

VADOVAS

Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa

Vadovas, kaip stiprinti globos
sistemas siekiant rūpintis
ypatingais vaikų, prekybos
žmonėmis aukų, poreikiais

Daug informacijos apie Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrą (FRA) paskelbta internete. Ją rasite Agentūros svetainėje <http://fra.europa.eu>.

Šiame dokumente pateikto jame cituojamų teisės aktų aiškinimo laikytis neprivaloma; tai pagalbinis dokumentas, parengtas taip, kad juo būtų paprasta naudotis. Jo viso ir atskirų jo dalių turinys nebūtinai atitinka Europos Komisijos požiūrį.

**Europe Direct – tai paslauga, padėsianti Jums rasti
atsakymus į klausimus apie Europos Sąjungą**

Informacija teikiama nemokamai telefonu (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokesį, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Nuotraukų autorius (viršelio ir nugarėlės): © Shutterstock

Daug papildomos informacijos apie Europos Sąjungą yra internete. Ji prieinama per portalą Europa (<http://europa.eu>).

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015

Paper	TK-01-15-636-LT-C	978-92-9239-976-4	10.2811/84214
PDF	TK-01-15-636-LT-N	978-92-9239-977-1	10.2811/367024

© Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūra, 2015 m.

Leidžiama kopijuoti, išskyrus komerciniais tikslais, jeigu nurodomas šaltinis.

Printed in Luxembourg

SPAUSDINTA POPIERIUJE, PERDIRBTAME NENAUDOJANT CHLORO (PCF)

Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa

Vadovas, kaip stiprinti globos sistemas
siekiant rūpintis ypatingais vaikų,
prekybos žmonėmis aukų, poreikiais

Pratarmė

Artimųjų, kurie pirmiausia privalo jais rūpintis, nelydimi arba nuo jų atskirti vaikai yra itin pažeidžiami, jiems gresia pavojus patirti prievartą ir išnaudojimą. Jie turi teisę į ypatingą apsaugą.

Vaikai, nelydimi artimųjų, kurie pirmiausia privalo jais rūpintis, arba nuo jų atskirti, yra itin pažeidžiami, jiems gresia pavojus patirti prievartą ir išnaudojimą. Jie turi teisę į ypatingą apsaugą.

Globėjai atlieka vieną svarbiausių funkcijų apsaugos sistemoje, skirtoje vaikams, kurie yra atskirti nuo savo šeimos aplinkos arba kurių tėvai negali atstovauti jų interesams (pavyzdžiui, tais atvejais, kai tėvai smurtauja prieš savo vaikus arba jais nesirūpina).

Iš Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) 2009 m. paskelbtos prekybos vaikais padėties lyginamosios ataskaitos aišku, kad įvairiose Europos Sąjungos (ES) valstybėse narėse globėjo sąvoka suprantama ir vartojama skirtingai. Be to, per pokalbius, vykusius rengiant FRA ataskaitą dėl atskirtų prieglobsčio prašančių vaikų (paskelbta 2010 m.), sužinota, kad net tos pačios valstybės globos sistemose gali skirtis paslaugų kokybė ir vaikų apsaugos lygis.

Esant tokiai įvairiai nacionalinei praktikai, Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES) valstybės narės įpareigos paskirti globėją arba atstovą vaikui, tapusiam prekybos žmonėmis auka, iškart, kai tik institucijos nustato, kad tas vaikas yra niekieno nelydimas, taip pat tais atvejais, kai tėvų pareigų turėtojai negali užtikrinti vaiko interesų ir (arba) atstovauti vaikui. *Prekybos žmonėmis panaikinimo ES 2012–2016 m. strategijoje* taip pat pripažįstama, kad tenkinant įvairių vaikų grupių, tarp jų prekybos žmonėmis aukų, poreikius itin svarbu taikyti visapusiškas vaikų poreikiams tinkamos apsaugos sistemas užtikrinant tarpžinybinį ir įvairių sričių koordinavimą. Taigi, šio vadovo paskelbimas buvo vienas iš ES strategijoje numatytų uždavinių.

Šiuo vadovu siekiama stiprinti vaikų apsaugą padedant nacionalinėms institucijoms ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams visoje ES toliau tobulinti esamas globos sistemas. Jame siekiama išaiškinti globėjų vaidmenį kaip neatsiejamą integruotos vaikų apsaugos sistemos dalį. Jame pabrėžiama, kokį svarbų vaidmenį atlieka globėjai ir teisiniai atstovai užkertant kelią prievartai prieš vaikus ir jų išnaudojimui, kovojant su šiais reiškiniais ir teikiant apsaugą bei pagalbą vaikams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos. Vadove siekiama išaiškinti pagrindinius globos sistemos principus ir funkcijas taip, kad jie būtų visuotinai suprantami. Jame pateikiami pamatiniai bendrieji principai ir svarbiausi standartai, taikytini siekiant gerinti sąlygas globojamiems vaikams ir stiprinti pagarbą pagrindinėms jų teisėms. Dėkojame daugybei ekspertų, kurie savo konstruktyviomis pastabomis padėjo parengti šį vadovą.

Cecilia Malmström

*Už vidaus reikalus atsakinga
Europos Komisijos narė*

Morten Kjaerum

FRA direktorius

Turinys

PRATARMĖ.....	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	7
KAIP NAUDOTIS ŠIUO VADOVU	9
I VADAS	13
1. Kas yra globėjas?.....	13
2. Globa – pagrindinė vaikų apsaugos sistemų dalis	16
3. Kas įtraukta į šį vadovą?	20
4. Tarpvalstybinis bendradarbiavimas vaikų apsaugos srityje	21
I DALIS. GLOBOS SISTEMŲ STIPRINIMAS.....	25
1. Pagrindiniai globos sistemų principai	25
2. Globos sistemos. Pradinės pastabos.....	28
2.1. Kokios turėtų būti teisės aktų ir (arba) politikos nuostatos?	28
2.2. Ar reikalinga viena bendra globos sistema visiems vaikams?	28
2.3. Globėjų užimtumo statusas: profesionalai ar savanoriai?	31
2.4. Kas gali būti globėju?.....	32
2.5. Giminaičių skyrimas globėjais su prekyba vaikais susijusiomis aplinkybėmis.....	36
2.6. Atstovai ir (arba) teisiniai atstovai	37
2.7. Teisinės konsultacijos ir teisinė pagalba	38
3. Globėjų darbo valdymas	39
3.1. Globos institucija	39
3.2. Gairių globėjams parengimas	40
3.3. Veiksmų koordinavimas ir bendradarbiavimas su kitomis tarnybomis ir institucijomis	41
3.4. Bylų administravimas	43
3.5. Mokymas.....	45
3.6. Parama globėjams	50
3.7. Peržiūros ir priežiūros mechanizmai.....	51

4.	Globėjo skyrimas vaikui.....	54
4.1.	Kada reikėtų paskirti globėją?.....	54
4.2.	Kokia globėjo skyrimo vaikui procedūra yra geriausia?	55
4.3.	Kada baigiasi globa?	60
4.4.	Kada globėją reikėtų pakeisti?	63

II DALIS. GLOBĖJO UŽDUOTYS..... 65

5.	Vaiko interesų apsauga	70
6.	Rūpinimasis vaiko saugumu ir gerove	71
6.1.	Rizikos vertinimas.....	72
6.2.	Individualių poreikių vertinimas	77
6.3.	Parama vaiko ryšiams su šeima	79
6.4.	Tinkamos gyvenimo sąlygos, įskaitant apgyvendinimą tinkamame būste ir materialinę paramą.....	80
6.5.	Sveikatos priežiūra.....	82
6.6.	Švietimas ir profesinis mokymas.....	84
7.	Vaiko dalyvavimo palengvinimas.....	85
8.	Tarpininkavimas tarp vaiko ir kitų asmenų	87
9.	Pagalba priimti vaiko interesus atitinkantį ilgalaikį sprendimą	89
9.1.	Repatriacija ir grįžimas į kilmės šalį.....	90
9.2.	Integracija priimančiojoje šalyje.....	93
10.	Teisinis atstovavimas ir parama vaikui teisinių procesų metu	95
10.1.	Amžiaus nustatymo procedūros.....	96
10.2.	Leidimų gyventi šalyje išdavimo procedūros.....	98
10.3.	Tarptautinės apsaugos procedūros	100
10.4.	Kompensacijos ir žalos atlyginimas	102
10.5.	Civiliniai procesai.....	103
10.6.	Baudžiamieji procesai.....	103
10.7.	Policijos tyrimai	106

1 PRIEDAS. TEISĖS ŠALTINIAI 107

2 PRIEDAS. RINKTINĖ LITERATŪRA 109

Santrumpų sąrašas

- EŽTK** Europos žmogaus teisių konvencija (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija)
- JT** Jungtinės Tautos
- SCEP** programa „Atskirti vaikai Europoje“ (angl. *Separated Children in Europe Programme*)
- UNHCR** Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras
- UNICEF** Jungtinių Tautų vaikų fondas
- VTK** Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija

Kaip naudotis šiuo vadovu

Šiuo vadovu siekiama padėti Europos Sąjungos (ES) valstybių narių pareigūnams, kurie yra atsakingi už globą ir teisinį atstovavimą vaikams arba dalyvauja šiame procese nacionaliniu, regioniniu ar vietos lygmeniu. Vadove pateikiama gairių, kaip kurti ir valdyti nacionalines globos sistemas, ir nurodomos svarbiausios užduotys, kurias turėtų atlikti globėjas. Šiuo tikslu vadove taip pat siekiama padėti visuotinai suprasti globėjų ir teisinių atstovų funkciją ir vaidmenį ES kaip neatsiejamą vaikų apsaugos sistemų dalį, o tai savo ruožtu turėtų padėti visuotinai suprasti pagrindinius globos sistemos principus ir bruožus. Tokia bendra šių dalykų samprata turėtų padėti standartizuoti vaikams teikiamos apsaugos lygį visoje ES.

Vadove pateiktos gairės pirmiausia skirtos ES valstybių narių pareigūnams ir vaikų globėjams. Jomis taip pat daugeliu atžvilgių tinka remtis sistemose, kuriose vaikams teisiškai atstovaujama per konkrečias procedūras (kaip antai procedūras dėl prieglobsčio), net jei teisinis atstovas tik padeda vaikui dėl riboto jo veiksnio per konkrečią procedūrą, taigi nėra atsakingas už visas globėjui įprastai skiriamas užduotis.

Šiame vadove nerašoma apie tai, kaip skiriami advokatai, teikiantys nemokamą teisinę pagalbą vaikams konkrečių civilinių, baudžiamųjų ar administracinių procesų metu. Jame nekalbama ir apie tuos asmenis, kurie yra atsakingi už kasdienę vaiko priežiūrą.

Vadovą sudaro trys dalys:

- jo įvade pateikiama svarbiausia informacija apie šio vadovo turinį ir apskritai apie globėjo vaidmenį. Jis skirtas nacionalinėms vaikų apsaugos sistemoms, sukurtoms įvairių kategorijų vaikų poreikiams tenkinti;
- vadovo **I dalyje** išdėstyti pagrindiniai globos sistemų principai ir pateikta gairių, kaip reikėtų valdyti ir stiprinti globos sistemas. Ši dalis skirta politikos kūrėjams, formuojantiems nacionalinį pagrindą, pagal kurį valdoma ir stiprinama globos sistema jų šalyje, ir nacionalinėms institucijoms, kurioms perduota atsakomybė už vaikų globą. Šioje dalyje taip pat aprašytos globėjų skyrimo procedūros ir globos trukmė;
- **II dalyje** aiškinamos globėjo užduotys. Ji pirmiausia skirta globėjams ir jų darbą prižiūrintiems pareigūnams.

Šį vadovą kartu parengė Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) ir Europos Komisija atsakydamos į *Prekybos žmonėmis panaikinimo ES 2012–2016 m. strategijoje* pateiktą prašymą. Įvairiuose ES teisės šaltiniuose, įskaitant ES *Kovos su prekyba žmonėmis direktyvą (2011/36/ES)*, ES prieglobsčio *acquis*, ES *Direktyvą dėl aukų (2012/29/ES)* ir *Direktyvą dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu (2011/93/*

ES), yra nuostatų dėl be tėvų priežiūros likusių vaikų globos arba teisinio atstovavimo jiems. Šie šaltiniai išsamiai išvardyti 1 priede. Taip pat žr. 1, 2 ir 3 lenteles, kuriose apžvelgtos šios ES teisės nuostatos, taip pat kitų šioje srityje taikomų Europos arba tarptautinės teisės aktų ir dokumentų nuostatos. Vis dėlto šiose nuostatose išsamiai nenurodyta, kas turėtų būti globėju ir ką tas asmuo turėtų daryti; šią spragą siekiama užpildyti šiame vadove.

Vadove dėstomas integruotas požiūris, pagal kurį vaikas yra dėmesio centre. Jame pirmiausia vadovaujama Jungtinių Tautų (JT) Vaiko teisių konvencija (VTK), kurios nuostatos taikomos visiems vaikams nė vieno nediskriminuojant. Vadove siūloma atsižvelgti į ypatingus vaikų, nustatytų arba numanomų prekybos žmonėmis aukų, poreikius ir teises, prireikus jiems pritaikant globos sistemas, sukurtas visiems vaikams, kuriems reikia globėjo. Nemažai šiame vadove pateiktų pasiūlymų tinka visoms globos procedūroms nepaisant to, ar jos skirtos vaikui, kuris yra prekybos žmonėmis auka, ar ne. Prekybos žmonėmis auka tapusio vaiko teisėmis ir gerove geriausia rūpintis laikantis tų pačių principų ir garantijų, kurie įprasti visose globos sistemose (kaip antai globėjas turi būti nepriklausomas, neturi būti interesų konflikto), kartu naudojant specialias kovas su prekyba žmonėmis srities žinias ir įgūdžius. Taigi, šiame vadove patariama nekurti atskirų globos sistemų tik tiems vaikams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos. Įvado 3 skirsnyje išaiškinta, kokios globos procedūroms būdingos situacijos įtrauktos į šį vadovą, o kokios – ne.

Rengiant šį vadovą visų pirma atsižvelgta į tarptautinius ir Europos standartus dėl vaiko teisių ir dėl vaikų, prekybos žmonėmis aukų, apsaugos bei pagalbos tokiems vaikams. Teisiškai privalomų dokumentų, kaip antai Vaiko teisių konvencijos ir ES teisės aktų, nuostatos jame derinamos su kituose neturintčiuose teisinės galios tekstuose pateiktomis patikimomis gairėmis ir rekomendacijomis. 1 priede pateiktas rengiant šį vadovą naudotų teisės šaltinių sąrašas, o 2 priede pateikta papildomos literatūros, kuria šio vadovo skaitytojams patariama remtis. Sudarant vadovą atsižvelgta ir į ankstesnių FRA tyrimų, atliktų dėl atskirtų vaikų ir prekybos vaikais, nustatytus faktus. Pagal galiojančias teisės normas parengta praktinių gairių renkant ir lyginant esamų šaltinių duomenis apie tai, kaip ES valstybės narės valdo vaikų globos sistemas. FRA atskirai paskelbs tokių visose 28 valstybėse narėse atliktų tyrimų duomenų lyginamąją apžvalgą.

Šio vadovo projektą 2013 m. lapkričio mėn. FRA buveinėje vykusiame posėdyje apsvaustė ekspertų grupė, sudaryta iš susijusių Europos ir tarptautinių organizacijų bei nevyriausybinėse organizacijų (NVO) atstovų, taip pat išrinktų specialistų ir atsakingų nacionalinio lygmens institucijų atstovų. Pastarieji dalyviai išrinkti tam, kad atstovautų įvairioms nacionalinėms globos sistemoms ir apibūdintų skirtingą vietoje esamą padėtį. Raštu konsultuotasi su papildomais suinteresuotaisiais subjektais, dirbančiais vaikų apsaugos ir kovos su prekyba vaikais srityse. Galiausiai vadovo projektas perduotas

valstybių narių atstovams siekiant gauti pastabų per Europos Komisijos sudarytą neoficialią vaikų teisių ekspertų grupę.

Kad skaitytojams būtų lengviau rasti reikiamus teisės šaltinius konkrečiu klausimu, nagrinėjamu šiame vadove, šie šaltiniai atitinkamoje vadovo dalyje nurodyti paryškintuoju mėlynos spalvos šriftu.

Vadove taip pat pateikta ES valstybėse narėse atrastos perspektyvios praktikos pavyzdžių, kuriuose politikos kūrėjai ir tų sričių specialistai gali rasti pasiūlymų, kaip spręsti konkrečias problemas. Globėjų užduotims skirtoje vadovo dalyje pateiktuose kontroliniuose sąrašuose išvardyti galimi veiksmai, kuriuos globėjams gali reikėti atlikti rūpinantis vaiko interesais įvairiose jo gyvenimo srityse.

Toliau pateiktame teksto interpe išaiškinta šiame vadove vartojama terminija; kai kurių iš šių terminų, įskaitant „globėjo“ sąvoką, bendros visuotinai sutartos apibrėžties nėra.

SVARBIAUSI TERMINAI

Prekybos žmonėmis auka: Prekybos žmonėmis auka – fizinis asmuo, nukentėjęs nuo prekybos žmonėmis, kaip apibrėžta ES *Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos* (2011/36/ES) 2 straipsnyje.

Prekyba žmonėmis: ES *Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje* (2011/36/ES) prekyba žmonėmis apibrėžta taip: „Asmenų verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų asmenų kontrolės perėmimą ar perdavimą, grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo, kai šios veikos tikslas yra išnaudojimas.“

Išnaudojimas: „Išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų prostitucijos išnaudojimą ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, išnaudojimą įtraukiant į nusikalstamą veiką, arba organų išėmimą.“

Kai toks elgesys „yra susijęs su vaiku, už jį baudžiama kaip už prekybą žmonėmis, net jeigu nepanaudotas nė vienas iš 1 dalyje nurodytų būdų“.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES), 2 straipsnis.

Vaikas: Vaikas – kiekvienas „jaunesnis nei 18 metų asmuo“.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES), 2 straipsnio 6 dalis; taip pat žr. VTK 1 straipsnį.

„[J]eigu <...> aukos amžius tiksliai nežinomas ir jeigu yra priežasčių manyti, kad [auka] yra vaikas, tas asmuo laikomas vaiku, kad jam nedelsiant būtų galima suteikti pagalbą, apsaugą ir paramą <...>.“

Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES), 13 straipsnio 2 dalis.

Nelydimas vaikas: Nelydimas nepilnametis – vaikas, „atvykęs į valstybių narių teritoriją nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo suaugusiojo, kol juo nepradedama veiksmingai rūpintis toks asmuo; įskaitant [vaiką], kuris liko nelydimas po to, kai jis atvyko į valstybių narių teritoriją“.

Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES), 2 straipsnio 1 punktas.

Atskirtas vaikas: Atskirtas vaikas – vaikas, atskirtas nuo abiejų savo tėvų arba nuo asmens, kuris pagal įstatymus arba papročius pirmiausia privalėjo juo rūpintis, tačiau nebūtinai ir nuo kitų giminių. Taigi, atskirtais gali būti laikomi ir kitų suaugusių šeimos narių lydimi vaikai.

JT Vaiko teisių komiteto Bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6, ir JT gairės dėl alternatyvios vaikų globos (JT alternatyvios globos gairės), A/HRC/11/L.13, 8 punktas.

Programoje „Atskirti vaikai Europoje“ (programa SCEP) vietoj „nelydimų“ vaikų vartojama „atskirtų“ vaikų sąvoka, nes ja tiksliau apibūdinama esminė tokių vaikų problema – tai, kad jie yra likę be savo tėvų (ar kito asmens, kuris pirmiausia privalėjo jais rūpintis) priežiūros ir apsaugos ir dėl šio atsiskyrimo patyrę socialinę ir psichologinę žalą. Šiame vadove „nelydimais“ bendrai vadinami tie vaikai, kurie yra nelydimi, ir (arba) tie, kurie yra atskirti, derinantys prie „nelydimiems“ vaikams skirtos terminijos vartosenos ES teisėje ir siekiant išvengti galimos painiavos bei nenuoseklumo.

Globėjas: Globėjas – nepriklausomas asmuo, kuris užtikrina vaiko interesų apsaugą ir bendrą jo gerovę ir šiuo tikslu teisiškai padeda vaikui dėl riboto jo veiksnumo. Globėjas dalyvauja visuose procesuose kaip vaiko atstovas pagal įstatymus tokia pačia tvarka, kokia tėvai atstovauja savo vaikams.

JT Vaiko teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6, ir JT alternatyvios globos gairės, A/HRC/11/L.13.

Atstovas (kartais vadinamas teisiniu atstovu): Atstovas – „asmuo arba organizacija, paskirtas kompetentingų įstaigų, kad padėtų ir atstovautų nelydimam [vaikui] vykstant [tarptautinės apsaugos] procedūroms, siekiant užtikrinti vaiko interesus ir, kai būtina, naudotis veiksmu [vaiko] labui“.

Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 2 straipsnio j punktas.

Atstovai arba teisiniai atstovai skiriasi nuo kvalifikuoto advokato ar kito teisės specialisto, kuris teikia teisinę pagalbą, kalba vaiko vardu ir teisiškai atstovauja vaikui rašytiniuose pareiškimuose bei asmeniškai dalyvaujant administracinių ir teisminių institucijų baudžiamuosiuose, prieglobsčio suteikimo ar kitokiuose teisiniuose procesuose pagal nacionalinę teisę.

Globos institucija: Globos institucija – už globėjų įdarbinimą, skyrimą, stebėseną, priežiūrą ir mokymą atsakinga institucija, organizacija arba kitas juridinis asmuo. Globos institucijos arba organizacijos vaidmuo turėtų būti nustatytas įstatymų.

JT alternatyvios globos gairės, A/HRC/11/L.13, ir JT Vaiko teisių komiteto bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6.

ĮVADAS

1. Kas yra globėjas?

ES valstybėse narėse taikomi įvairūs globos ir teisinio atstovavimo modeliai.

Šaltinis: FRA (2009 m.), Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices („Kova su prekyba vaikais Europos Sąjungoje: iššūkiai, perspektyvos ir geroji patirtis“), paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/529Pub_Child_Trafficking_09_en.pdf.

Nėra visuotinai sutarta, kaip reikėtų apibrėžti „globėjo“ sąvoką. Nors ES teisėje pripažįstama globos ir teisinio atstovavimo svarba užtikrinant vaiko interesus ir gerovę, joje neapibrėžta nei globėjo samprata, nei jo funkcijos. Kartu su „globėjo“ sąvoka ES teisėje vartojami ir terminai „teisinis arba kitoks atstovas“ ir „specialus atstovas“ apibūdinant asmenį, paskirtą teikti pagalbą ir paramą nelydimiems vaikams arba tiems vaikams, kurių tėvams neleidžiama naudotis tėvų teisėmis. ES teisėje prieglobsčio *acquis* nuostatomis apibrėžta tik teisinių atstovų sąvoka (žr. 1 lentelę). Teisinių atstovų funkcija apibrėžiama kur kas siauriau negu globėjų (žr. 2.6 skirsinį). „Globėjo“ sąvoka neapibrėžta ir 2005 m. Europos Tarybos konvencijoje dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. Globėjo vaidmuo ir atsakomybė išsamiai apibūdinti Jungtinių Tautų lygmeniu *JT gairėse dėl alternatyvios vaikų globos* ir JT Vaiko teisių komiteto bendrojoje pastaboje Nr. 6.

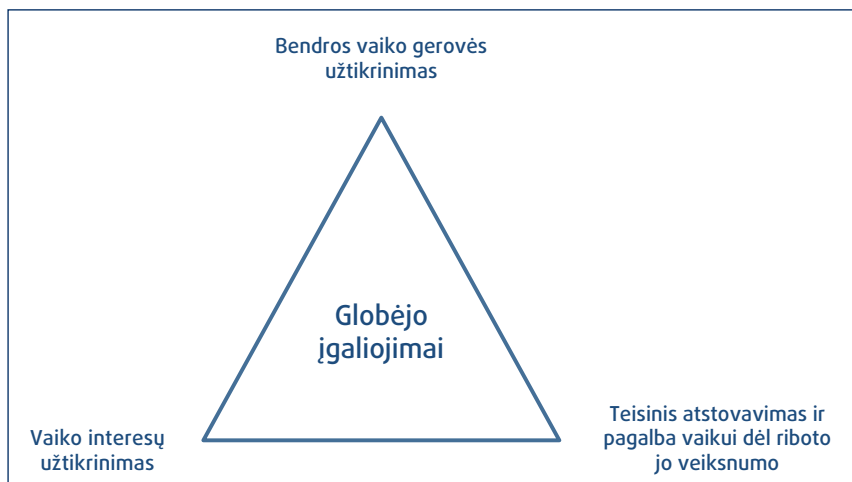
1 lentelė. Tarptautiniuose ir Europos politikos dokumentuose vartojama terminija ir jos apibrėžtys

Dokumentas	Vartojami terminai	Nuoroda
Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos dokumentai		
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6	Globėjas Teisinis atstovas	33 punktas
JT alternatyvios globos gairės A/HRC/11/L.13	Teisėtas globėjas Pripažintas atsakingas suaugęs asmuo	100 punktas
2005 m. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis	Teisėtas globėjas	10 straipsnio 4 dalies a punktas
Europos Sąjungos dokumentai		
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)	Globėjas Atstovas	14 straipsnio 2 dalis 16 straipsnio 3 dalis
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES)	Atstovas	2 straipsnio j punktas
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	Atstovas	2 straipsnio n punktas
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	Teisinis globėjas Atstovas	31 straipsnio 1 dalis 31 straipsnio 2 dalis
Direktyva dėl aukų (2012/29/ES)	Globėjas Specialus / teisinis atstovas	24 straipsnio b punktas Preambulė (6o konstatuojamoji dalis)
Direktyva dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu (2011/93/ES)	Specialus / teisinis atstovas	20 straipsnis
Dublino reglamentas (604/2013/ES)	Atstovas	2 straipsnio k punktas

„Globėjo“, „atstovo“ ir „teisinio atstovo“ sąvokos vartojamos nenuosekliai, įvairių valstybių terminija taip pat skiriasi, todėl labiau reikėtų kreipti dėmesį į tokio paskirto asmens funkcijas, o ne į jo pareigų pavadinimą ar susijusios terminijos vartoseną.

Šio vadovo tekste vartojama sąvoka „globėjas“ reiškia nepriklausomą asmenį, kuris užtikrina vaiko interesų apsaugą ir bendrą jo gerovę, šiuo tikslu prireikus teisiškai padėdamas vaikui dėl riboto jo veiksnio taip, kaip tai darytų vaiko tėvai. Jis atlieka tris aiškiai apibrėžtas funkcijas, kurios parodytos 1 paveiksle. Kai pateikiama nuoroda į ES teisės aktus, remiamasi oficialiu vertimu, nurodytu 1 lentelėje.

1 paveikslas. Globėjo įgaliojimai

Šaltinis: FRA.

Globėjas skiriasi nuo kvalifikuoto advokato arba kito teisės specialisto, kuris teikia teisinę pagalbą, kalba vaiko vardu ir teisiškai atstovauja vaikui rašytiniuose pareiškimuose bei asmeniškai dalyvaujant administracinių ir teisminių institucijų baudžiamuosiuose, dėl migracijos vykstančiuose ar kitokiuose teisiniuose procesuose pagal nacionalinę teisę.

Globėją taip pat būtina skirti nuo socialinių darbuotojų ir kitų priežiūros specialistų, atsakingų už materialinių vaiko poreikių tenkinimą. Socialiniai darbuotojai arba kiti priežiūros specialistai ir kasdiene vaiko priežiūra besirūpinantys asmenys nėra globėjai, nebent jie pagal įstatymus prisiimtų atsakomybę ir už vaiko gerovę ir teisiškai padėtų vaikui dėl riboto jo veiksmų.

Atsakomybė už teisinį atstovavimą vaikui konkrečiame teismo ar administraciniame procese gali būti atskirta nuo kitų dviejų globos funkcijų. Šiuo atveju tokia atsakomybė perduodama tik nepriklausomam asmeniui arba institucijai, paprastai vadinamam teisiniu atstovu arba atstovu. Atstovų, kitaip negu globėjų, įgaliojimai yra riboti ir dažnai tiksliai apibrėžiami juos skiriant, t. y. įgaliojimai atstovauti vaikui konkrečiame procese.

Taigi, be tėvų priežiūros likusiam vaikui visada reikėtų paskirti globėją, galintį atlikti visas tris 1 paveiksle išvardytas funkcijas. Taip bus padedama apsaugoti ir užtikrinti vaiko interesus ir jo gerovę apskritai. Tai – kur kas daugiau negu vien atstovavimas vaikui konkrečiame procese ar reikiama pagalba vaikui dėl riboto teisinio jo veiksmų.

2. Globa – pagrindinė vaikų apsaugos sistemų dalis

ES veiksmų plane dėl nelydimų nepilnamečių (2010–2014 m.) pažymima, kad imantis bet kokių veiksmų dėl nelydimų nepilnamečių būtina vadovautis VTK nustatytais standartais. VTK 19 straipsnyje valstybės dalyvės raginamos imtis reikiamų priemonių vaikams apginti nuo įvairiausio pobūdžio smurto, įskaitant piktnaudžiavimą ir priežiūros nebuvimą, taip pat saugoti ir remti aukomis tapusius vaikus. VTK 20 straipsnyje valstybės dalyvės įpareigos teikti ypatingą apsaugą ir paramą visiems vaikams, kurie laikinai arba visam laikui atskirti nuo savo šeimos aplinkos. Vaiko teisių komitetas savo [Bendrojoje pastaboje Nr. 13](#) (2011 m., *Vaiko teisė nepatirti jokių formų smurto*) pabrėžė vaiko teisėmis pagrįstos ir integruotos vaikų apsaugos ir paramos sistemos svarbą. Taigi, globėjo skyrimas, kai reikia, nedelsiant yra viena svarbiausių praktinių vaikų apsaugos priemonių (Vaiko teisių komitetas, [Bendroji pastaba Nr. 6](#)).

[Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) (2011/36/ES) 16 straipsnyje nustatyta, jog valstybės narės turi imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad jei reikia, nelydimiems nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiems vaikams būtų paskirtas globėjas. Be to, 14 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės paskiria globėją arba atstovą vaikui, tapu-

„Kovoti su smurtu prieš vaikus reikia vadovaujantis integruotu (sisteminu, holistiniu) požiūriu. <...> Tai reiškia, kad visos programos ir veiksmai, kuriais siekiama užkirsti kelią smurtui ir apsaugoti nuo smurto vaikus, turėtų aprėpti įvairias dalykines sritis ir sektorius bendrame paramos vaiko teisėms kontekste.“

Šaltinis: *Europos Taryba (2009 m.), Council of Europe's policy guidelines on integrated national strategies for the protection of children from violence (Europos Tarybos politikos gairės dėl vaikų apsaugos nuo smurto integruotų nacionalinių strategijų), Strasbūras, paskelbta www.coe.int/t/dg3/children/News/Guidelines/Adoption_guidelines_en.asp.*

siam prekybos žmonėmis auka, kai tik institucijos tą vaiką identifikuoja, „jeigu pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama užtikrinti vaiko interesų ir (arba) atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko“. Globėjas turėtų lydėti vaiką viso proceso metu, kol bus priimtas ilgalaikis sprendimas dėl jo.

Praeityje rūpinantis vaikų apsauga paprastai daugiausia dėmesio būdavo skiriama tam tikroms problemoms arba konkrečioms pažeidžiamų vaikų grupėms. Nors pagal tokį požiūrį galima

veiksmingai tenkinti tikslinės grupės poreikius, jis taip pat turi svarbių trūkumų. Daugybė vaikų, tarp jų ir prekybos žmonėmis aukų, gali patirti daugybę įvairiausių problemų, susijusių su vaikų apsauga. Nedarniomis vaikų apsaugos priemonėmis galima išspręsti kurią nors vieną iš šių problemų, tačiau visapusiško problemų sprendimo rasti neįmanoma. Dėmesio skyrimas tik pasirinktiems klausimams ar konkrečioms vaikų grupėms nėra nei tvarus, nei veiksmingas problemų sprendimo būdas. Tais atvejais, kai vaikai yra

prekybos žmonėmis aukos, vaikas gali būti pripažintas auka arba priskirtas prekybos žmonėmis rizikos grupei įvairiuose proceso, kurio metu rūpinamasi individualiais vaiko apsaugos poreikiais, etapuose. Todėl Europos ir pasaulinių lygmeniu nuo nedarnių pastangų spręsti pavienes problemas vis labiau pereinama prie sisteminių požiūriu grindžiamos vaikų apsaugos.

Šiame vadove remiamasi integruotu UNICEF požiūriu į vaikų apsaugą. Nors jis parengtas turint omenyje tuos vaikus, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, jame siūloma ypatingus tokių vaikų poreikius tenkinti pirmiausia tomis priemonėmis, kurios turėtų būti bendrai taikomos per visas globos procedūras. Vadove taip pat aptariama, kaip globėjai turėtų palaikyti ryšius su kitais vaikų apsaugos sistemos dalyviais ir dalimis siekdami užtikrinti, kad į vaiko interesus būtų atsižvelgiama imantis visų jam skirtų veiksmų.

Integruotoje vaikų apsaugos sistemoje vaikas yra dėmesio centre. Joje užtikrinamas visų pagrindinių dalyvaujančių subjektų ir sistemų – švietimo, sveikatos, socialinės rūpybos, teisingumo, pilietinės visuomenės, bendruomenės ir šeimos – darnus bendradarbiavimas vaiko apsaugos labui. Vadovaujantis tokiu integruotu požiūriu galima tinkamai reaguoti į įvairiausias situacijas, į kurias gali patekti kiekvienas vaikas. Pagal šį požiūrį vaikų, tarp jų ir prekybos žmonėmis aukų, poreikius būtina tenkinti ir toje šalyje, kurios piliečiai jie yra, ir jiems kirtus tarptautines sienas. Visais atvejais pirmiausia reikia ir svarbiausia atsižvelgti į vaiko interesus, kaip reikalaujama VTK.

Integruotoje vaikų apsaugos sistemoje taip pat svarbu kompetentingai spręsti konkrečius klausimus ir reaguoti į problemas, tačiau tai suvokiama bendrame visos sistemos kontekste.

Nacionalinės globos sistemos yra neatsiejama vaikų apsaugos sistemų dalis. Jose turėtų būti siekiama rūpintis visų vaikų, kurie yra visam laikui arba laikinai likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga, poreikiais.

Jungtinių Tautų vaikų fondas (UNICEF) vaikų apsaugos sistemą apibrėžia kaip:

„reikiamų teisės aktų, politikos ir reglamentavimo priemonių bei paslaugų visumą visuose socialiniuose (ypač socialinės paramos, švietimo, sveikatos, saugumo ir teisingumo) sektoriuose stiprinant prevenciją ir atsižvelgiant į su apsauga siejamos rizikos veiksnius. Šios sistemos įeina į socialinės apsaugos sritį ir aprėpia ne tik ją <...>. Atsakomybę dažnai dalijasi įvairios vyriausybės tarnybos, paslaugas teikia vietos valdžios institucijos, nevalstybiniai paslaugų teikėjai ir bendruomenės grupės, koordinuojamas darbas tarp įvairių sektorių ir lygmenų, įskaitant atsakomybės perdavimo nustatyta tvarka sistemas kaip būtiną veiksmingų vaikų apsaugos sistemų dalį.“

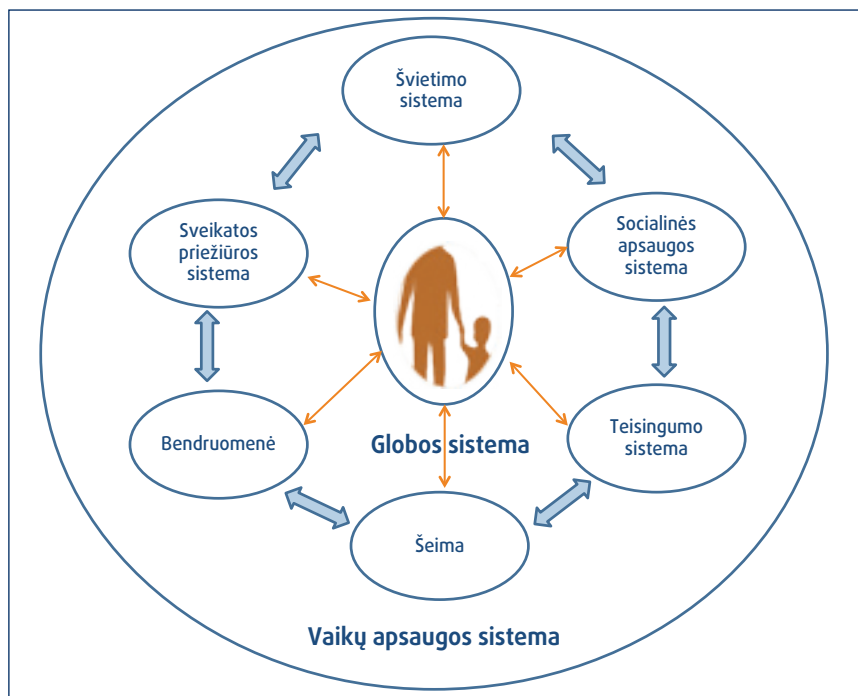
Šaltinis: UNICEF (2008 m.), UNICEF child protection strategy (UNICEF vaikų apsaugos strategija), E/ICEF/2008/5/Rev.1, 2008 m. gegužės 20 d., paskelbta www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf.

JT Generalinės Asamblėjos gairėse dėl alternatyvios vaikų globos pateikta rekomendacijų, kaip rūpintis visų vaikų, kurie lieka arba rizikuoja likti be tėvų priežiūros, apsauga ir gerove. Šiose gairėse taip pat pateikta nuostatų, kaip užtikrinti, kad teisiškai pripažintas asmuo arba organizacija visada prisiimtų **teisinę atsakomybę** už vaiką tais atvejais, kai tėvų nėra arba jie nepajėgia kasdieniame gyvenime priimti sprendimų, atitinkančių vaiko interesus.

Šaltinis: Generalinė Asamblėja (2010 m.), Rezoliucija Nr. 64/142, Guidelines for the alternative care of children (Gairės dėl alternatyvios vaikų globos), 2010 m. vasario 24 d., A/RES/64/142, paskelbta www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf.

Globėjas turėtų būti tas asmuo, kuris geriausiai supranta esamą vaiko padėtį ir individualius poreikius. Globėjas užima išskirtinę padėtį tarpininkaudamas tarp įvairių institucijų ir vaiko. Globėjas taip pat gali padėti užtikrinti vaiko apsaugos tęstinumą ir padėti vaikui iš tiesų dalyvauti priimant visus jam svarbius sprendimus pagal VTK 12 straipsnio nuostatas. Laikant globėją antru svarbiausiu asmeniu kartu su vaiku, kuris yra dėmesio centre, stiprinamas jo, kaip gynėjo ir saugotojo, vaidmuo (2 paveikslas).

2 paveikslas. Vaikų apsaugos sistemos ir globėjo vaidmuo

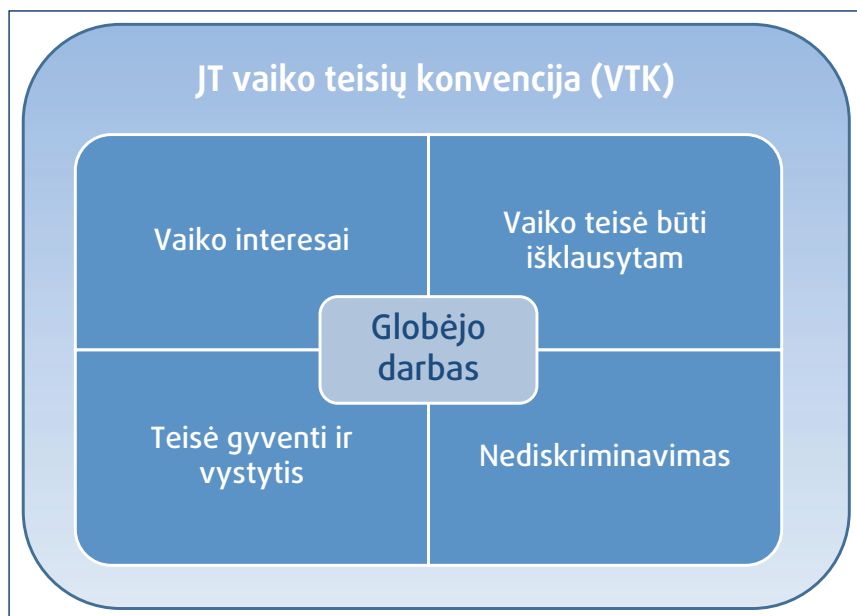

Šaltinis: FRA.

Globėjai savo darbe turi vadovautis keturiais pagrindiniais principais, kurie nustatyti VTK (3 paveikslas). Konvencijos šalys privalo: gerbti ir remti vaiko teisę gyventi ir vystytis, įskaitant protinę, fizinę ir psichologinę raidą; deramai paisyti vaiko nuomonės, kaip tinka pagal jo amžių, brandą ir raidą; teikti pirmenybę vaiko interesų užtikrinimui priimant visus sprendimus ir imantis visų veiksmų dėl to vaiko; visapusiškai užtikrinti ir skatinti nediskriminavimą.

JT Vaiko teisių komiteto bendrojoje pastaboje Nr. 14 (2013 m.) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus (3 straipsnio 1 dalis), pateikta išsamių gairių dėl vaiko interesų vertinimo ir nustatymo procedūros ir išvardytos svarbiausios jos dalys.

3 paveikslas. Keturi pagrindiniai Vaiko teisių konvencijos principai, kuriais globėjai turi vadovautis savo darbe

Šaltinis: FRA.

3. Kas įtraukta į šį vadovą?

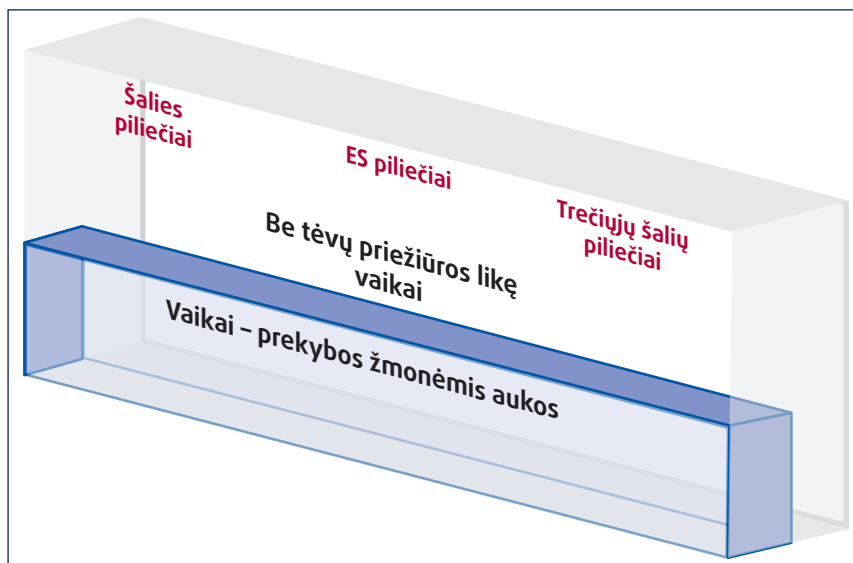
Šiame vadove pateikta gairių, kaip turėtų būti kuriamos ir valdomos nacionalinės globos sistemos, ir išvardytos svarbiausios globėjo užduotys. Dauguma jame aprašytų dalykų yra bendri ir tinka visokiomis globos aplinkybėmis; jie susiję visų pirma su bendromis globos sistemomis, skirtomis visiems be tėvų priežiūros likusiems vaikams, nors kai kas šiame vadove konkrečiai skirta tiems vaikams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, pavyzdžiui, jame aptariami vaiko dalyvavimo baudžiamuosiuose procesuose prieš žmonių prekeivius klausimai.

Šiame vadove aptariami tam tikri dalykai, svarbūs vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, atskirtiems nuo savo tėvų. Jie gali būti trečiųjų šalių piliečiai, ES piliečiai arba tos valstybės narės, kurioje buvo žmonių prekeivių parduoti, piliečiai.

Šiame vadove aptariama globos funkcija kaip pagrindinė vaikų teisių apsaugos garantija, kai jų tėvai negali arba nenori naudotis tėvų teisėmis ir atlikti tėvų pareigų arba jiems neleidžiama to daryti. Taip gali būti ir tais atvejais, kai vaikai yra prekybos žmonėmis aukos, – jų atskyrimas nuo tėvų gali būti įtraukimo į prekybą žmonėmis padarinys arba rizikos veiksnys. Šiuo vadovu siekiama stiprinti globėjo kaip gynėjo ir saugotojo vaidmenį – vieną iš integruotos vaikų apsaugos sistemos dalių. Tačiau vadove nekalbama apie nukentėjusių vaikų apsaugą apskritai, už globos sistemų ribų.

Vadove taip pat neaptariami specifiniai visų galimų globos situacijų aspektai, pavyzdžiui, atvejis, kai vaikų tėvai yra įkalinti. Jame nekalbama ir apie visus veiksmingai vaikų apsaugai svarbius dalykus, įskaitant tai, kaip turėtų būti gerbiama nuo vieno ar abiejų tėvų atskirto vaiko teisė palaikyti su jais asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti ir kaip pasiekti, kad tėvai vėl galėtų atlikti tėvų pareigas. 4 paveiksle parodyta, kas į šį vadovą įtraukta, o kas ne.

4 paveikslas. Nuo tėvų aplinkos atskirti vaikai ir prekybos žmonėmis aukos

Šaltinis: FRA.

Šiame vadove nerašoma apie tai, kaip skiriami teisės specialistai, teikiantys vaikui nemokamą teisinę pagalbą civilinių, baudžiamųjų ar administracinių procesų metu. Jame nekalbama ir apie asmenis, kuriems perduota atsakomybė rūpintis kasdiene vaiko priežiūra. Vis dėlto kai kurie šiame vadove aprašyti dalykai gali būti naudingi ir jiems, ypač jei jie savo darbe bendrauja su vaikų globėjais.

4. Tarpvalstybinis bendradarbiavimas vaikų apsaugos srityje

Didėjant ES ir viso pasaulio gyventojų judumui, tam tikro vaiko padėtis gali rūpėti nebe vienai, o kelioms ES valstybėms narėms. Siekiant veiksmingai apsaugoti vaiką nuo išnaudojimo, prievartos, nesirūpinimo juo ir smurto prieš jį itin svarbu taikyti tiek ES vidaus, tiek tarptautinio bendradarbiavimo bei koordinavimo mechanizmus.

Nelydimų vaikų ir prekybos žmonėmis aukomis tapusių vaikų, kurie išnaudojami ne jų kilmės šalyje, atvejais itin svarbus ES valstybių narių bendradarbiavimas tarpusavyje ir su trečiosiomis šalimis. Gali reikėti, pavyzdžiui, nustatyti dokumentų neturintio vaiko tapatybę arba nustatyti ir įvertinti vaikui tinkamus ilgalaikius sprendimus (taip

pat žr. 9 skyrių). Be to, kitokiomis su vaikais susijusiomis aplinkybėmis, kaip antai vaikams dingus, tėvams pagrobus savo vaikus arba tarptautinio įvaikinimo atvejais būtinas veiksmingas bendradarbiavimas perduodant atsakomybę tarp įvairių vaikų apsaugos institucijų.

Tarpvalstybiniu arba tarptautiniu lygmeniu koordinuoti veiksmus dalyvaujant globėjams gali reikėti, kai:

- potenciali prekybos žmonėmis auka, kilusi iš vienos ES valstybės narės, aptinkama kitoje valstybėje narėje;
- globėjas turi padėti vaikui atnaujinti ryšius su šeima arba palaikyti ryšius su vaiko tėvais ar išplėstine šeima kitoje ES valstybėje narėje arba už ES ribų;
- iš kitur į ES atvykęs nelydimas vaikas dingsta be žinios vienoje, o surandamas kitoje ES valstybėje narėje;
- vaikai atskiriami nuo šeimos, migruojančios į ES.

ES valstybės narės turėtų kurti aiškios struktūros ir sistemingus tiek ES vidaus, tiek tarptautinio bendradarbiavimo mechanizmus. Valstybės narės turėtų naudoti savo išteklius tarpvalstybiniam bendradarbiavimui palengvinti, kai įmanoma, naudodamosi ir ES finansine parama. ES institucijos taip pat galėtų imtis iniciatyvos koordinuoti tokį bendradarbiavimą, kai tai priklauso jų kompetencijai.

Šiuo metu du teisės aktai reglamentuoja jurisdikcijos klausimus konkrečiose su vaikais susijusiose bylose, kurioms jie taikomi.

1996 m. Hagos konvencijoje ([Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje](#)), be kita ko, nustatyta, kurios valstybės institucijos turi jurisdikciją imtis priemonių vaiko asmeniui arba turtui apsaugoti.

ES lygmeniu [reglamentas „Briuselis II“](#) (Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 su pakeitimais, padarytais [Reglamentu \(EB\) Nr. 2116/2004](#)) yra bendrasis dokumentas, kuriame apibendrintos visos nuostatos dėl santuokos nutraukimo ir tėvų pareigų. Šis reglamentas taikomas civiliniams santuokos nutraukimo, separacijos ir santuokos pripažinimo negaliojančia procesams ir visiems su tėvų pareigomis susijusiems aspektams, jame taip pat nustatyta visapusiška jurisdikcijos taisyklių sistema.

Be to, 1993 m. Hagos konvencijoje ([Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje](#)) nustatytos garantijos, skirtos užtikrinti, kad tarptautinis įvaikinimas atitiktų vaiko interesus ir būtų gerbiamos tarptautinėje teisėje pripažintos pagrindinės vaiko teisės. Konvencijoje nustatyta jos valstybių dalyvių bendradarbiavimo sistema, skirta užtikrinti, kad tų garantijų būtų paisoma, taip užkertant kelią vaikų grobimui, pardavimui ar kontrabandai.

Tarpvalstybinis bendradarbiavimas neturėtų apsiriboti vien bendradarbiavimu tarp teisminių institucijų ar policijos tarnybų. Kai tai būtina vaiko interesams užtikrinti, į šio bendradarbiavimo procesą turėtų įsitraukti ir nacionalinės vaikų apsaugos institucijos, įskaitant globos institucijas, tiek ES valstybėse narėse, tiek ir bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis. Taip bendradarbiauti derėtų ne tik dėl tam tikroms kategorijoms priskiriamų, bet ir dėl visų kitų vaikų.

I dalis. Globos sistemų stiprinimas

I dalyje pateikiama gairių politikos kūrėjams, formuojantiems nacionalinį pagrindą, pagal kurį valdoma ir stiprinama globos sistema jų šalyje, ir už globą atsakingoms nacionalinėms institucijoms. Šioje dalyje pirmiausia išvardijami tie svarbiausi elementai, kuriuos galima laikyti pagrindiniais globos sistemų principais.

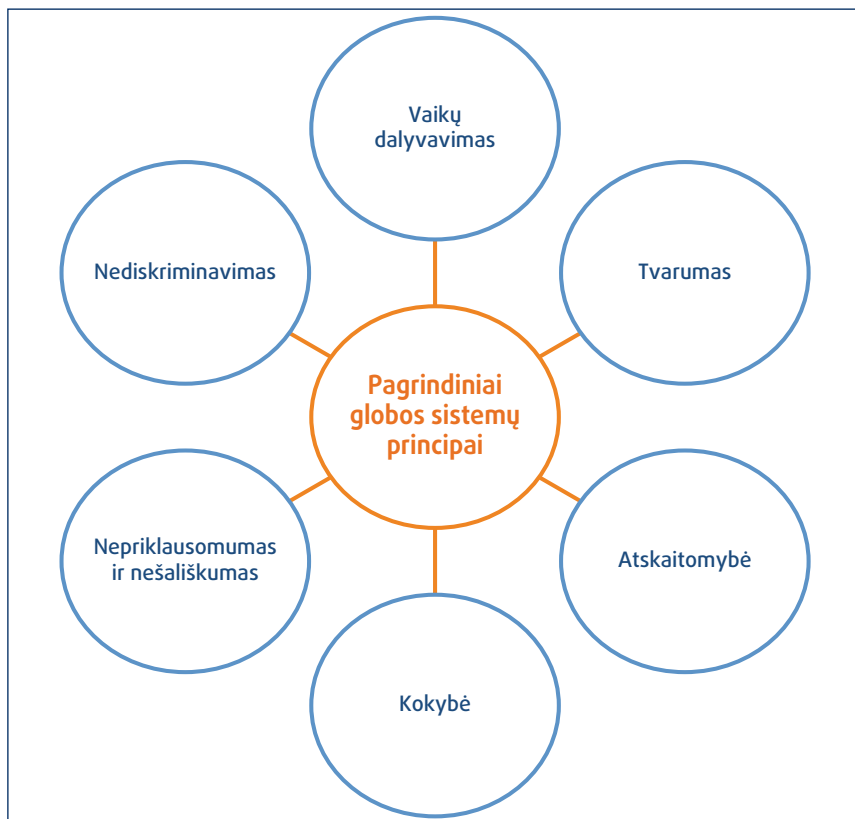
2 skyriuje aptariami su globėjo užimtumu statusu, profesine kvalifikacija ir mokymo reikalavimais susiję klausimai, įskaitant tinkamumo dirbti su vaikais tikrinimo procedūras, interesų konfliktus ir globėjų nešališkumą. Jame taip pat nagrinėjami skirtingi vaiko globėjo, teisinio atstovo, paskirto atstovauti vaikui konkrečiame procese, ir advokato arba kito kvalifikuoto teisinę pagalbą vaikui teikiančio teisės specialisto vaidmenys ir ryšiai tarp jų. **3 skyriuje** pateikiama gairių dėl globos sistemų ir pavienių globėjų darbo valdymo, įskaitant standartų ir vidaus gairių rengimą, bylų administravimą, atskaitomybės ir stebėsenos nuostatas, taip pat paramą globėjams ir jų priežiūrą. **4 skyriuje** aprašytos globėjų skyrimo procedūros ir globos trukmė.

1. Pagrindiniai globos sistemų principai

Įvairiose ES valstybėse narėse taikomos globos sistemos yra skirtingos, nes priklauso nuo poreikių, joms skiriamų išteklių ir kultūrinių, socialinių bei istorinių veiksnių. Nepaisant to, visos šios sistemos turi bendrų bruožų ir jose tenka spręsti bendras problemas.

Nepriklausomai nuo globos sistemos pobūdžio ir nacionalinės vaikų apsaugos sistemos, kurioje ji taikoma, visų rūšių globos procedūroms derėtų taikyti šešis nustatytus pagrindinius principus. Šie šeši tarptautiniais standartais pagrįsti (žr. 1–4 lenteles ir **1 priedą**) principai parodyti 5 paveiksle.

5 paveikslas. Pagrindiniai globos sistemų principai

Šaltinis: FRA.

1. Nediskriminavimas

Visi nuo savo šeimos aplinkos atskirti ir be tėvų priežiūros likę vaikai turi teisę į vienodo lygio apsaugą nepaisant jų amžiaus, imigracijos statuso (t. y. ES pilietis, teisėtas gyventojas, prieglobsčio prašytojas ar nelegalus migrantas), pilietybės, lyties ir etninės kilmės ir jų negalima diskriminuoti dėl jokių kitų [ES pagrindinių teisių chartijos](#) 21 straipsnyje nurodytų priežasčių. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti su lytimi susijusiems smurto prieš vaikus aspektams.

Pagal nediskriminavimo principą taip pat privaloma užtikrinti vienodą visų vaikų apsaugą valstybės teritorijoje nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos. ES valstybės narės turėtų suderinti savo taikomas globos nuostatas ir globos tarnybų darbą. Ten, kur už vaikų apsaugos sistemas atsako regiono arba vietos valdžia, nacionalinė vyriausybė

turėtų užtikrinti įvairiuose šalies teritorijos regionuose ir vietovėse taikomų standartų ir praktikos nuoseklumą.

2. Nepriklausomumas ir nešališkumas

Paskirti globėjai ir teisiniai atstovai turi gebėti nepriklausomai ir nešališkai priimti sprendimus, atlikti vertinimus, imtis veiksmų ir atstovauti vaikams rūpindamiesi vaiko interesais. Globos ir (arba) teisinio atstovavimo pareigų nereikėtų patikėti toms organizacijoms, institucijoms ir (arba) asmenims, kurių interesai prieštarauja (arba galėtų prieštarauti) vaiko interesams.

3. Kokybė

Paskirti globėjai ir teisiniai atstovai turėtų turėti reikiamą profesinę kvalifikaciją vaikų gerovės ir (arba) vaikų apsaugos srityje. Be to, jie turėtų dalyvauti atitinkamų institucijų organizuojamame pirminiame ir tęstiniame mokyme. Siekiant nustatyti ir apsaugoti tuos vaikus, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, globėjams svarbu turėti reikiamų žinių ir įgūdžių, kad gebėtų aptikti nukentėjusius vaikus. Su vaikais, turinčiais ypatingų poreikių, kaip antai prekybos aukomis ar nelydimais vaikais, dirbantys globėjai taip pat turi būti kompetentingi tinkamai tenkinti tokių vaikų poreikius, pavyzdžiui, turėti darbui su traumotais vaikais reikalingų žinių ir patirties.

4. Atskaitomybė

Nacionalinėje teisėje turėtų būti nustatytas teisinis globos pagrindas ir paskirta už tai atsakinga valdžios institucija. Šiai globos institucijai turėtų tekti atsakomybė ir atskaitomybė už jos paskirto globėjo veiksmus. Vaiko globos ir kitokio atstovavimo jam užduočių vykdymas turėtų būti reguliariai ir nepriklausomai stebimas. Nacionalinėje teisėje nustatytas teisinis globos pagrindas turėtų apimti pakankamai aiškias teisės nuostatas, kuriomis būtų apibrėžtos globėjo pareigos ir funkcijos.

5. Tvarumas

Globos ir teisinio atstovavimo sistemos turėtų būti neatsiejama nacionalinės vaikų apsaugos sistemos dalis. Valstybės turėtų skirti pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių savo globos sistemų veikimui užtikrinti. Valstybės biudžete turėtų būti numatytos veiksmingai globos tarnybų stebėsenai ir priežiūrai, taip pat mokymui skirtos išlaidos.

6. Vaiko dalyvavimas

Pagal globos ir teisinio atstovavimo nuostatas ir procedūras turėtų būti gerbiama vaiko teisė būti išklaustam ir turėtų būti deramai paisoma vaiko nuomonės. Vaikams suprantamai turėtų būti pateikta reikiama informacija apie tai, kas įeina į jų globos procedūras, ir apie visas tarnybas, galinčias jiems padėti. Vaikai taip pat turėtų būti tinkamai informuojami apie savo teises ir apie tai, kad gali pasiskųsti, jeigu mano, kad globėjai jų teisių negerbia.

2. Globos sistemos. Pradinės pastabos

Integruota globos sistema padeda efektyviai užkirsti kelią prievartai prieš vaikus ir jų išnaudojimui, įskaitant prekybą vaikais, taip pat veiksmingiau apsaugoti ir reabilituoti aukas. Šiame skyriuje aptariami svarbiausi su globos sistemomis susiję dalykai, reikalingi veiksmingai vaikų apsaugai užtikrinti, kaip antai globėjų užimtumo statusas, reikalavimai dėl jų kvalifikacijos ir apsaugos priemonės, padedančios išvengti interesų konfliktų.

2.1. Kokios turėtų būti teisės aktų ir (arba) politikos nuostatos?

Yra tam tikrų esminių reikalavimų, kuriuos svarbu gerai ir skaidriai išaiškinti. Kiek šie reikalavimai įtraukti į nacionalinę teisę, gali priklausyti nuo konkrečios teisės sistemos, tačiau joje turėtų būti aiškiai nustatyti svarbiausi dalykai. Tai yra:

- įdarbinimo ir skyrimo į pareigas procedūros, įskaitant globėjų ir teisinių atstovų užimtumo statusą;
- globėjų ir teisinių atstovų pareigos, teisės ir atsakomybė;
- globėjams keliami profesiniai reikalavimai, jų kvalifikacija ir tinkamumo dirbti su vaikais tikrinimo procedūros;
- mokymo reikalavimai;
- stebėsenos ir priežiūros procedūros, įskaitant priemonę, kuria naudodamiesi vaikai galėtų savarankiškai pateikti skundus;
- vaikų teisė išreikšti savo nuomonę įvairiuose proceso etapuose ir pareiga užtikrinti, kad kompetentingos institucijos į jų nuomonę atsižvelgtų ir deramai jos paisytų.

2.2. Ar reikalinga viena bendra globos sistema visiems vaikams?

Nė viena ES valstybė narė neturi globos sistemos, skirtos tik tiems vaikams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos.

Šaltinis: FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

Kad globos sistema būtų veiksminga, ji turėtų būti neatsiejama nacionalinės vaikų apsaugos sistemos dalis ir turi būti taikoma pagal vaikų apsaugos įstatymus ir

procedūras. Toks požiūris pripažintas *Prekybos žmonėmis panaikinimo ES 2012–2016 m. strategijoje*, kurioje pažymima: „Siekiant patenkinti įvairius skirtingų grupių vaikų, įskaitant prekybos žmonėmis aukas, poreikius, būtina sukurti vaikams pritaikytas visapusiškos apsaugos sistemas, kurias taikant būtų koordinuojama įvairių įstaigų ir įvairių sričių veikla.“

Paskirti globėją vaikui gali reikėti įvairiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kai nelydimi ir atskirti vaikai atsiduria už savo kilmės šalies ribų, kai vaikai prašo prieglobsčio arba kai vaiko kilmės šalyje jo tėvų interesai prieštarauja vaiko interesams.

Kai kuriose ES valstybėse narėse veikia viena bendra visiems vaikams skirta globos sistema, o kitose atskiros sistemos taikomos atsižvelgiant į vaiko migracijos statusą. Nuo šių skirtumų priklauso elgesys su vaikais, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, nes tokių vaikų migracijos statusas ES gali būti įvairus; jie gali būti, pavyzdžiui:

- vaikai, žmonių prekeivių parduoti ir išnaudoti toje pačioje ES valstybėje narėje, iš kurios jie kilę;
- ES piliečiai, žmonių prekeivių parduoti iš vienos ES valstybės narės į kitą;
- leidimą gyventi arba teisę laikinai apsistoti ES turintys trečiųjų šalių piliečiai, parduoti žmonių prekeivių;
- ES neteisėtai esantys trečiųjų šalių piliečiai, parduoti žmonių prekeivių.

Kai kuriose šalyse teisėto globėjo skyrimas yra susietas su tarptautinės apsaugos prašymo procedūra, todėl teisėto globėjo pagalba ne iškart garantuojama kiekvienai prekybos vaikais aukai. Sužinota, kad teisėto globėjo skyrimo nuostatos ir praktika įvairiose ES valstybėse narėse skiriasi. Kai kuriose valstybėse narėse teisėtas globėjas skiriamas labai retai, nes prekybos vaikais aukų nenustatoma ir (arba) vaikų priežiūros institucijos neskiria dėmesio šiam klausimui.

Šaltinis: FRA (2009 m.), Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices („Kova su prekyba vaikais Europos Sąjungoje: iššūkiai, perspektyvos ir geroji patirtis“), paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/529-Pub_Child_Trafficking_09_en.pdf.

Prekybos žmonėmis aukų aptinkama ir tarp tarptautinės apsaugos prašytojų. Vaikų statusas ilgainiui gali keistis – iš vienos kategorijos pereiti į kitą. Vadovaujantis integruotu požiūriu užtikrinama, jog vaikai būtų dėmesio centre, kad ir koks jų teisinis ar gyventojų statusas. Vis dėlto, nors svarbu pereiti prie integruoto požiūrio į vaikų apsaugą, taip pat būtina toliau naudotis specialistų žiniomis ir imtis priemonių, pritaikytų konkrečioms problemoms spręsti, visa tai suvokiant bendrame visos sistemos kontekste.

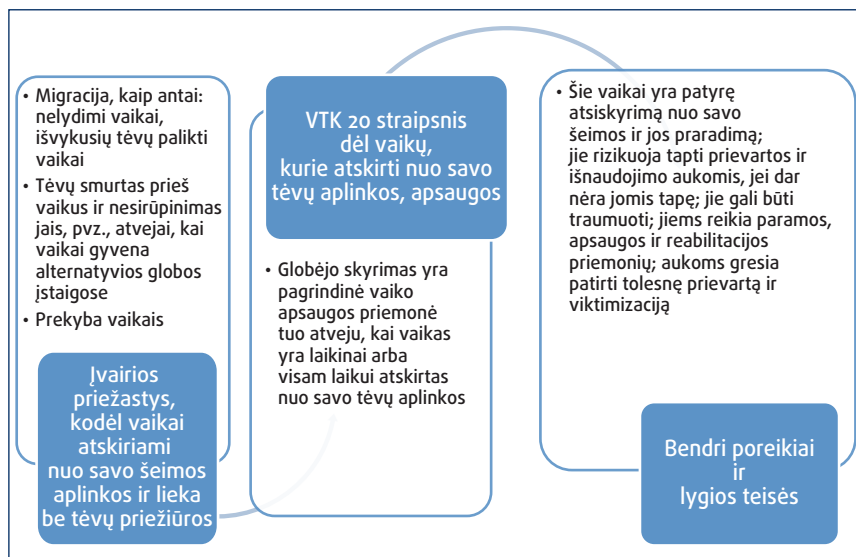
Prekybos žmonėmis aukos dažnai yra nelydimi vaikai, nors būna ir atvejų, kai prie vaiko pardavimo ir išnaudojimo prisideda jo tėvai arba teisėti globėjai, arba atvejų, kai vaikas parduodamas kartu su tėvais. Vaiko atskyrimas nuo tėvų gali būti jo išnaudojimo ir pardavimo padarinys arba vienas iš rizikos veiksnių, prisidėjusių prie to, kad vaikas tapo prekybos žmonėmis auka.

Prekybos vaikais prevencijos tikslais valdžios institucijos turėtų skirti ypatingą dėmesį tiems vaikams, kurie dėl įvairių priežasčių yra laikinai arba visam laikui atskirti nuo savo tėvų aplinkos; tai visų pirma stacionarinės globos įstaigose gyvenantys ir nelydimi vaikai.

Taip pat reikėtų skirti ypatingą dėmesį neįgaliems, be kita ko, protinę ir psichikos negalią turintiems vaikams, kuriems gresia didelė rizika patirti išnaudojimą ir prievartą. Nukentėjęs nuo prekybos žmonėmis vaikas taip pat gali dėl to tapti neįgalus. Žmonių prekeivių parduoti ir prievartą patyrę vaikai kur kas dažniau tampa neįgalūs dėl patirtų fizinių ir psichologinių traumų.

Įvairios nelydimų arba atskirtų vaikų aplinkybės ir bendri jų poreikiai bei teisės parodyti 6 paveiksle.

6 paveikslas. Visų vaikų, kurie yra atskirti nuo savo tėvų aplinkos, bendri poreikiai ir lygios teisės

Šaltinis: FRA.

Papildomų poreikių turi tie vaikai, kuriems reikalinga ilgalaikė priežiūra ir kurie prižiūrimi specialiose įstaigose. Jie ne tik atskirti nuo savo tėvų, bet ir gali užmegzti emocinį ryšį su žmonių prekeiviu, pavyzdžiui, tapti nuo jo priklausomi iš dalies dėl savo psichosocialinių poreikių. Todėl siekiant užtikrinti, kad jie būtų tinkamai saugomi ir prižiūrimi, juos turi įvertinti specialistai, o gražinus tokius vaikus į alternatyvios globos įstaigas reikėtų imtis specialių apsaugos priemonių jiems ir kitiems pažeidžiamiems vaikams apsaugoti nuo žmonių prekeivių.

2.3. Globėjų užimtumo statusas: profesionalai ar savanoriai?

ES valstybių narių pareiga užtikrinti, kad vaikui būtų paskirtas globėjas, kuris rūpintųsi vaiko interesų apsauga ir bendra jo gerove, taip pat užtikrinti tinkamą teisinį atstovavimą vaikui.

Siekiant užtikrinti, kad kiekvienas vaikas turėtų kvalifikuotą ir patyrusį globėją, **globėjai turėtų būti samdomi darbuotojai**. Turi būti aiškiai nubrėžtos atskaitomybės ribos tarp jų ir paskirtos globos institucijos.

Savanoriai gali atlikti svarbų **pagalbininkų vaidmenį** padėdami paskirtam globėjui, dirbdami jo arba kito specialisto prižiūrimi. Vis dėlto globos sistemoje nereikėtų naudotis vien savanorių paslaugomis, t. y. skiriant globėjus, kurie nėra samdomi ar savarankiškai dirbantys kvalifikuoti specialistai. Tokiai sistemai, kuri grindžiama vien savanorių darbu, gali trūkti tęstinumo ir tvarumo. Globėjai joje gali stokoti reikiamų žinių ir kompetencijos, todėl vaikai patiria papildomą riziką, ypač turint omenyje, kad jie dažnai jau yra traumuoti ir jiems reikia ypatingos apsaugos ir dėmesio. Be to, savanorių globėjų atskaitomybės priemonės ir stebėseną gali būti nepakankamos arba sunkiai užtikrinamos.

Todėl pirmiausia svarbu užtikrinti, kad visada, kai globėjais skiriami savanoriai, jiems būtų taikomi tie patys standartai kaip ir profesionaliems globėjams, be kita ko, dėl kvalifikacijos, tinkamumo dirbti su vaikais tikrinimo procedūrų, mokymo, stebėsenos mechanizmų ir priemonių atskaitomybei užtikrinti. Profesionaliems globėjams parengti elgesio kodeksai ir rašytinės gairės dėl jų įdarbinimo, mokymo, stebėsenos, vertinimo ir priežiūros turėtų būti taikomi ir savanoriams globėjams.

„Neneigiant su individualiu savanorių darbu siejamos papildomos naudos ar pavyzdinio kai kurių iš jų pasišventimo ir atsidavimo šiai veiklai, profesionalios globos sistemai šioje srityje turėtų būti teikiama pirmenybė prieš sistemą, kurioje dirba savanoriai. Kai tai neįmanoma, savanorių darbą galima laikyti labiausiai priimtina alternatyva arba palikti juos atsargai.“

Šaltinis: Europos globos institucijų tinklas ENGI (2011 m.), Care for unaccompanied minors: Minimum standards, risk factors and recommendations for practitioners, Guardianship in practice, final report („Nelydimų nepilnamečių globa: būtini standartai, rizikos veiksniai ir rekomendacijos specialistams. Globos praktika. Galutinė ataskaita“), Utrechta, p. 17, paskelbta <http://engi.eu/about/documentation/>.

Specialistų priežiūra ir nuolatinė parama turėtų būti siūloma naudotis visiems savanoriams, padedantiems prižiūrėti ir saugoti pažeidžiamus vaikus. Tai ypač svarbu tiems savanoriams, kurie skiriami globėjais arba atlieka globos pareigas tuo atveju, kai vaikai yra prekybos žmonėmis aukos.

Globėjo užduotis atliekantiems savanoriams turėtų būti kompensuojamos visos išlaidos, patiriamos vykdant jiems patikėtas užduotis.

2.4. Kas gali būti globėju?

Profesinė kvalifikacija

Globėjai turi būti kvalifikuoti ir gebėti laikytis įvairiausių įstatymų ir procedūrų, reglamentuojančių prieglobsčio, migracijos arba kitus klausimus, kuriuos jiems gali tekti spręsti. Privaloma profesinė globėjo kvalifikacija turėtų būti nustatyta nacionalinėje teisėje arba oficialiuose dokumentuose. Globos institucijos turėtų turėti raštu nustatytą politiką – aiškias skiriamų globėjų įdarbinimo, mokymo, stebėsenos, vertinimo ir priežiūros procedūras, metodus ir standartus.

Globos institucijos turėtų užtikrinti, jog jų skiriamiems globėjams pakaktų profesinių žinių ir kompetencijos, kad jie galėtų tinkamai atstovauti vaiko interesams ir atlikti savo pareigas.

Nacionalinės teisės aktuose ne visada nustatyti konkretūs globėjams taikomi profesinės kvalifikacijos ar išsilavinimo reikalavimai. Jų ypač trūksta globėjais skiriamiems savanoriams; vietoj to nacionalinės teisės aktuose paprastai daugiau dėmesio skiriama kandidatų į globėjus dorovei ir asmenybės bruožams.

FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

Tai reiškia, kad globėjais skiriami asmenys:

- turi būti kompetentingi ir patyrę vaikų gerovės ir apsaugos, įskaitant vaiko raidą ir vaiko psichologiją, sričių specialistai;
- turi suprasti aktualius su kultūra ir lytimi susijusius klausimus;
- turi turėti pakankamai žinių apie nacionalines vaikų apsaugos sistemas, taip pat apie nacionalines sveikatos priežiūros ir švietimo sistemas;
- turi pakankamai gerai išmanyti teisinę sistemą.

Globėjams tenka pagrindinis vaidmuo užkertant kelią prievartai prieš vaikus ir jų išnaudojimui, todėl jie turėtų žinoti, kokie konkretūs veiksniai didina riziką vaikams tapti prekybos žmonėmis aukomis, ir būti susipažinę su strategijomis, kaip neleisti vaikams dingti iš stacionarinės globos įstaigų. Globėjai turėtų žinoti, kaip kreiptis į specialias tarnybas, be kita ko, skambinti Europos karštąja pranešimų apie dingusius vaikus linija www.hotline116000.eu/.

Globėjai turi turėti reikiamų žinių, kad gebėtų aptikti ir atpažinti aukomis tapusius vaikus. Su nukentėjusiais vaikais dirbantys asmenys taip pat turėtų žinoti ir suprasti konkrečias vaikų, prekybos žmonėmis aukų, teises ir poreikius; jie turėtų gebėti įvertinti šių vaikų poreikius ir su jais elgtis pagarbiai, jautriai, profesionaliai ir nė vieno nediskriminuodami.

2 lentelėje parodyti įvairiuose teisės šaltiniuose nustatyti reikalavimai ir kriterijai.

2 lentelė. Koks asmuo gali būti globėju? Šaltiniai: politikos dokumentai ir ES teisės aktai

Dokumentas	Atsakingas	Be interesų konfliktų	Nepriklausomas	Kvalifikuotas	Išmokytas
Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos dokumentai					
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6	33 punktas	33 punktas	–	33 punktas 95 punktas	95 punktas
JT alternatyvios globos gairės A/HRC/11/L.13	19 punktas 101 punktas	–	103 punktas	103 punktas	57 punktas 103 punktas
2005 m. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis	–	–	29 straipsnio 1 ir 3 dalys (bendroji nuostata)	29 straipsnio 1 ir 3 dalys 10 straipsnio 1 dalis (bendroji nuostata)	29 straipsnio 3 dalis
Europos Sąjungos dokumentai					
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)	–	–	–	–	25 konstatuojamoji dalis 18 straipsnio 3 dalis
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES)	–	24 straipsnio 1 dalis	–	24 straipsnio 1 dalis 24 straipsnio 4 dalis	24 straipsnio 4 dalis
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	–	25 straipsnio 1 dalies a punktas	–	25 straipsnio 1 dalies a punktas	–

Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	31 straipsnio 1 dalis	-	-	31 straipsnio 6 dalis	31 straipsnio 6 dalis
Dublinko reglamentas (ES) Nr. 604/2013	-	-	-	6 straipsnio 2 dalis	
Direktyva dėl aukų (2012/29/ES)	-	-	-	-	25 straipsnis 61 konstatuojamoji dalis (bendrosios nuostatos)
Direktyva dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu (2011/93/ES)	-	-	-	-	23 straipsnio 3 dalis 36 konstatuojamoji dalis (bendrosios nuostatos)

Su vaiko lytimi ir kultūra susiję klausimai

Vaikų globa ir jiems teikiama pagalba, kiek tik įmanoma, turėtų atitikti asmeninius kiekvieno iš jų poreikius.

UNICEF parengė praktinę priemonę – gaires, kuriose pateikta informacijos apie veiksmus ir procedūras, laikomus vaikų, prekybos žmonėmis aukų, apsaugos ir pagalbos tokiems vaikams gerąja patirtimi. Jose išsamiai aptariami aukų priežiūrai ir pagalbai svarbūs lyties ir kultūrinio tapatumo aspektai.

Šaltinis: UNICEF (2008 m.), Reference guide on protecting the rights of child victims of trafficking in Europe („Vaikų, prekybos žmonėmis aukų, teisių apsaugos Europoje orientacinės gairės“), Ženeva, paskelbta www.unicef.org/ceecis/UNICEF_Child_Trafficking_low.pdf.

Daugiau dėmesio reikėtų skirti su vaiko lytimi ir kultūra susijusiems aspektams. Kai įmanoma ir kai pageidautina, reikėtų skirti tos pačios lyties globėją – ypač mergaitėms, kurios yra seksualinio išnaudojimo aukos (taip pat žr. 6.5 skirsnį dėl su lytimi susijusių klausimų ir sveikatos priežiūros).

Turėtų būti puoselėjami globėjų kultūriniam sąmoningumui svarbūs gebėjimai, pažiūros ir įgūdžiai siekiant stiprinti

ryšius tarp kultūrų ir geriau bendrauti su vaikais, kilusiais iš įvairios kultūrinės aplinkos. Be kita ko, svarbu, kad globėjai žinotų apie kultūros įtaką kitų žmonių įsitikinimams ir elgesiui ir pažintų savo kultūros bruožus, joje esamus stereotipus bei jų poveikį asmens elgesiui ir pažiūroms.

Vaikus, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, sieja tam tikra bendra patirtis ir aplinkybės, tačiau skiriasi jų kultūra, lytis, amžius ir patirtis dar iki to, kai jie buvo prekeivių žmonėmis parduoti, tuo metu, kai jie buvo parduoti, ir vėliau. Šį individualumą derėtų pripažinti.

Globos institucija turėtų skatinti globėjus dalyvauti mokymo užsiėmimuose lyčių ir kultūros klausimais, kurie svarbūs teikiant paramą aukoms; skatinti kultūrų ir lyčių įvairovę ir įtraukti įdarbindamos personalą ir įtraukdamos savanorius; suteikti galimybių naudotis kvalifikuotų specialistų vertimo raštu ir žodžiu paslaugomis; naudotis tarpininkų, padedančių bendrauti tarp kultūrų, pagalba (taip pat žr. 7 skyrių).

Tinkamumo dirbti su vaikais tikrinimas

Jokiam globėjui neturėtų būti leidžiama dirbti, kol dar neatlikta jo tinkamumo dirbti su vaikais tikrinimo procedūra. Aktyviomis apsaugos priemonėmis reikėtų užtikrinti pagarbą vaikų teisėms ir, kiek įmanoma, sumažinti bet kokią prievartos prieš vaikus, jų išnaudojimo ar kitokio jų teisių pažeidimo riziką.

Globos institucija turėtų turėti raštu nustatytą politiką, užtikrinančią, kad būtų tikrinamos kandidatų į globėjus rekomendacijos ir kad tie asmenys, kurie skiriami globėjais, atitiktų bent būtiniausius išsilavinimo, mokymo ir patirties reikalavimus.

Tikrinant visus kandidatus į globėjus būtina peržiūrėti informaciją apie galimą jų teistumą, taip pat prievartos prieš vaikus nusikaltimų registro įrašus. [Direktyvos dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus \(2011/93/ES\) 10 straipsnyje](#) už tam tikras nusikalstamas veikas nuteistiems asmenims uždrausta užsiimti tokia profesine veikla, kai darbe nuolat palaikomi kontaktai su vaikais. Būtina patikrinti asmenų teistumo įrašus, ypač ar būta nuosprendžių dėl prievartos prieš vaikus, jų išnaudojimo ir (arba) kitokios neteisėtos veikos, kaip antai su narkotikais susijusių nusikaltimų, dėl kurių vaikui galėtų grėsti pavojus. Svarbu atlikti ne tik tokias patikras įdarbinant ar pirmą kartą skiriant globėjus, bet ir vėlesnes sistemingas peržiūras.

Tos pačios tinkamumo dirbti su vaikais tikrinimo procedūros turėtų būti taikomos visiems globėjams, įskaitant savanorius globėjus.

Interesų konfliktas

Globėjais neturėtų būti leidžiama skirti tokių įstaigų ar asmenų, kurių interesai galėtų prieštarauti vaiko interesams. Globėjai turėtų gebėti nepriklausomai ir nešališkai priimti sprendimus, atlikti vertinimus ir atstovauti vaikui pagal jo interesus, rūpindamiesi vaiku ir užtikrindami jo gerovę.

Todėl globos tarnybos ir globėjais skiriami asmenys neturėtų būti jokių ryšių saistomi, kitaip susiję ar priklausomi nuo policijos, migracijos arba bet kokių kitų institucijų, atsakingų už oficialų vaiko pripažinimą auka arba priimančių sprendimus dėl jo grąžinimo į kilmės šalį, leidimo gyventi šalyje išdavimo ar tarptautinės apsaugos statuso.

Globos tarnybos ir paskirti globėjai turėtų būti nepriklausomi ir nepalaikyti jokių finansinių ar institucinių ryšių su institucijomis, tarnybomis arba valdžios struktūromis, atsakingomis už vaiko apgyvendinimą ar kasdienę priežiūrą.

Globėjai, kurie tuo pačiu metu dirba priėmimo įstaigoje, gali patekti į tokią situaciją, kai gresia interesų konfliktas tarp priėmimo centro vadovybės ir vaiko. Pavyzdžiui, iš darbuotojų tikimasi, kad jie, atlikdami savo užduotis, paisys savo darbdavio (globos įstaigos) interesų ir vykdys direktoriaus nurodymus, tačiau kartu pati globos įstaiga, jos direktorius ir darbuotojai turi būti globėjams atsakingi už vaiko priežiūrą ir apsaugą.

Sprendžiant šiuos klausimus reikia turėti omenyje faktą, kad prieš vaikus labai dažnai smurtaujama pačioje globos įstaigoje, kurioje vaikas gyvena. Todėl stacionarinės globos įstaigų direktorių ar darbuotojų nereikėtų skirti globėjais.

Į interesų konflikto situaciją gali patekti ir už priežiūros paslaugų teikimą atsakingi socialinės rūpybos tarnybų darbuotojai.

Jei globėjais skiriamiems asmenims gresia koks nors interesų konfliktas, nuo kurio gali priklausyti jų gebėjimas atlikti globėjo vaidmenį ir pareigas, jie turėtų apie tai pranešti juos skiriančioms institucijoms. Globėjus skiriančios institucijos atsako už tai, kad būtų įvertintas tokių interesų konfliktų galimas poveikis.

2.5. Giminaičių skyrimas globėjais su prekyba vaikais susijusiomis aplinkybėmis

Jeigu vaikas yra atskirtas nuo savo tėvų arba tėvams neleidžiama naudotis tėvų teisėmis ir atlikti tėvų pareigų, atsižvelgiant į vaiko interesus, tokio vaiko globėjais, kai įmanoma, gali būti skiriami kiti artimi giminaičiai arba išplėstinės šeimos nariai, nebent būtų manoma, kad tai neatitinka vaiko interesų, pavyzdžiui, dėl interesų konfliktų. Kai po rizikos vertinimo vaiko globėjais skiriami išplėstinės šeimos nariai, vaikų apsaugos sistemoje turėtų būti užtikrinama reguliari to vaiko padėties stebėseną ir peržiūra. Tokiais atvejais globos institucija turėtų imtis papildomų priemonių, kaip antai skirti vaikui patarėją, paskirti šeimos globėją arba pagalbinką, teikiantį paramą šeimai ir stebėsiantį vaiko padėtį.

Ypač tada, kai vaikas yra prekybos žmonėmis auka, kompetentingos institucijos turi kruopščiai patikrinti jį lydinčių šeimos narių priimančiojoje šalyje arba jo giminaičių kilmės šalyje tinkamumą rūpintis vaiku, kad būtų išvengta tolesnio vaiko išnaudojimo ir viktimizacijos ir (arba) kad grįžęs namo vaikas nebūtų dar kartą parduotas.

Kai šeimos nariai gali ir nori rūpintis kasdiene vaiko priežiūra, tačiau negali tinkamai atstovauti vaiko interesams visose vaiko gyvenimo srityse ir visais lygmenimis, reikėtų paskirti globėją, kuris padėtų užpildyti šias spragas. Tai itin svarbu vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, kuriems reikia specialistų konsultacijų ir paramos dalyvaujant dažnai net keliuose arba ilgai trunkančiuose teismo procesuose.

2.6. Atstovai ir (arba) teisiniai atstovai

Teisinis atstovavimas yra viena iš trijų pagrindinių globos funkcijų (kitos dvi – vaiko interesų apsauga ir gerovės užtikrinimas; taip pat žr. [1 paveikslą](#)). Tais atvejais, kai ES ir nacionalinėje teisėje pirmenybė teikiama šiai funkcijai, svarbu užtikrinti, kad toks dėmesys teisiniam atstovavimui neužgožtų kitų dviejų globos funkcijų svarbos.

ES teisėje numatyta skirti atstovą nelydimiems vaikams, prašantiems suteikti tarptautinę apsaugą ([Prieglobsčio procedūrų direktyva, 25 straipsnis](#)). Joje taip pat garantuojamos aukomis tapusių vaikų teisės vykdant nusikalstamų veikų tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą, kai pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko ([Kovos su prekyba žmonėmis direktyva \(2011/36/ES\), 15 straipsnio 1 dalis](#); [ES direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus \(2011/93/ES\), 20 straipsnis](#); [Direktyva dėl aukų \(2012/29/ES\), 24 straipsnis](#)).

ES teisėje „atstovo“ arba „teisinio atstovo“ sąvoka apibrėžta kaip „asmuo arba organizacija, paskirtas kompetentingų įstaigų, kad padėtų ir atstovautų [vaikui, kurio tėvai negali, nenori arba jiems neleidžiama to daryti, vykstant civiliniams, administraciniais arba teismo procesams], siekiant užtikrinti vaiko interesus ir, kai būtina, naudotis veiksnumu [vaiko] labui“ ([Priėmimo sąlygų direktyva \(2013/33/ES\), 2 straipsnio j punktas](#)).

Taigi, atstovai skiriami vieninteliu tikslu – užtikrinti, kad vaikui būtų atstovaujama per konkrečias procedūras, todėl negalima prilyginti globėjo skyrimui. Teisinio atstovo įgaliojimai neapima visų vaiko gyvenimo ir raidos aspektų.

Todėl globėją reikėtų paskirti visais atvejais, kai vaikas yra atskirtas nuo savo tėvų aplinkos, nepriklausomai nuo to, ar jam skiriamas teisinis atstovas. Toks požiūris atitiktų VTK ir [ES pagrindinių teisių chartijos](#) 24 straipsnyje išdėstytus principus.

Kai teisinis atstovas paskiriamas dar prieš skiriant globėją, tas teisinis atstovas turėtų ir toliau dirbti (jeigu, pavyzdžiui, vis dar reikia naudotis jo kompetencija) glaudžiai bendradarbiaudamas su globėju ir vaiku.

Teisinis atstovas turi reguliariai informuoti globėją ir vaiką apie atitinkamą procedūrą, be kita ko, apie sprendimus, kurie gali būti priimti, ir pranešti apie savo veiksmų rezultatus.

2.7. Teisinės konsultacijos ir teisinė pagalba

Kartu su teisiniu atstovavimu tam tikruose administraciniuose, baudžiamuosiuose arba civiliniuose procesuose dalyvaujantis vaikas turi teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą.

Teisė gauti teisinę pagalbą įgyvendinama skiriant advokatą ar kitą kvalifikuotą teisės specialistą, kuris teikia teisinę pagalbą, kalba vaiko vardu ir teisiškai jam atstovauja rašytiniuose pareiškimuose bei asmeniškai dalyvaujant administracinių ir teisminių institucijų baudžiamuosiuose, prieglobsčio ar kitokiuose teisiniuose procesuose pagal nacionalinę teisę.

Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE) sukūrė priemonę, padėsiančią teikti kokybišką teisinę pagalbą nelydimiems vaikams. Šios priemonės paskirtis – padėti valstybėms narėms tobulinti teisinės pagalbos sistemas, o teisės patarėjams – teikti veiksmingą teisinę pagalbą. Priemonė sukurta pagal ES lėšomis bendrai finansuojamą projektą *Right to Justice: Quality Legal Assistance for Unaccompanied Children* („Teisė į teisingumą: kokybiška teisinė pagalba nelydimiems vaikams“).

Ši priemonė kartu su kita projekto medžiaga bus pateikta naudotis antrąjį 2014 m. ketvirtį svetainėje <http://ecre.org/component/content/article/63-projects/325-right-to-justice.html>.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 15 straipsnio 2 dalyje kartu su 19 konstatuojamąja dalimi vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, suteikta teisė nedelsiant pasinaudoti nemokama teisine konsultacija ir nemokamomis teisinio atstovavimo paslaugomis, be kita ko, žalos atlyginimo tikslais, nebent jie patys turėtų pakankamai finansinių išteklių. Panašios nuostatos priimtos

ir Direktyvoje dėl aukų (2012/29/ES) (**13 straipsnis**) bei Direktyvoje dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu (2011/93/ES) (**20 straipsnis**).

Jei vaikas dalyvauja kokiame nors administraciniame, baudžiamajame ar civiliniame procese, jo globėjas ir (arba) kitas atstovas, jei globėjas dar nepaskirtas, turėtų užtikrinti, kad vaikas galėtų naudotis nemokama teisine pagalba ir kad kompetentingos nacionalinės institucijos jam paskirtų kvalifikuotą teisės specialistą pagal nacionalinės teisės nuostatas.

Visais atvejais, kai atitinkamos nacionalinės institucijos nėra oficialiai paskyrusios tokio specialisto, vaiko globėjas arba kitas atstovas turėtų pradėti jo skyrimo procedūrą pateikdamas dėl to prašymą kompetentingoms institucijoms.

Teisines konsultacijas ir teisinę pagalbą vaikui teikiančio kvalifikuoto advokato arba kito kvalifikuoto teisės specialisto vaidmuo skiriasi nuo ES teisėje apibrėžto „atstovo“

arba „teisinio atstovo“ įgaliojimų ir faktinio vaidmens (žr. 1 skyrių, taip pat teksto interparą, kuriame pateikti svarbiausi terminai).

Šį vaidmenų skirtumą reikėtų visada turėti omenyje, net jei atstovais arba teisiniais atstovais skiriami asmenys turi teisininko profesinį išsilavinimą arba yra praktikuojantys advokatai, kaip įprasta daugelyje ES valstybių narių.

Galimybė naudotis nepriklausomo ir kvalifikuoto teisės specialisto teikiamomis teisi-
nėmis konsultacijomis ir teisine pagalba yra papildoma garantija, padedanti apsaugoti
vaiko interesus ir jais rūpintis.

3. Globėjų darbo valdymas

Šiame skyriuje aprašyta sistema, kuri turėtų būti taikoma valdant ir administruojant glo-
bėjų darbą. Jame aptariama globėjų darbą valdyti įgalioto subjekto atliekama paramos ir
priežiūros funkcija ir bendradarbiavimo su kitais subjektais tinklas, kurį reikėtų sukurti.
Šiame skirsnyje pateiktos gairės tinka ir teisinio atstovavimo vaikams sistemoms.

3.1. Globos institucija

Nacionalinėje teisėje turėtų būti paskirta nepriklausoma už vaikų globą atsakinga
institucija. Tokia institucija turėtų būti neatsiejama nacionalinės vaikų apsaugos sistemos
dalis. Tais atvejais, kai įvairiems poreikiams tenkinti įsteigta ne viena, o daugiau globos
institucijų (pavyzdžiui, atskira institucija trečiųjų šalių piliečiams), jos visos turėtų
būti neatsiejamos šios sistemos dalys. Tokia institucija taip pat turėtų būti įtraukta
į nacionalinį nukreipimo mechanizmą, skirtą vaikams, kurie yra prekybos žmonėmis
aukos. Už globą atsakinga institucija turėtų būti nepriklausoma, pavyzdžiui, nuo
valstybės institucijų, priimančių sprendimus dėl gyventojų statuso suteikimo vaikui,
vaiko paėmimo iš jo tėvų ar alternatyvios vaiko globos (taip pat žr. 2.4 skirsnyje apie
interesų konfliktus). Ji turėtų prisiimti atsakomybę ir atskaitomybę už savo paskirtų
globėjų veiksmus. Globos institucijos įgaliojimai ir funkcijos turėtų būti aiškiai apibrėžti
nacionalinės teisės aktuose.

ES valstybės narės savo globos institucijoms turėtų skirti pakankamai žmogiškųjų ir
finansinių išteklių ir užtikrinti nenutrūkstamą jų finansavimą. Pakankamai biudžeto
lėšų turėtų būti skiriama padengti išlaidoms, susijusioms su veiksminga globos
tarnybų stebėseną ir priežiūra, taip pat ir su reikiama mokymo veikla, net kai ją
vykdo kitos institucijos.

3.2. Gairių globėjams parengimas

Viena iš globos institucijos užduočių yra nustatyti standartus ir pateikti gairių globėjais dirbantiems asmenims. Reikėtų apsvarstyti galimybę parengti praktines gaires ir nustatyti standartines darbo procedūras, kurių reikėtų laikytis atliekant visų pirma šiuos tris veiksmus:

„Valstybės turi nustatyti oficialius procesus su griežtomis procesinėmis garantijomis, skirtus vaiko interesams vertinti ir nustatyti priimant vaikui svarbius sprendimus; j juos turėtų būti įtraukti ir rezultatų vertinimo mechanizmai. Valstybės turi nustatyti skaidrius ir objektyvius visų teisės aktų leidėjų, teisėjų arba administracinių institucijų sprendimų priėmimo procesus, ypač tose srityse, kuriose jie daro tiesioginį poveikį vaikui arba vaikams.“

JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 14 (2013 m.), 87 punktas, 2013 m. gegužės 29 d., CRC/C/GC/14.

- vertinant kiekvieno vaiko individualius poreikius ir su jo apsauga siejamą riziką;
- vertinant tėvų gebėjimą atlikti tėvų pareigas;
- nustatant vaiko interesus tuomet, kai kompetentingos institucijos dėl jo priima ilgalaikį sprendimą.

Gairėse turėtų būti aiškiai nurodyta, kokie asmenys atsako už tokius vertinimus, į kokius veiksmus reikia atsižvelgti ir kiek reikšmės reikėtų jiems teikti, vertinimų

atlikimo laikas bei trukmė ir įvairių dalyvaujančių specialistų vaidmenys. Gairėse turėtų būti numatyta vaiko teisė būti išklaustam ir teisė jį tai, kad jo nuomonės būtų deramai paisoma.

Globos institucijos, siekdamos laikytis kokybės standartų, taip pat turėtų apsvarstyti galimybę parengti globėjų ir teisinių atstovų elgesio kodeksą. Tokiame kodekse turėtų būti aiškiai nustatytos globėjų ir teisinių atstovų darbe privalomos etikos normos. Globėjų elgesio kodeksuose turėtų būti nustatytos ir aiškios konfidencialumo principo taikymo taisyklės.

Globos institucijos turėtų prisiimti atsakomybę užtikrinti, kad būtų įdiegti efektyvūs mechanizmai, skirti pranešti vaikui ir kitiems už jį atsakingiems arba jį prižiūrintiems suaugusiems, kaip antai socialiniams darbuotojams ir stacionarinės globos įstaigų personalui, apie globėjo įgaliojimus.

Vaikui tinkama informacija

Kaip privaloma dėl vaiko teisės būti išklaustam (**VTK 12 straipsnis**), globos institucija turėtų užtikrinti, kad vaikai gautų ir suprastų reikiamą informaciją apie tai, kas įeina į jų globos procedūras, ir apie visas veikiančias tarnybas, galinčias teikti jiems pagalbą ir paramą. Vaikai taip pat turėtų būti pakankamai informuoti apie jų teises ir apie tai, kad gali pasiskųsti, jeigu mano, kad globėjai jų teisėmis piktnaudžiauja arba jų nepaiso.

„Daugybė vaikų ne visiškai aiškiai suprato globėjo pareigas arba net nežinojo, ar turi globėją ir kas jis yra. Net ir kai kurie suaugę respondentai (išskyrus pačius globėjus) nebuvo tikri dėl globėjo vaidmens, pavyzdžiui, ar jis apima tik teisinę, ar ir socialinę paramą vaikams.“

Šaltinis: FRA (2010 m.), Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report („Atskirti, prieglobsčio prašantys vaikai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Lyginamoji ataskaita“), paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAC-comparative-report_EN.pdf.

Todėl globos institucijos turėtų apsvarstyti galimybę parengti vaikams tinkamos informacinės medžiagos jiems suprantamomis kalbomis, taip pat pateikti gairių, kaip šią medžiagą reikėtų platinti.

Informacija vaikams turėtų būti teikiama įvairiai, be kita ko, žodžiu, raštu, socialiniuose tinkluose arba kitais tinkamais būdais (taip pat žr. 7 skyrių).

Vaikams reikėtų pateikti informacijos apie:

- globėjo funkcijas, teises ir pareigas;
- bendravimo su globėju konfidencialumą ir jo ribas, taip pat apie globėjo pasiekiamumą;
- teisinių atstovų vaidmenį, teises ir pareigas;
- priemonės, kuriomis naudodamasis vaikas galėtų savarankiškai pasiskųsti dėl jo teisių pažeidimo;
- vaiko teises, turint omenyje konkrečią kiekvieno vaiko padėtį – gyventojo statusą, tarptautinės apsaugos poreikius, paramos aukoms poreikį ir t. t.;
- pagalbos ir apsaugos priemonės, kuriomis galima naudotis, ir esamus paslaugų teikėjus, į kuriuos galima kreiptis konkrečiu vaiko atveju, įskaitant pagalbos telefonu linijas;
- įvairius baudžiamuosius, administracinius ir civilinius procesus, kuriuose vaikas galėtų dalyvauti, be kita ko, gauti kompensacijas.

3.3. Veiksmų koordinavimas ir bendradarbiavimas su kitomis tarnybomis ir institucijomis

Globėjo pareiga – užtikrinti vaiko gerovę ir nepaliaujamą visapusišką rūpinimąsi jo poreikiais, tačiau globėjai neturi kartoti kitų dalyvių atliekamo darbo. Globėjo funkcija yra koordinuoti, o ne perimti vaikų apsaugos socialinių darbuotojų, socialinės rūpybos

institucijų ar vaikų priežiūros personalo užduotis. Globėjas turėtų būti vaiko kontaktiniu asmeniu ir tarpininku tarp vaiko ir specialiųjų tarnybų, kitų asmenų bei paslaugų teikėjų.

Globėjas turėtų koordinuoti įvairių paslaugų teikėjų darbą ir užtikrinti, kad tinkamai veiktų paramos vaikui tarnybų tinklas. ES valstybės narės turėtų sukurti veiksmingus koordinavimo mechanizmus ir stiprinti globos institucijos bendradarbiavimą su tarnybomis, dirbančiomis su vaikais, kurie yra prekybos žmonėmis aukos. Toks požiūris nustatytas [Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje](#) (2011/36/ES) ir išsamiau išdėstytas ES strategijoje: „Kad [kovos su prekyba žmonėmis] politika būtų daugiasritė ir nuosekli, ją formuojant turi dalyvauti įvairesnė nei anksčiau veikėjų grupė“, kaip antai migracijos ir policijos tarnybos, pilietinė visuomenė, konsuliniai ir diplomatiniai įstaigų personalas, paramos vaikams ir aukoms tarnybos.

Tokį bendradarbiavimą gali palengvinti nustatyti oficialūs protokolai ir susitarimai tarp globos institucijos ir kitų atitinkamų subjektų. Jais, be kita ko, išaiškinama, kas yra atsakingas už tam tikrą užduotį, ir palengvinama priežiūra, taigi didinama atskaitomybė.

Į tokius bendradarbiavimo susitarimus galima įtraukti:

- aiškias nuostatas dėl visų užtikrinant vaiko apsaugą dalyvaujančių subjektų vaidmenų ir atsakomybės;
- aiškius nurodymus, kada reikėtų kreiptis į globėją ir (arba) jį informuoti, kartu nurodant globos institucijos ir kitų įprastai su aukomis dirbančių įstaigų kontaktinius duomenis;
- nurodymus, kaip reikėtų informuoti vaiką;
- nurodymus, kokią informaciją apie vaiką galima perduoti, o kokios ne;
- koordinavimo mechanizmus, sukurtus siekiant spręsti aktualius klausimus ir reguliariai keistis nuomonėmis.

Tarpvalstybinis bendradarbiavimas

Prekyba vaikais gali vykti jų pačių šalyje arba tarpvalstybiniu mastu. Kai vaikais prekiaujama per valstybių sienas, siekiant patraukti žmonių prekeivius baudžiamojoje atsakomybėn ir apsaugoti jų aukas būtinas tarpvalstybinis bendradarbiavimas. Apie ES vidaus ir tarpvalstybinio bendradarbiavimo svarbą skaitykite [įvado 4 skirsnyje](#). Toks bendradarbiavimas reikalingas siekiant, pavyzdžiui, gauti informacijos, reikalingos nustatant vaiko interesus, kai priimamas ir įgyvendinamas ilgalaikis sprendimas dėl jo (taip pat žr. [9 skyrių](#)).

Globos institucija turėtų palengvinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą su atitinkamomis institucijomis tiek ES valstybėse narėse, tiek trečiojoiose šalyse, kai tai reikalinga dėl vaiko interesų. Taip bendradarbiauti reikėtų ne tik dėl tam tikroms kategorijoms priskiriamų, bet ir dėl visų kitų vaikų.

Globos institucijos turėtų būti įtrauktos į sukurtą tarpvalstybinio bendradarbiavimo mechanizmą, pavyzdžiui, kartu su policija ir teisminėmis institucijomis.

Globos institucijos, atsižvelgdamos į esamą nacionalinę sistemą ir bendradarbiavimo susitarimus, turėtų remti tarpvalstybinį bendradarbiavimą užtikrinant veiksmingą vaikų apsaugą ir garantuojant vaiko teises.

3.4. Bylų administravimas

Globos institucija turėtų užtikrinti, kad globėjai gebėtų **efektyviai valdyti** visų jiems patikėtų vaikų globą. Jie turėtų dažnai bendrauti ir praleisti pakankamai laiko su kiekvienu vaiku, teikdami kiekvienam iš jų tinkamą paramą.

Pavyzdinė praktika

Globėjų suradimas paieškos sistemoje

Suomijoje veikia globėjų, tinkamų skirti vaikų apsaugos bylose, duomenų bazė. Naudojantis globėjų paieškos sistema „Find-a-Guardian“ galima greitai ir lengvai rasti įvairiuose šalies regionuose dirbančius globėjus. Ši nesudėtinga priemonė socialinėms ir registracijos tarnyboms padeda surasti vaikų apsaugai tinkamų globėjų savo regione. Joje gali užsiregistruoti globėjų mokymo kursuose dalyvavę arba globėjais jau dirbantys asmenys. Ši duomenų bazė nuolat atnaujinama, todėl patartina joje iš naujo atlikti paiešką kaskart, kai reikia skirti globėją.

Ši globėjų paieškos sistema sukurta pagal vaikų apsaugai skirtos globos projektą „Guardianship in Child Protection“ (2005–2009 m.), kurį koordinavo organizacija „Gelbėkit vaikus“. Jame kaip partnerės dalyvavo išrinktos vietos ir regioninės valdžios institucijos.

*Šaltiniai: <https://www.thl.fi/fi/julkaisut/sahkoiset-kasikirjat/sosiaaliportti>; Marjomaa, P. ir Laakso, M. (2010 m.), Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa: Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta, *Helsinki, Pelastakaa lapset ry*, p. 27–29*

Spręsdama, kam skirti bylas, globos institucija turi atsižvelgti ne tik į bylų skaičių, bet ir į bylos pobūdį bei reikiamos paramos dydį. Nustatyti, kiek daugiausia bylų galima skirti kiekvienam globėjui, yra vienas iš būdų užtikrinti, kad su bylomis susijusio jų darbo

krūvis netaptų per didelis, taigi jie galėtų tinkamai atlikti savo pareigas nekenkdamai vaiko teisėms. Šiuo tikslu nacionalinės institucijos galėtų atsižvelgti į tarptautinius ir nacionalinius standartus, kurie nustatyti su bylomis susijusio darbo krūviui valdyti kitose profesinėse (pavyzdžiui, socialinio darbo) srityse.

Siekiant užtikrinti darbo kokybę reikėtų stebėti didžiausią kiekvienam globėjui skiriamų bylų skaičių ir reglamentuoti minimalų kontaktų su vaiku skaičių – kas savaitę arba kas mėnesį. Vis dėlto tai reikėtų daryti lanksčiai, atsižvelgiant į individualius kiekvieno vaiko poreikius, nuo kurių gali priklausyti, kaip dažnai reikia su juo bendrauti.

Taip pat turėtų būti reglamentuojamas globėjo pasiekiamumas vaikui. Atsakinga institucija turėtų užtikrinti, kad globėjas būtų arti vaiko, ir vengti skirti globėją toli nuo vaiko gyvenamosios vietos. Ji taip pat turėtų užtikrinti, kad vaikas, ypač kritiniais atvejais, galėtų lengvai susisiekti su globėju, ir pateikti vaikui kontaktinius globėjo duomenis. Su globėjais turėtų būti galima susisiekti ne tik įstaigų darbo valandomis. Be to, globos institucija turėtų informuoti vaiką apie tai, ką daryti kritiniais atvejais.

Globos institucija turėtų savo dokumentuose **saugoti įrašus** apie visus jai perduotus vaikus. Ji turėtų turėti atskirą individualią bylą kiekvienam savo globojamam vaikui. Globos institucija turėtų užtikrinti šių įrašų konfidencialumą pagal taikytinus privatumo ir duomenų apsaugos ES ir nacionalinės teisės aktus. Informacijos, kurią reikėtų įtraukti į individualias vaikų bylas, pavyzdžiai:

- vaiko perdavimo globos tarnybai data;
- globėjo paskyrimo data, vardas, pavardė ir kontaktiniai duomenys, taip pat bet kokie globos procedūrų pakeitimai ir jų priežastys;
- vaikui suteiktas gyventojų statusas, apgyvendinimo tvarka ir t. t.;
- vaiko tapatybė ir asmens duomenys, įskaitant vaiko tapatybės dokumentų kopijas;
- visi globos procedūrų, vaiko apgyvendinimo ir (arba) gyventojų statuso pakeitimai;
- vaiko poreikių vertinimo data ir rezultatai, kas atliko vertinimą ir kokie subjektai jame dalyvavo;
- individualus vaiko globos planas ir bet kokie jo atnaujinimai;
- svarbi medicininė informacija apie vaiką;
- vaiko išsimokslinimas, įskaitant pažangos mokykloje ataskaitas;
- baudžiamųjų, administracinių ir (arba) civilinių procesų duomenys ir reikiami jų dokumentai, įskaitant informaciją apie teisinį atstovavimą vaikui;

- vaiko vardu globėjo priimti sprendimai, atlikti veiksmai, vertinimai ir atstovavimas vaikui;
- surengti svarstymai, posėdžiai ir kitokie ryšiai tarp vaiko ir kitų institucijų bei tarnybų (pvz., migracijos institucijų, paramos aukoms tarnybų);
- globėjo ryšiai su vaiku, nurodant susitikimų datas ir vietas;
- bet kokie vaikui reikšmingi įvykiai;
- kada ir kodėl ta byla užbaigta.

Jei vaikas dingsta be žinios, jo byloje reikėtų pateikti informaciją apie žinomas jo dingimo aplinkybes. Taip pat šioje byloje reikėtų aprašyti, kokių veiksmų ėmėsi globėjas ir globos institucija siekdami surasti vaiką, įskaitant pranešimą policijos tarnyboms. Bylos turėtų būti išsamios, informacija jose nepasenusi ir iš jų turėtų būti aiški vaiko padėtis visu jo globos laikotarpiu.

3.5. Mokymas

Globėjai turi turėti savo užduotims atlikti reikalingų žinių ir įgūdžių, visų pirma būti kompetentingi vaikų apsaugos srities specialistai, kad galėtų užtikrinti vaiko interesus.

Kartu su vaikų apsaugai svarbia kompetencija globėjai turėtų turėti ir tiesioginio darbo su vaikais įgūdžių. Jie turi suprasti ypatingus vaikų, prievartos ir išnaudojimo aukų, poreikius, taip pat jų globai patikėtų vaikų kultūros aspektus. Kaip pripažinta **Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES)**, tokios prekybos aukomis tapę vaikai yra itin pažeidžiami.

Globėjų pareiga yra nepadarinti vaikui dar daugiau žalos ir užtikrinti jo apsaugą nuo tolesnės prievartos ir (arba) pakartotinės viktimizacijos. Stokodamas profesinių žinių ir įgūdžių globėjas gali netyčia padaryti klaidų, kurios galėtų labai pakenkti vaiko gerovei.

Tinkamai išmokyti globėjai geba savo užduotis atlikti efektyviai ir laiku. Dalyvaudami mokymo programose globėjai įgyja jų darbui reikalingos kompetencijos, stiprėja jų atsidavimas darbui. Globos institucijos turėtų užtikrinti, kad globėjams būtų siūloma įvairiomis mokymo iniciatyvomis stiprinti gebėjimus ir lavinti įgūdžius pagal naują praktiką

JT Vaiko teisių komitetas pabrėžė, jog globėjai turėtų turėti „reikiamą vaikų priežiūros srities kompetenciją, kad užtikrintų vaiko interesų apsaugą ir kad vaiko teisiniai, socialiniai, sveikatos, psichologiniai, materialiniai bei švietimo poreikiai būtų tinkamai tenkinami, be kita ko, globėjo, tarpininkaujančio tarp vaiko ir veikiančių specialiųjų tarnybų ir (arba) asmenų, kurie visapusiškai rūpinasi būtina vaiko priežiūra“.

Šaltinis: JT Vaiko teisių komitetas (2005 m.), *Bendroji pastaba Nr. 6*, Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin („Elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų“), 2005 m. rugsėjo 1 d., CRC/GC/2005/6, paskelbta <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

ir metodines priemones. Tai galima palengvinti partnerystės ryšiais su universitetais, švietimo įstaigomis ir kitais susijusiais subjektais, dirbančiais vaikų apsaugos srityje ir galinčiais padėti pasiūlyti galimybių mokytis ir parengti mokomosios medžiagos.

Mokymo pareiga

Taigi, globėjai turėtų būti tinkamai mokomi ir jiems turėtų būti teikiama reikiama profesinė parama.

Įvadiniai globėjų mokymo kursai sistemingai organizuojami tik keliose valstybėse narėse ir ne visada yra privalomi.

FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

Globos institucijos turėtų užtikrinti globėjų įvadinį mokymą juos skirdamos ir dar prieš jiems imantis bet kokių globos pareigų. Taip pat turėtų veikti sistema, skirta užtikrinti, kad globėjams būtų siūlomi **mokymo kursai žinioms atnaujinti**. Globėjams turėtų būti privaloma kasmet mokytis tam tikrą minimalų valandų skaičių (nustatomą pagal poreikius). Siekiant užtikrinti efektyvų ir suderintą globėjų mokymą, nustatyti kokybės standartus ir skatinti juos taikyti, reikia parengti globėjų mokymo modulius.

Pirminis globėjų rengimas ir tęstinis mokymas turėtų būti privalomi pagal įstatymus. Globos institucija turėtų užtikrinti, jog paskirti globėjai dalyvautų pakankamame įvadiniam ir tęsiniame mokyme, kaip privaloma pagal ES teisės aktus, kad gebėtų tinkamai atlikti savo pareigas.

Atestavimas

Atsakingos valstybės ir globos institucijos turėtų deramai atsižvelgti į riziką, kad nekvalifikuoti globėjai gali pakenkti vaikams. Globos tarnybų darbo kokybę ir vaikų apsaugą galima pagerinti globėjus atestuojant. Atestavimo procese nustatomi globėjui privalomi pagrindiniai gebėjimai. Jame taikomi kvalifikaciniai ir mokymo reikalavimai, nustatomos elgesio normos ir nuobaudos tiems, kurie tų normų nepaiso.

Bendrieji mokymo kursai

Į globėjų mokymo programas būtina turėtų būti įtraukti šie bendrieji vaikų apsaugos klausimai:

Apskritai globėjų mokymas nėra sistemingai ar nuosekliai organizuojamas. Globėjams dalyvauti mokymo veikloje privaloma tik keliose valstybėse narėse.

FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

- VTK principai ir nuostatos;
- tinkami pokalbių su vaikais ir jų konsultavimo metodai;
- vaiko raida ir psichologija;
- teisinė sistema (atitinkami ES ir nacionalinės teisės aktai);
- su lytimi ir kultūra susiję klausimai, įskaitant dėmesingumą kultūrai ir bendravimą tarp kultūrų.

Be to, bendrieji globėjų mokymo kursai turėtų apimti vaikų dingimo rizikos veiksnius ir prevencijos strategijas, informavimą apie veikiančias specialiąsias tarnybas, žinias apie prekybos vaikais rizikos veiksnius bei aptikimo strategijas ir požymius, iš kurių atpažįstami vaikai aukos.

Specializuotas mokymas

Kartu su bendruoju globėjų mokymu svarbu, kad jie būtų kompetentingi ir (arba) specialiai mokomi atsižvelgti į konkrečių vaikų grupių, kaip antai nelydimų vaikų ar seksualinės prievartos arba prekybos žmonėmis aukų, poreikius ir teises.

Poreikis organizuoti visų darbe su aukomis kontaktus palaikančių darbuotojų ir pareigūnų, įskaitant globėjus, specializuotą ir tęstinį mokymą nurodytas [Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) (2011/36/ES) **18 straipsnio** 1 ir 3 dalyse, pagal kurias „[v]alstybės narės skatina rengti **nuolatinius mokymus** pareigūnams, kuriems gali tekti susidurti su prekybos žmonėmis aukomis arba galimomis aukomis, įskaitant šioje srityje dirbančius policijos pareigūnus, kad jie galėtų atpažinti prekybos žmonėmis aukas ir galimas aukas bei mokėtų su jomis elgtis“.

[Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) (2011/36/ES) 14 straipsnyje ES valstybės narės įpareigotos imtis priemonių „užtikrinti, kad konkrečių veiksmų siekiant trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu suteikti pagalbą ir paramą vaikams, prekybos žmonėmis aukoms,

kad jie fiziškai, psichologiškai ir socialiai atsigautų, būtų imtasi individualiai įvertinus konkrečias kiekvieno vaiko aukos aplinkybes ir deramai atsižvelgus į vaiko nuomonę, poreikius ir rūpesčius, siekiant vaiko atžvilgiu rasti ilgalaikį sprendimą“. Globėjai ir visi kiti pareigūnai, darbe galintys turėti kontaktų su vaikais, prekybos žmonėmis aukomis, ir dalyvaujantys atliekant poreikių bei rizikos vertinimus, kai nustatomi tokių vaikų apsaugos ir paramos poreikiai (žr. 3.5 skirsnį), turėtų būti specialiai mokomi atlikti tokius vertinimus. Tokio mokymo metu turėtų būti plačiai taikomos standartinės darbo procedūros, skirtos individualiems poreikiams vertinti, rizikai vertinti, tėvams vertinti ir vaiko interesams nustatyti, taip pat reikėtų remtis bet kokiomis kitomis globėjams parengtomis gairėmis.

„Asmenys, kuriems patikėta atlikti teisėtos vaikų globos pareigas, ir visi kiti už vaiko interesų užtikrinimą atsakingi asmenys turėtų būti tinkamai mokomi ir jiems reikėtų padėti tinkamai atlikti savo užduotis.“

Šaltinis: FRA (2010 m.), Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report („Atskirti, prieglobsčio prašantys vaikai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Lyginamoji ataskaita“), p. 12, paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPC-comparative-report_EN.pdf.

ES valstybės narės turėtų glaudžiai bendradarbiauti su pilietinės visuomenės organizacijomis pagal mokslinių tyrimų bei švietimo programas ir mokymo srityje, taip pat stebėdamos ir vertindamos kovos su prekyba žmonėmis priemonių poveikį (*Kovos su prekyba žmonėmis direktyva, 6 konstatuojamoji dalis*). Rengdamos ir įgyvendindamos bendro pobūdžio arba specializuotą mokymą, skirtą konkrečių vaikų grupių (kaip antai nelydimų vaikų arba prekybos žmonėmis aukų) teisėms ir poreikiams, valstybės narės ir globos institucijos visų pirma turėtų bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO) ir kitais viešojo arba privačiojo sektoriaus subjektais, veikiančiais šioje srityje arba sukūrusiais specializuotų paslaugų, teikiamų visiems vaikams ir konkrečioms vaikų grupėms. ES valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę bendradarbiauti su NVO kurdamos mokymo modulius ir organizuodamos mokymo veiklą.

Įvairiose ES valstybėse narėse itin skiriasi specializuoto arba pažengusiesiems globėjams skirto mokymo, kurio metu būtų skiriama dėmesio konkrečių vaikų grupių, kaip antai prekybos žmonėmis aukų arba nelydimų vaikų, poreikiams ir pažeidžiamumui, pasiūla. Daugumoje valstybių narių tokio mokymo visiškai nėra, o kitose jis vyksta nesistemiškai.

FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

Siekiant kuo geriau teikti paramą vaikams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, su jais dirbantys globėjai turėtų būti papildomai mokomi ir turėti pakankamai žinių apie:

- vaiko kilmės šalies kultūrą ir dabartines sąlygas joje, be kita ko, kaip naudotis prieglobsčio procesams sukurtomis informacijos apie kilmės šalis duomenų bazėmis, kaip antai prieinamomis UNHCR svetainėje www.refworld.org, Austrijos Raudonojo Kryžiaus svetainėje www.ecoi.net arba EASO informacijos apie kilmės šalis (COI) portale;
- ypatingą vaikų, prekybos žmonėmis aukų, pažeidžiamumą (pvz., priklausomybę nuo narkotinių medžiagų) ir psichologinius poreikius;
- galimus specialaus gydymo poreikius (pvz., vaikams, kurie kilo grėsmė užsikrėsti lytiškai plintančiomis ligomis, arba nėščioms aukoms);
- konkrečias prekybos žmonėmis priežastis ir rizikos veiksnius, kurie būdingi vaikams, kartu su įvairiomis tokios prekybos aukomis tapusių vaikų išnaudojimo rūšimis ir sektoriais, pavyzdžiui, vertimu dirbti sekso pramonėje, elgetauti ar daryti smulkius nusikaltimus;
- vaikų, prekybos žmonėmis aukų, apsaugos poreikius, atsižvelgiant į itin pažeidžiamas aukas, kaip antai seksualinę prievartą ir išnaudojimą patyrusius vaikus arba vaikus, kurie buvo perduoti bendrininkaujant jų tėvams ar kitiems žmonėms, kuriais jie pasitikėjo;
- dėl aukomis tapusių vaikų lyties aktualius klausimus (rizikos veiksnius, dėl aukos lyties būdingas išnaudojimo rūšis ir sektorius) ir atitinkamus apsaugos poreikius;
- su aukomis tapusių vaikų migracijos statusu ir jų teisėmis (svarstymo laikotarpiu, teisėmis gauti leidimus gyventi šalyje, tarptautinės apsaugos poreikiais ir t. t.) susijusius klausimus;
- šioje srityje toliau atliekamais tyrimais pagrįstą informaciją.

Kartu su kitomis susijusiomis tarnybomis vykdoma mokymo veikla

Globėjai taip pat turėtų dalyvauti **bendroje mokymo veikloje**, skirtoje įvairesnių sričių pareigūnams ir specialistams, darbe turintiems kontaktų su vaikais, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kuriems gresia jomis tapti. Tokia bendra arba įvairiasritis aprėpiančia mokymo veikla galima padėti visiems geriau suprasti vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, svarbias sąvokas ir klausimus, taip palengvinant ir stiprinant susijusių subjektų bendradarbiavimą.

Mokymo veikla galėtų apimti, pavyzdžiui, mokomuosius vizitus arba gerosios patirties mainus tarp globos institucijų kitose ES valstybėse narėse. Tokia mokymo veikla taip pat būtų padedama stiprinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

Pavyzdinė praktika

Parama globėjams ir jų priežiūra

Belgijos Flandrijos regiono Raudonojo Kryžiaus draugija pradėjo projektą, pagal kurį instruktuojami naujai paskirti, nepatyrę globėjai. Pagal šį projektą globėjai reguliariuose susitikimuose svarsto įvairius su globa susijusius klausimus, keičiasi patarimais, žiniomis ir patirtimi. Tarp susitikimų jie gali užduoti klausimų el. paštu arba vienas su kitu aptarti konkrečius atvejus. Instruktorius gali jiems patarti, prireikus suteikti informacijos ir padėti susisiekti ir bendradarbiauti su oficialiomis institucijomis.

Šiuo projektu pirmiausia tenkinami tų asmenų, savanorių ir laisvai samdomų globėjų, kuriems trūksta sistemingos paramos ir priežiūros, poreikiai suteikiant galimybę dalyvauti sistemingai veikiančiame forume, kuriame jiems yra lengviau bendrauti ir bendradarbiauti; galiausiai jiems padedama geriau atlikti savo kasdienes užduotis ir pareigas, už kurias jie atsakingi.

Belgijos Flandrijos regiono Raudonojo Kryžiaus draugija nuo 2011 m. vykdo šį projektą kartu su partneriu Teisingumo ministerijos Globos departamentu.

Šaltinis: Belgijos Flandrijos regiono Raudonojo Kryžiaus draugija (2012 m.), 2012 m. metinė ataskaita, paskelbta <http://jaarverslag.rodekruis.be/content/jvs10/2012/Annualreport2012.pdf>.

3.6. Parama globėjams

Globos institucijos turėtų tiesiogiai suteikti globėjams galimybę naudotis paramos paslaugomis arba palengvinti naudojimąsi tokiomis paslaugomis, kai jas teikia kitos organizacijos.

Pagal gerąją praktiką globėjams, atliekantiems globos pareigas, reikėtų suteikti galimybę naudotis įvairių sričių specialistų grupės kompetencija, kreiptis į juos patarimo ir pagalbos.

Globėjams itin svarbu turėti galimybę gauti patarimų ir konsultuotis teisės klausimais su ekspertais teisininkais ir (arba) kitais kvalifikuotais teisės specialistais siekiant, kad jie būtų tinkamai informuojami apie teisinius klausimus, svarbius administraciniuose ir baudžiamuosiuose procesuose, kuriuose galėtų dalyvauti auka tapęs vaikas (pvz., prašymus suteikti tarptautinę apsaugą ar leidimą laikinai gyventi šalyje, baudžiamuosius procesus prieš žmonių prekeivius, kompensacijų prašymus).

Kad vaikui būtų lengviau reguliariai bendrauti su globėju arba kitu savo atstovu, prireikus turėtų būti teikiamos profesionalių vertėjų žodžiu paslaugos.

Globėjai turėtų būti sistemingai specialistų prižiūrimi ir jiems turėtų būti teikiama psichosocialinė parama siekiant padėti išvengti išsekimo ir užtikrinti jų darbo kokybę. Prižiūrimi globėjai geriau įgyja žinių ir stiprina įgūdžius, reikalingus, kad jie dirbtų rezultatyviau ir našiau.

Globėjai gali dirbti tik vaikų apsaugos sistemose, neperžengdami jų ribų ir laikydamiesi jiems taikomų norminių reikalavimų. Globėjai turėtų žinoti apie savo kompetencijos ribas, įskaitant ir tai, kas jų darbe svarbu emociniu požiūriu.

Darbo sąlygos, įskaitant atlyginimą ir globėjui skiriamų bylų skaičių (taip pat žr. 3.4 skirsnį), turėtų būti tokios, kad būtų garantuota kuo didesnė motyvacija dirbti, pasitenkinimas darbu ir jo tęstinumas, taigi globėjai būtų suinteresuoti tinkamai ir kuo geriau atlikti savo užduotis.

„Teisinės globos ir kitokio atstovavimo užduočių vykdymas turėtų būti stebimas atliekant reguliarius ir nepriklausomus, pavyzdžiui, teisminių institucijų vertinimus.“

Šaltinis: FRA (2010 m.), Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report („Atskirti, prieglobsčio prašantys vaikai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Lyginamoji ataskaita“), p. 12, paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAC-comparative-report_EN.pdf.

3.7. Peržiūros ir priežiūros mechanizmai

Globos institucijos turėtų nustatyti globėjų pareigas teikti ataskaitas ir jų stebėsenos kriterijus. Jos taip pat turėtų nustatyti priemones, kurių reikėtų imtis tuo atveju, jei globėjai nevykdo savo pareigų, be kita ko, nustatyti veiksmingas drausmines priemones ir kokiomis aplinkybėmis jos turi būti taikomos.

Peržiūros ir priežiūros mechanizmai taikomi lygiagrečiai, tačiau jų paskirtis skiriasi. Jie būtini globos tarnybų darbo kokybei stebėti. Jais netiesiogiai padedama užtikrinti, kad vaiko interesams būtų teikiama pirmenybė visame sprendimų priėmimo procese. Jie taip pat atlieka svarbią prevencinę funkciją mažindami riziką, kad vaiko teisėmis bus piktnaudžiaujama ar jos bus pažeistos.

Turint omenyje jų svarbą, stebėsenos ir priežiūros mechanizmai turėtų būti aiškiai nustatyti nacionalinės teisės aktuose. Atliekant vertinimus ir stebėseną nereikėtų apsiriboti vien finansiniais ir bylų tvarkymo klausimais – jie turėtų būti visapusiški ir prasmingi, apimantys ir paslaugų kokybės bei vaikų apsaugos lygio klausimus. Vykdam stebėseną nereikėtų apsiriboti tik vidaus priemonėmis, kaip antai pareigomis teikti ataskaitas, – ji turėtų apimti ir išorės subjektų reguliariai atliekamus nepriklausomus vertinimus.

Pavyzdinė praktika

Veiksmingo vaikų dalyvavimo palengvinimas

Veiksmingas vaikų dalyvavimas yra itin svarbi globos sistemos kokybės garantija. Nyderlandų organizacija NIDOS siekia remti ir palengvinti vaikų dalyvavimą globos tarnybų darbo stebėsenos ir vertinimo procese.

Vaikams suteikiama galimybė išreikšti savo nuomonę įvairiais būdais.

- Jie kalbasi apie savo patirtį ir išreiškia nuomonę susitikimuose ir apklausoje apie jų gerovę, kuriuos kasmet organizuoja globos institucija.
- Globos laikotarpiui pasibaigus jie užpildo vertinimo formą, kurioje įvertina savo globėjo darbą ir individualaus globos plano įgyvendinimą.
- Jie turi galimybę apskusti savo globėjus, jeigu pažeidžiamos jų teisės arba jie mano, kad jų poreikiai netenkinami. Globos institucijos pagal įstatymus privalo nustatyti nepriklausomo skundų nagrinėjimo procedūrą. Skundams nagrinėti turi būti sudaryta komisija, kurioje dalyvautų bent trys nepriklausomi asmenys, ne tos pačios organizacijos darbuotojai.

Siekdama užtikrinti, kad vaikai būtų tinkamai informuojami, ir palengvinti vaikų dalyvavimą globos institucija parengė įvadinę brošiūrą, kurioje pateikta visa reikiama informacija apie globą, įskaitant skundų teikimo procedūrą. Informacija vaikams teikiama jų šalies kalba.

Šaltiniai: Wet op de jeugdzorg (Nyderlandų jaunimo priežiūros įstatymo) 68 straipsnis; NIDOS (2012 m.), Jaarverslag 2011 (2011 m. metinė ataskaita), Utrechtas, NIDOS; Kenniscentrum sociale innovatie (Socialinių inovacijų žinių centras), 2013 m., Minderjarige asielzoekers en hun voogd („Nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai ir jų globėjai“), paskelbta www.innovatieve-maatschappelijkedienstverlening.nl/Content.aspx?PGID=4a912568-1d54-4bba-a9a4-70892bf40340.

Vaikų dalyvavimas

Siekiant, kad stebėsenos mechanizmai būtų veiksmingi, turi būti gerbiama vaiko teisė būti išklaustyta. Vaiko teisės būti išklaustyta derėtų visapusiškai gerbti, o į vaikų pažiūras ir nuomonę reikėtų visada atsižvelgti, turint omenyje jų amžių, brandą ir raidą, kaip privaloma pagal **VTK 12 straipsnį**.

Todėl vaikams būtina pranešti apie jų globos ir teisinio atstovavimo jiems procedūras, jų teisę būti išklaustiems ir teisę į tai, kad jų nuomonės būtų deramai paisoma. Informacijos turi būti pakankamai ir ji turi būti teikiama vaikams tinkamu būdu.

Vaikus reikėtų skatinti ir suteikti jiems galimybę dalyvauti bei prisidėti prie globos sistemų stebėsenos.

Priemonės, kuriomis naudojantis galima savarankiškai teikti skundus

Vaikai turi turėti galimybę naudotis priemonėmis, skirtomis skundams savarankiškai teikti. Vaikus reikėtų tinkamai ir jiems suprantama kalba informuoti apie asmenis arba organizacijas, kuriems jie galėtų konfidencialiai ir saugiai pasiskųsti dėl savo globėjų, be kita ko, naudodamiesi pagalbos telefonu linijomis. Reikėtų patikimomis procedūromis užtikrinti, kad vaikai, kurie naudojami tokiomis skundų teikimo priemonėmis ir nustatyta tvarka pateikia pranešimus, būtų apsaugoti nuo keršto.

Daugumoje valstybių narių nėra konkretaus mechanizmo ar nuostatų, skirtų globėjams apskųsti, o ten, kur jų esama, tokios skundams savarankiškai teikti skirtos priemonės yra nepakankamai išstobulintos ir dažnai vaikai negali jomis naudotis.

FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

Kadangi vis daugiau vaikų dingsta iš stacionarinės globos įstaigų, taikant peržiūros ir priežiūros mechanizmus reikėtų stebėti, kaip dažnai dingsta globojami vaikai, įskaitant nelydimus vaikus ir nustatytas arba numanomas prekybos žmonėmis aukas. Vaikų dingimo problema būtų sprendžiama efektyviau, jei būtų nuodugnai vertinamos globėjų skyrimo procedūros bei tarnybos ir jų darbo kokybė, nes veiksminga globos sistema gali padėti išspręsti vaikų dingimo arba dingimo rizikos problemą.

Reguliari globos peržiūra

Sprendimai dėl globėjų skyrimo priimami remiantis individualiu kiekvieno vaiko poreikių vertinimu (taip pat žr. 4.1 skirsny). Globos institucija turėtų reguliariai (bent kartą per metus) peržiūrėti kiekvieną individualią globos procedūrą. Globos procedūrų peržiūras būtina patvirtinti dokumentais. Atliekant kiekvieną tokį vertinimą būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę.

4. Globėjo skyrimas vaikui

„Jokio vaiko niekada nederėtų palikti be teisėto globėjo, kito pripažinto atsakingo suaugusio asmens ar kompetentingos viešosios institucijos paramos ir apsaugos.“

Šaltinis: JT Generalinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 64/142, Guidelines for the alternative care of children (*Gairės dėl alternatyvios vaikų globos*), 2010 m. vasario 24 d., A/RES/64/142, 19 punktąs.

Šiame skyriuje pateikiama gairių dėl globėjų skyrimo konkreitiems vaikams procedūros. Jame pabrėžiama, kaip svarbu globėją paskirti laiku. Jame taip pat aptariama globos trukmė ir tai, kokią paramą vaikams reikėtų teikti po to, kai jiems sukanka 18 metų.

4.1. Kada reikėtų paskirti globėją?

Pavyzdinė praktika

Užtikrinimas, kad globėjai būtų skiriami nedelsiant

Pagal Nyderlandų NIDOS programą jos atstovai su nelydimu vaiku pirmą kartą turi susitikti tą dieną, kurią vaikas atvyksta į prieglobsčio prašytojų priėmimo centrą. Nuo to momento NIDOS atlieka globėjo vaidmenį ir prašo teismo laikinai skirti jį globėja iki teismas paskirs konkretų globėją tam vaikui. Kad būtų lengviau globėją skirti nedelsiant, NIDOS pasirašė susitarimo memorandumą su migracijos tarnybomis siekdama užtikrinti, kad tos tarnybos, suradusios nelydimą vaiką, galėtų iškart kreiptis į NIDOS.

Speciali NIDOS globėjų grupė dirba Ter Apelio prieglobsčio prašytojų priėmimo centre ir Amsterdamo Šipholo oro uoste. Užsieniečių kontrolės policijai iš pradžių sulaikius vaiką, NIDOS globėjai su juo pasikalba siekdami nustatyti, ar tas vaikas gali būti prekybos žmonėmis auka. Jei taip, vaikas perkeliamas į saugomą prekybos vaikais aukų priėmimo centrą.

Šaltiniai: Uitvoeringsbesluit Wet op de Jeugdzorg (*Nyderlandų jaunimo priežiūros įstatymo įgyvendinimo įsakymas*), 44 straipsnis; Kromhout, M. H. C. ir Liefwaard, A. (2010 m.), Tussen beheersing en begeleiding. Een evaluatie van de pilot 'beschermde opvang risico-AMV's' („Tarp kontrolės ir paramos. Rizikos grupei priskiriamų nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų priėmimo ir apsaugos bandomojo projekto vertinimas“), Haga, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, WODC (*Mokslinių tyrimų ir dokumentų centras*).

Globėjo skyrimas nedelsiant yra labai svarbi vaiko teisių ir apskritai jo gerovės garantija teikiant apsaugą nelydimiems vaikams ir užkertant kelią prekybai vaikais, kitokiai prievartai prieš vaikus ir jų išnaudojimui.

Valdžios institucijoms nustačius, kad vaikas gali būti prekybos žmonėmis auka, globėją būtina skirti iškart, kai to reikia vaiko interesams ir gerovei užtikrinti (Kovos su prekyba

žmonėmis direktyva (2011/36/ES), **14 straipsnio 2 dalis**). Todėl nacionalinės teisės aktuose turėtų būti nustatytas reikalavimas globėją skirti kuo greičiau. Praktikoje gali būti ir taip, kad nelydimas vaikas jau turi globėją, paskirtą dėl jo kaip nelydimo vaiko statuso dar prieš nustatant, kad tas vaikas yra prekybos žmonėmis auka.

Skubus globėjų skyrimas numanomoms prekybos žmonėmis aukoms arba nelydimiems vaikams, kuriems gresia patirti išnaudojimą ir prievartą, taip pat atitinka **1996 m. Hagos konvenciją** dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (dauguma ES valstybių narių yra jos šalys). Konvencijos 5 straipsnyje nustatyta bendra taisyklė, kad valstybės, *kurioje vaikas nuolatos gyvena*, institucijos turi jurisdikciją paskirti jam globėją. Dėl vaikų pabėgėlių ir vaikų, kurių nuolatinės gyvenamosios vietos nustatyti nepavyksta, jurisdikciją turi ta valstybė, kurios teritorijoje vaikas yra (**6 straipsnis**, taip pat **reglamento „Briuselis II“**, kuriuo iš dalies pakeistas Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003, **13 straipsnis**). Net kai valstybė jurisdikcijos neturi, ji gali imtis skubių ir laikinų priemonių (**1996 m. Hagos konvencijos 11 ir 12 straipsniai**). Reglamento „Briuselis II“ (kuriuo iš dalies pakeistas Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003) **20 straipsnyje** taip pat numatyta, kad valstybė neatidėliotinais atvejais joje esantiems asmenims arba turtui gali taikyti laikinas, be kita ko, apsaugos priemones. Remdamosi šiomis nuostatomis ES valstybės narės gali paskirti globėją, net jei nuolatinė vaiko gyvenamoji vieta dar nenustatyta, kai tik institucijos imasi veiksmų, galinčių pakenkti nelydimo vaiko apsaugai.

Kompetentingos institucijos turėtų nustatyti, iki kokio termino reikia paskirti globėją, skaičiuojant laiką nuo nelydimo vaiko aptikimo momento.

Praktiniame 1996 m. Hagos konvencijos veikimo vadove pažymima, jog institucijoms siekiant nustatyti, ar reikėtų imtis neatidėliotinių priemonių konkrečiu atveju, gali būti naudinga apsvarstyti, ar tikėtina, kad vaikui gali būti padaryta neatitaisoma žala ar pakenkta jo apsaugai arba interesams tuo atveju, jei nebūtų imtasi priemonių jam apsaugoti.

Šaltinis: Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos nuolatinis biuras (2011 m. gegužės mėn.), Revised draft practical handbook on the operation of the Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (persvarstytas praktinio Hagos konvencijos veikimo vadovo projektas), 6.2 skyrius.

4.2. Kokia globėjo skyrimo vaikui procedūra yra geriausia?

Svarbiausios globėjo skyrimo procedūros dalys turėtų būti vienodos visiems vaikams, net ir tuo atveju, kai atskiros globos sistemos taikomos ES piliečiams ir trečiųjų šalių piliečiams. Jei globėjai skiriami regioniniu arba vietos lygmeniu, tos pačios garantijos turėtų būti taikomos bet kurioje vietoje; tai reiškia, kad, pavyzdžiui, įvairiuose regionuose arba vietovėse neturėtų labai skirtis nustatytas laikotarpis, kuriuo privaloma paskirti globėją.

Turint omenyje, kaip dažnai vaikai dingsta iš globos įstaigų, reikėtų ypač stengtis neleisti jiems dingti dar iki globėjo paskyrimo ir (arba) pirmo susitikimo su vaiku.

Pagal globėjo skyrimo procedūrą būtina skirti dvejopas skirtingas aplinkybes:

- kai vaikas yra nelydimas arba atskirtas nuo savo tėvų. Tokiais atvejais globėją jam galima skirti iškart;
- kai tarp tėvų pareigų turėtojų ir auka tapusio vaiko interesų kyla konfliktas, todėl tėvų pareigų turėtojams neleidžiama užtikrinti vaiko interesų ir (arba) atstovauti vaikui. Šiuo atveju, jei manoma, kad reikia, laikiną globėją arba teisinį atstovą vaikui turėtų paskirti ta pati institucija, kuri pagal nacionalinę teisę atsako už tėvų vertinimą ir rizikos vertinimą priimant sprendimą atskirti vaiką nuo tėvų, jei toks atskyrimas atitinka vaiko interesus.

Vaikui, kuris yra kartu su savo tėvais arba kitu asmeniu, kuriam tenka pagrindinė pareiga juo rūpintis, globėjo iš esmės nereikia – vaiko gerove rūpinasi tėvai. Tačiau gali būti ir tokių situacijų, kai tėvai bendrininkauja su žmonių prekeiviais, pardavusiais jų vaiką, todėl tarp jų interesų ir vaiko interesų kyla konfliktas, arba jiems gali būti neleidžiama užtikrinti vaiko interesų dėl kitų priežasčių (**Kovos su prekyba žmonėmis direktyva, 14 straipsnio 2 dalis**). Kai institucijos, remdamosi pradiniu rizikos vertinimu ir konkrečiau atvejo aplinkybėmis, pagrįstai mano, jog vaiko tėvai arba kiti asmenys, kurie pirmiausia privalėjo rūpintis vaiku, gali būti prisidėję prie jo pardavimo žmonių prekeiviams, jos turi kruopščiai iširti tų asmenų tinkamumą atstovauti vaiko interesams.

Atskyrimas nuo tėvų gali būti rimtas vaiko teisių pažeidimas, galintis turėti ilgalaikių psichologinių ir socialinių padarinių. Pagal **VTK 9 straipsnį** vaikų nereikėtų atskirti nuo tėvų prieš jų norą, nebent tai būtina dėl vaiko interesų, pavyzdžiui, tais atvejais, kai tėvai žiauriai elgiasi su savo vaiku ir juo nesirūpina. Tie patys principai nustatyti **EŽTK 8 straipsnyje**, kaip jis išaiškintas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Taip atskirti vaiką nuo tėvų gali tik kompetentingos teisminės institucijos pagal taikytiną teisę ir procedūras, be to, turi būti atliekama teisminė šio proceso priežiūra. Nacionalinėje teisėje nustatytos procesinės ir esminės garantijos turi būti taikomos nepriklausomai nuo vaiko pilietybės.

Kai vaikai yra prekybos žmonėmis aukos, vaiką lydinčius suaugusius asmenis įmanoma per klaidą palaikyti jo tėvais ar kitais globėjais, nors iš tiesų jie gali būti vaikus išnau-dojančių prekybos žmonėmis tinklų nariai. Suabejojus dėl vaikų lydinčių suaugusiųjų tapatybės, jei nėra reikiamų dokumentų, atsakingos institucijos turėtų kruopščiai patikrinti ir iširti jų ryšius su vaiku. Institucijos turėtų nustatyti standartizuotas procedūras, pagal kurias būtų tikrinami vaiko ir tėvų giminystės ir šeimos ryšiai. Tokius vertinimus turėtų atlikti kvalifikuoti specialistai.

Toliau išvardytos pagrindinės garantijos turėtų būti taikomos nustatant poreikį vaikui skirti globėją, laikantis esamos pranešimo ir nukreipimo procedūros ir nustačius vaiką, kuriam reikalinga apsauga. Individualių poreikių vertinimas atsižvelgiant į vaiko šeimos padėtį turėtų būti atliekamas sparčiai, atsižvelgiant į šiuos dalykus (taip pat žr. 5 skyrių):

- tėvų gebėjimą rūpintis savo vaiku ir atstovauti jo interesams reikėtų įvertinti tada, kai kompetentinga institucija pagrįstai mano, kad tėvai prisidėjo prie savo vaiko išnaudojimo ar pardavimo, ir kai kyla grėsmė vaiko gerovei;
- šį vertinimą atsakingos institucijos pavedimu turėtų atlikti tinkami, kvalifikuoti specialistai;
- vertinimą turėtų atlikti ne vienas specialistas, o įvairių sričių specialistų grupė;
- vaiką reikėtų informuoti apie taikomas procedūras ir viso proceso metu su juo konsultuotis, kaip tinka pagal jo amžių, brandą ir raidą;
- visi procedūros etapai turi būti patvirtinti dokumentais;
- procedūros turėtų būti atliekamos pagal taikomus teisės aktus, o kai tinka, vaiko tėvams reikėtų pranešti apie procedūrą ir apie jų teisę naudotis teisinio atstovo paslaugomis.

Globėjo skyrimo laikas

Nustačius, kad vaikui reikia skirti globėją, globėjas jam turėtų būti paskirtas kuo greičiau ir ne vėliau kaip iki galutinio termino, kuris turėtų būti nustatytas teisės aktuose (3 lentelė). Sprendimas skirti globėją turėtų būti teismine tvarka peržiūrimas.

Skiriant globėją reikėtų vaikams suteikti galimybę būti išklaustytiems ir deramai paisyti jų nuomonės.

3 lentelė. Tarptautinės ir Europos teisės šaltiniai dėl globėjo skyrimo termino

Informacija / Dokumentas	Vartojami terminai	Nustačius vaiką, kuriam reikia globėjo, globėjas turėtų būti jam paskirtas kuo greičiau
Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos dokumentai		
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6	Globėjas / teisinis atstovas	33 punktas „Sparčiai“, „nedelsiant“ (21, 44 punktai)
JT alternatyvios globos gairės A/HRC/11/L.13	Teisėtas globėjas / pripažintas atsakingas suaugęs asmuo	18 punktas
2005 m. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis	Teisėtas globėjas	10 straipsnio 4 dalis
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)	Globėjas ir (arba) atstovas	14 straipsnis
Europos Sąjungos dokumentai		
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES)	Atstovas	24 straipsnio 1 dalis
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	Atstovas	25 straipsnio 1 dalies a punktas
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	Teisinis globėjas / atstovas	31 straipsnio 1 dalis (kuo greičiau, iškart po to, kai suteikiama tarptautinė apsauga)
Dublino reglamentas (ES) Nr. 604/2013	Atstovas	6 straipsnio 2 dalis
Direktyva dėl aukų (2012/29/ES)	Globėjas Specialus / teisinis atstovas	–
Direktyva dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu (2011/93/ES)	Specialus / teisinis atstovas	–

Pavyzdinė praktika

Vaikų apsaugai skirtų pagalbos telefonu linijų kūrimas

Čekijos socialinės ir teisinės vaikų apsaugos administracija (už vaikų globą atsakinga šios šalies institucija) įkūrė pagalbos telefonu liniją, kad su ja būtų galima susisiekti ir ne darbo valandomis.

Bylose, kuriose dalyvauja vaikai, prekybos žmonėmis aukos, policijos tarnybos privalo užtikrinti, kad joms apklausiant vaiką dalyvautų ir jo globėjas ar kitas institucijos darbuotojas. Institucijos darbuotojai tokiais atvejais iškart prisiima globėjo vaidmenį iki teismo oficialiai paskirs šias pareigas konkrečiam asmeniui.

Šaltinis: Ministerstvo vnitra České republiky (Čekijos vidaus reikalų ministerija) (2011 m.), Obchodování s dětmi – doporučení pro postup orgánů veřejné správy („Kova su prekyba vaikais. Rekomendacijos dėl valdžios institucijoms tinkamų metodų“), Praha, Odbor bezpečnostní politiky, paskelbta www.mvcr.cz/clanek/boj-proti-obchodovani-s-detmi.aspx.

Kai nuolatinio globėjo vaikui greitai paskirti neįmanoma dėl praktinių priežasčių, turėtų būti numatyta paskirti asmenį, kuris globėjo užduotis atliktų laikinai.

Tai galima daryti, pavyzdžiui, tada, kai abejojama dėl dokumentų neturinčio vaiko amžiaus, todėl nežinoma, ar jam reikia globėjo, ar ne, ir institucijos atlieka jo amžiaus nustatymo procedūrą. *Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje* (2011/36/ES) aiškiai nustatyta, kad kai prekybos žmonėmis aukos amžius neaiškus ir yra priežasčių manyti, kad asmuo yra jaunesnis nei 18 metų, tas asmuo turėtų būti laikomas vaiku ir nedelsiant sulaukti pagalbos, paramos ir apsaugos (22 konstatuojamoji dalis). Tokiu atveju reikėtų jam paskirti globėją arba laikiną globėją (taip pat žr. **10.1 skirsnį** dėl amžiaus nustatymo).

Kol nepaskirtas globėjas, iš esmės nereikėtų priimti jokio sprendimo dėl vaiko, nebent dėl priemonių, kurių būtina imtis nedelsiant vaiko saugumui užtikrinti ir būtiniausiems jo poreikiams tenkinti. Apsaugos priemonių visų pirma reikėtų imtis siekiant, kad vaikas nedingtų dar iki globėjo paskyrimo ir vėliau iki pirmo globėjo asmeninio susitikimo su vaiku.

Institucijos turėtų skirti globėjams pakankamai laiko susitikti su vaikais ir padėti jiems pasiręsti prieš pradėdant procedūras ir priimant sprendimus. Atitinkami terminai turėtų būti nustatyti oficialiose gairėse.

Atsakomybė užtikrinti, kad būtų imamasi tokių laikinų priemonių, tenka vaiką suradusiai institucijai arba tai institucijai, kuri šią užduotį atlieka pagal nacionalinės teisės aktus.

Vaiką auka pripažinusios institucijos, kaip antai teisėsaugos tarnybos, atsakomybės už vaiką perdidimas globos tarnybai turėtų būti patvirtintas dokumentais.

Informacijos teikimas vaikui

Globos institucija turėtų suteikti vaikui reikiamą informaciją apie globėją jam suprantama kalba ir tinkamu būdu pagal vaiko amžių, brandą ir raidą.

Informuojant vaiką taip pat derėtų atsižvelgti į aktualius su vaiko lytimi ir kultūra susijusius aspektus. Be to, reikėtų skirti dėmesio ypatingai neįgaliesiems, be kita ko, protinę ar psichikos negalią turinčių vaikų padėčiai ir poreikiams.

Vaiką reikėtų informuoti ir apie tai, kas nutiks po to, kai jam bus paskirtas globėjas, apie globėjo vaidmenį ir funkciją ir apie vaiko teises bei pareigas.

Kad galėtų lengviau tai daryti, globos institucijos turėtų parengti vaikams pritaikytos informacinės medžiagos, kuria galėtų naudotis ir kitos įstaigos bei subjektai.

Globėją paskyrusi globos institucija turėtų būti atsakinga už tai, kad vaikui būtų suteikta visa reikiama informacija apie jo globos procedūrą ir ypač apie tai, kada, kur, kaip ir kam jis gali pateikti skundą prieš savo globėją dėl smurto, netinkamo elgesio ar bet kokio jo teisių pažeidimo. Tokia informacija turėtų būti pateikta žodžiu ir (arba) raštu, vaikui tinkamu būdu ir suprantama kalba (taip pat žr. 3.2 skirsinį).

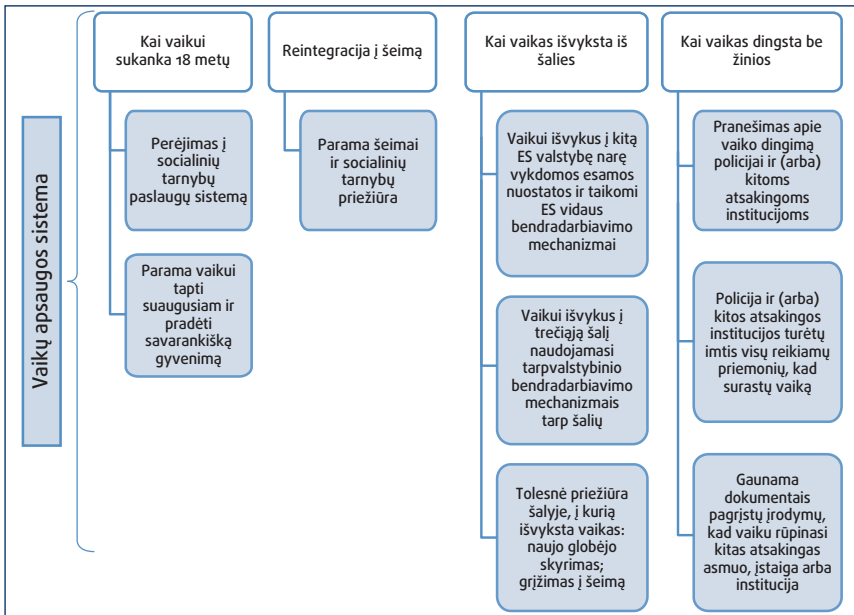
4.3. Kada baigiasi globa?

Globos procedūra turi tęstis, kol bus priimtas ir įvykdytas ilgalaikis vaiko interesus atitinkantis sprendimas arba vaikas sulauks pilnametystės (žr. 7 paveikslą). Ilgalaikio sprendimo priėmimo procese iš esmės reikėtų iširti galimybę padėti vaikui prisijungti prie savo tėvų ir grįžti į šeimą, kai tai atitinka vaiko interesus.

Jei vaikas nori persikelti gyventi į kitą ES valstybę narę, tačiau į savo šeimą negrįžta, jo globos užduotys iš esmės turėtų būti toliau atliekamos kitoje valstybėje narėje, į kurią jis persikelia gyventi.

Tai galima palengvinti kuriant įvairių ES valstybių narių globos tarnybų bendradarbiavimo mechanizmus. Šį elementą svarbu įtraukti į nacionalinius arba tarpvalstybinius nukreipimo mechanizmus, kurie numatyti *Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategijoje*. Globėjas turėtų koordinuoti bet kokius veiksmus, susijusius su šeimos susijungimu, įskaitant šeimos vertinimą, taip pat tais atvejais, kai vaiko šeima gyvena kitoje šalyje.

7 paveikslas. Kada baigiasi globa?

Šaltinis: FRA (2014 m.).

Jei vaikas dingsta, globėjas turėtų iškart apie tai pranešti atsakingoms institucijoms ir toliau palaikyti ryšius su dingusių vaikų paieškos tarnybomis, kai tinka, be kita ko, skambinti karštąja pranešimų apie dingusius vaikus linija 116 000 (taip pat žr. 6.1 skirsnį). Dingus globojamam vaikui globėjas lieka už jį atsakingas iki tol, kol bus gauta dokumentais patvirtintų įrodymų, kad vaiku rūpinasi kitas atsakingas asmuo, įstaiga arba institucija. Globėją su vaiku siejantį globos ryšį turėtų būti įmanoma panaikinti tik teismo sprendimu.

Globėjai turėtų turėti teisę gauti kompensaciją už laiką, praleistą teikiant pranešimus apie dingusį vaiką policijai ir (arba) bet kokioms kitoms pagal nacionalinę teisę atsakingoms institucijoms ir užtikrinant, kad tos institucijos visomis išgalėmis stengtųsi surasti vaiką. Globėjas turėtų turėti teisę gauti tokią kompensaciją iki tol, kol vaikas bus surastas arba jo globa bus oficialiai nutraukta.

Vaiko interesams užtikrinti taikomos peržiūros procedūros, standartai ir garantijos turėtų būti tokie patys, kokie vaikų apsaugos sistemose taikomi visiems vaikams, kuriems reikia alternatyvios globos.

Poreikis užtikrinti, kad vaiko tapimo suaugusiu procesas būtų skaidresnis ir jame būtų teikiama daugiau informacijos, nustatytas moksliniu tyrimu, kurio metu nagrinėta Europos valstybių praktika sprendžiant problemas, kylančias nelydimiems ir atskirtiems prieglobsčio prašytojams ir pabėgėliams vaikams, kai jiems sukanka 18 metų.

Šaltinis: UNHCR ir Europos Taryba (2014 m.), Unaccompanied and separated asylum-seeking and refugee children turning eighteen: What to celebrate? („Nelydimų ir atskirtų prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių vaikų aštuonioliktais gimtadienis: ką švęsti?“), paskelbta www.refworld.org/DOCID/53281A864.HTML.

Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (PACE), atsižvelgdama į specifinę suaugusiais tampačių nelydimų jaunų migrantų padėtį ir turėdama omenyje vaiko interesus, rekomenduoja valstybėms narėms nustatyti pereinamojo amžiaus (18–25 metų) jaunimo kategoriją. Jauni migrantai šiuo laikotarpiu turėtų toliau gauti paramą pradėdami savarankišką gyvenimą, garantuojant, kad jie galėtų gauti socialinę paramą ir būstą, įgyti išsilavinimą, naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir būti informuojami apie atitinkamas jiems taikomas administracines procedūras.

Šaltinis: Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Migracijos, pabėgėlių ir perkeltųjų asmenų komitetas (ataskaita, dok. 13505, 2014 m. balandžio 23 d.), Migrant children: What rights at 18? („Vaikai migrantai: kokias teises jie turi sulaukę 18 metų?“), paskelbta <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20140313-MigrantRights18-EN.pdf/ea190a6e-1794-4d30-b153-8c18dc95669f> <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20589&lang=en>.

18 metų sulaukę jaunuoliai, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, turėtų gebėti toliau naudotis jiems tinkamomis paramos aukoms paslaugomis pagal **Direktyvą dėl aukų** (2012/29/ES) tol, kol gyvena juos priėmusioje ES valstybėje narėje. Tai reiškia, kad toks asmuo turėtų turėti galimybę naudotis reabilitacijos paslaugomis, prireikus psichologine ir medicinos pagalba, teisiniu atstovavimu ir nemokama teisine pagalba viso teismo proceso metu. Šios paslaugos turėtų būti teikiamos tomis pačiomis sąlygomis ir tokiu pačiu lygiu, kaip ir nusikaltimų aukoms, kuriomis tampa tos valstybės narės piliečiai.

Ypač nelydimų vaikų, kuriems taikomi migracijos teisės aktai, priežiūros nuostatos, jiems suteiktos teisės, teisėtos galimybės ir perspektyvos gali labai pasikeisti nuo tada, kai jiems sukanka 18 metų. Labai svarbu padėti vaikams gerai pasirengti pradėti suaugusiojo gyvenimą ir teikti jiems šiame procese būtiną paramą (taip pat žr. [13 paveikslą](#)).

Nors globa gali baigtis vaikui sulaukus pilnametystės, ES valstybės narės, atsižvelgdamos į tai, kad šie jaunuoliai yra pažeidžiami, turėtų apsvarstyti galimybę toliau juos remti ir teikti jiems pagalbą ir sukakus 18 metų, padėdamos vaikui sėkmingai pradėti suaugusiojo gyvenimą.

Jei valstybės narės piliečiai vaikai gali toliau naudotis globos tarnybų paslaugomis ir priežiūros procedūromis po to, kai jiems sukanka 18 metų, jos turėtų būti prieinamos ir iš kitų šalių atvykusiems vaikams, visų pirma prekybos žmonėmis aukoms. Vaikų, prekybos žmonėmis aukų, reabilitacijos procese ir siekiant priimti jiems tinkamą ilgalaikį sprendimą itin svarbu pasitikėjimas; kai kuriais atvejais vaikai globėjo gali reikėti ilgesnį laiką.

Jei vaikai yra atskirti nuo savo tėvų, nes šie smurtauja arba vaikais nesirūpina, tokių tėvų gebėjimai ir noras atstovauti vaiko interesams turi būti reguliariai pakartotinai vertinami. Gavus naujų įrodymų, kad vaiko interesams būtų geriausia grįžti į šeimą, jo globėjas kartu su kompetentingomis vaikų apsaugos institucijomis turėtų remti ir stebėti jo grįžimo procesą. Vaiko interesams užtikrinti taikomos peržiūros procedūros, standartai ir garantijos turėtų būti tokie patys, kokie vaikų apsaugos sistemose taikomi visiems vaikams, kuriems reikia alternatyvios globos.

4.4. Kada globėją reikėtų pakeisti?

Siekiant užtikrinti proceso tęstinumą ir stiprinti tarpusavio pasitikėjimą tarp vaiko ir globėjo, vaikui paskirto globėjo paprastai nereikėtų keisti kitu, nebent tai būtų neišvengiama dėl tuo atveju susiklosčiusių aplinkybių.

Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 24 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Siekiant užtikrinti <...> nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, asmuo, kuris veikia kaip atstovas, pakeičiamas tik tuo atveju, kai būtina.“ Toliau nustatyta, kad „atitinkamos institucijos reguliariai vertina padėtį, įskaitant tai, ar suteiktos reikiamos priemonės nelydimam nepilnamečiui atstovauti“.

Laikinus globėjus, paskirtus tuomet, kai imtasi preliminarių priemonių dėl vaiko apsaugos, kai įmanoma, reikėtų skirti ir nuolatiniais globėjais.

Siekiant užtikrinti stabilumą, kuris būtinas vaiko gyvenimui ir raidai, nederėtų be reikalo ar reguliariai perkelti vaiko iš vienos vietos į kitą šalies teritorijoje, nebent to reikėtų dėl vaiko saugumo arba interesų.

Jei vaikas pasiskundžia dėl netinkamo globėjo elgesio, reikėtų apsvarstyti galimybę pakeisti globėją. Globėjo keitimo tvarka turėtų būti aiškiai nustatyta įstatymų ir reikėtų tai padaryti iškart, jei vyksta globėjo tyrimas dėl sunkaus vaiko teisių pažeidimo, pvz., prievartos ar netinkamo elgesio su vaiku.

Be to, globos institucija turėtų reguliariai (bent kartą per metus) persvarstyti kiekvieną individualų atvejį. Atliekant kiekvieną tokį vertinimą būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę. Globos institucija turėtų nustatyti tokių reguliarių vertinimų gaires ir kriterijus. Globos procedūrų peržiūros turi būti patvirtintos dokumentais. Kai tinka, reikėtų įvertinti ir vaiko šeimos padėtį siekiant, kad jis galėtų grįžti pas tėvus (žr. 4.2 skirsnį).

II dalis. Globėjo užduotys

Kaip aprašyta [įvado 1 skirsnyje](#), globėjas yra atsakingas už vaiko interesų apsaugą, bendros jo gerovės užtikrinimą ir teisinį atstovavimą vaikui dėl riboto jo veiksnio. Tolesniuose penkiuose skyriuose šios pagrindinės užduotys aprašytos išsamiau. Jos apima ir tokias bendrąsias užduotis kaip institucijų atskaitomybės už priimamus vaikui svarbius sprendimus užtikrinimą ir įsikišimą, kai vaiko gerovei gresia pavojus (8 paveikslas).

Daugumos ES valstybių narių teisėje globėjo užduotys nėra tiksliai apibrėžtos.

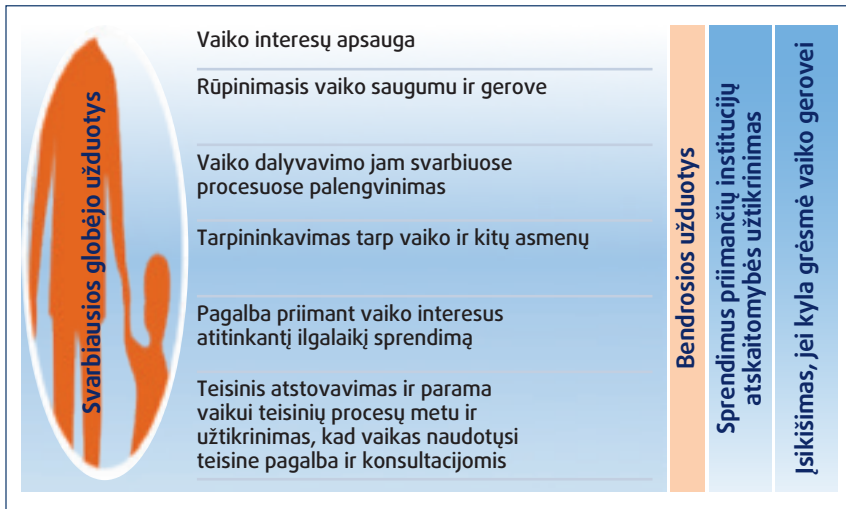
FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga); dar nepaskelbta.

Globėjo teisės ir pareigos turėtų būti apibrėžtos nacionalinės teisės arba politikos dokumentuose, o prireikus išsamiau išaiškintos oficialiose gairėse. 4 lentelėje parodyti tarptautinės ir Europos teisės šaltiniai, kuriuose apibūdintos globėjų arba teisinių atstovų užduotys.

4 lentelė. Globėjo užduotys Europos ir tarptautinės teisės šaltiniuose

Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos dokumentai ir Europos Sąjungos direktyvos	Vartojami terminai	Paskirto asmens funkcijos ir užduotys						
		Vaiko interesų apsauga	Vaiko gerovės ir tinkamos priežiūros užtikrinimas	Atstovavimas vaikui	Parama vaikui įvairiuose procesuose (dalyvavimas pokalbyje kartu su vaiku, vaiko informavimas ir parengimas)	Pagalba priimant ir įgyvendinant ilgalaikį sprendimą	Tarpininko, koordinatoriaus vaidmuo	Šeimos ryšių nustatymas ir šeimos narių paieška
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6, CRC/GC/2005/6	Globėjas / teisinis atstovas	33 punktas	33 punktas	33 punktas	33 punktas 72 punktas	90 punktas	33 punktas	–
JT alternatyvios globos gairės A/HRC/11/L.13	Teisėtas globėjas / pripažintas atsakingas suaugęs asmuo	101 punktas 103 punktas	104 punkto a papunktis	104 punkto b papunktis	–	104 punkto c papunktis	104 punkto d papunktis	104 punkto e papunktis 104 punkto g papunktis
2005 m. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis	Teisėtas globėjas	10 straipsnio 4 dalies a punktas	–	–	–	–	–	10 straipsnio 4 dalies c punktas
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)	Globėjas / atstovas	13 straipsnis Preambulė, 23 konstatuojamoji dalis	–	14 straipsnio 2 dalis	–	–	–	–
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES)	Atstovas	2 straipsnio j punktas 24 straipsnio 1 dalis	23 straipsnis 24 straipsnio 1 dalis	2 straipsnio j punktas	24 straipsnio 1 dalis (dalyvavimas pokalbiuose)	–	–	–
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	Atstovas	2 straipsnio n punktas 25 straipsnio 1 dalies a punktas	–	2 straipsnio n punktas 7 straipsnio 3 dalis	25 straipsnio 1 dalies b punktas	–	–	–
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	Teisinis globėjas / atstovas	31 straipsnio 4 dalis Preambulė, 18 konstatuojamoji dalis	31 straipsnio 1 dalis	31 straipsnio 1 dalis	–	–	–	–
Dublino reglamentas (ES) Nr. 604/2013	Atstovas	6 straipsnio 2 dalis	–	6 straipsnio 2 dalis	–	–	–	–
Direktyva dėl aukų (2012/29/ES)	Globėjas Specialus / teisinis atstovas	–	–	24 straipsnio b punktas	20 straipsnio c punktas	–	–	–
Direktyva dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu (2011/93/ES)	Specialus / teisinis atstovas	–	–	20 straipsnio 1 dalis	20 straipsnio 3 dalies f punktas	–	–	–

8 paveikslas. Pagrindinės globėjo užduotys

Šaltinis: FRA (2014 m.).

Paskirtas globėjas savo darbe visą laiką ir visais atžvilgiais turi vadovautis keturiais pagrindiniais VTK principais (žr. 3 paveikslą). Jei vaiko tėvų nėra arba jiems neleidžiama atlikti tėvų pareigų, globėjui skiriama pareiga užtikrinti vaiko gerovę ir ja rūpintis. Kiekvieną kartą, kai priimamas vaikui svarbus sprendimas, globėjo vaidmuo yra padėti pasirinkti tokį sprendimą, kuris **atitiktų vaiko interesus**. Globėjas turi užtikrinti, kad vaiko nuomonė būtų išklausoma ir jos būtų deramai paisoma. Atsižvelgdamas į vaiko brandą ir raidą globėjas turi informuoti vaiką ir su juo tartis visais savo darbo klausimais.

„Globėjai su vaikais bendravo nevienodai dažnai, skyrėsi ir jų kontaktų su vaikais kokybė. Nemažai vaikų buvo patenkinti savo globėjais ir norėjo artimesnių asmeninių santykių su jais, o suaugę respondentai taip pat manė, kad šis dalykas svarbus vaiko gerovei.“

Šaltinis: FRA (2010 m.), Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report („Atskirti, prieglobsčio prašantys vaikai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Lyginamoji ataskaita“), p. 9, paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAC-comparative-report_EN.pdf.

Pasitikėjimu grindžiamų santykių su vaiku užmezgimas ir palaikymas

Pasitikėjimu grindžiami globėjo santykiai su vaiku yra būtina sėkmingos globos prielaida. Jei nebus pasitikėjimo, globėjas negalės būti tikras dėl vaiko norų ir jausmų, todėl jam bus sunku rūpintis vaiko interesais.

Globėjas su vaiku turėtų bendrauti jam tinkamu būdu, skirdamas dėmesio vaiko kultūrai ir su vaiko lytimi susijusiems aspektams. Nors tai, ar pavyks sustiprinti tarpusavio pasitikėjimą, ar ne, priklauso nuo daugelio veiksnių, itin svarbūs šie keturi iš jų:

- pagarba vaiko nuomonei;
- pagarbus elgesys su vaiku, jo orumo užtikrinimas;
- globėjo prieinamumas ir galimybė vaikui su juo susisiekti;
- konfidencialumo taisyklių laikymasis.

Pagrindiniuose standartuose atskirtų vaikų globėjams Europoje pateikiama gairių dėl globėjo vaidmens ir atsakomybės (1–6 standartai), santykių su vaiku (7–9 standartai), globėjo profesinių žinių ir kompetencijos (10 standartas). Jie parengti konsultuojantis su atskirtais vaikais, globėjais ir kitais ekspertais, kaip antai vaikus globojančių šeimų tėvais, advokatais ir socialiniais darbuotojais. 8 pagrindiniame standarte nustatyti keli gerų tarpusavio pasitikėjimu, atvirumu ir konfidencialumu grindžiamų santykių su vaiku rodikliai; pagal jį globėjas:

- A) asmeniškai pažįsta vaiką;
- B) konfidencialiai saugo visą apie vaiką ir iš vaiko gautą informaciją, nebent ją reikėtų atskleisti dėl to arba kito vaiko saugumo; kai įmanoma, vaikui praneša apie jo konfidencialumo pažeidimą;
- C) nesmerkia vaiko dėl priežasčių, dėl kurių jis buvo atskirtas nuo savo aplinkos, ir tai neturi įtakos jo santykiams su vaiku;
- D) visada yra sąžiningas su vaiku ir tesi duotus pažadus;
- E) vaikui suprantamu ir įsimenamam būdu pateikia aiškią informaciją apie savo vaidmenį ir jo ribas;
- F) vaikui įrodo, kad dirba nuoširdžiai, iš tiesų juo rūpinasi ir jaučiasi už jį atsakingas;
- G) aiškiai parodo vaikui, kad jeigu vaikas dingtų, jis bet kada galėtų vėl susisiekti su globėju;
- H) skiria dėmesio žodiniam, nežodiniam ir emociniam bendravimui;
- I) atjaučia vaiką, teikia jam dvasinę ir emocinę paramą.

Šaltinis: Nyderlandų ECPAT organizacija „Defence for Children“ (2011 m.), Core standards for guardians of separated children in Europe („Pagrindiniai standartai atskirtų vaikų globėjams Europoje“). Leidenas, „Defence for Children – ECPAT The Netherlands“, paskelbta <http://www.corestandardsforguardians.eu/>.

Dažnas vaiko bendravimas su globėju ir globėjo prieinamumas yra būtini dalykai stiprinant tarpusavio pasitikėjimu grindžiamą ryšį su vaiku.

Su vaikais, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, dirbantys globėjai turėtų žinoti, kokį poveikį vaiko elgesiui gali turėti jo, kaip prekybos žmonėmis aukos, patirtis, ir apie patirtos traumos padarinius. Traumuoti žmonės neretai patiria, pavyzdžiui, atminties sutrikimų ir negali prisiminti įvykių detalių arba ilgai gali prisiminti vis kitokią informaciją. Tai nereiškia, kad vaikas meluoja ar nepasitiki globėju. Globėjas turėtų atkreipti ir kitų su vaiku dirbančių specialistų dėmesį į šiuos dalykus.

Emocinė parama vaikui yra vienas iš būtinų jo poreikių, kurio globėjui nederėtų nepaisyti. Paskirtiems globėjams reikia padėti atlikti savo užduotis, įskaitant tokios emocinės paramos teikimą vaikams, visų pirma užtikrinant, kad jų darbo krūvis nebūtų per didelis ir jiems skiriamų bylų nebūtų per daug, taigi jie galėtų su vaiku praleisti pakankamai laiko ir stiprinti asmeninį ryšį su juo (taip pat žr. [3.6 skirsnį](#)).

Konfidencialumas

Globėjas sužino tam tikrų dalykų apie asmeninį vaiko gyvenimą ir privalo šias paslaptis išsaugoti. Su vaiku reikėtų bendrauti konfidencialioje aplinkoje, visapusiškai gerbiant vaiko orumą ir jo teises į privatų gyvenimą.

Konfidencialumas yra svarbi vaiko santykių su globėju dalis. Vaiko teisė į privatų gyvenimą turėtų būti saugoma įstatymų. Globėjų elgesio kodekse turėtų būti nustatyti reikalavimai laikytis konfidencialumo principo (taip pat žr. [3.2 skirsnį](#)). Globėjas turėtų gebėti nuspręsti, kada ir kokiomis sąlygomis dėl vaiko interesų būtų geriausia perduoti tam tikrą informaciją kitiems reikiamiems subjektams ir tarnyboms.

Konfidencialumas taip pat būtinas vaiko saugumui, ypač kai vaikai yra prekybos žmonėmis aukos arba nelydimi vaikai, prašantys tarptautinės apsaugos. Informacijos apie auką tapusį vaiką atskleisti negalima, jei dėl to galėtų kilti pavojus vaikui arba jo šeimos nariams (taip pat žr. [6.3 skirsnį](#)). Prieš atskleidžiant neskelbtiną informaciją būtina prašyti nukentėjusio vaiko sutikimo pagal jo amžių tinkamu būdu, atsižvelgiant į to vaiko brandą ir raidą.

5. Vaiko interesų apsauga

Vaiko interesų apsauga turi būti svarbiausias principas globėjo darbe ir jam imantis bet kokių veiksmų.

Vaiko interesų sąvoka plačiai apibrėžiama siekiant užtikrinti visavertę vaiko raidą, kad vaikas galėtų visapusiškai ir veiksmingai naudotis visomis VTK pripažintomis

Vaiko teisių komitetas savo [Bendrojoje pastaboje Nr. 14 \(2013 m.\)](#) (*Vaiko teisė į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus*, 3 straipsnio 1 dalis) nustatė pagrindą, pagal kurį reikėtų vertinti ir nustatyti vaiko interesus. Komitetas pažymėjo, kad „suaugusiojo nuomonė apie vaiko interesus negali būti laikoma viršesne nei pareiga gerbti visas vaiko teises pagal Konvenciją“.

Šaltinis: JT Vaiko teisių komitetas (2013 m.), Bendroji pastaba Nr. 14, 2013 m. gegužės 29 d., CRC/C/GC/14.

savo teisėmis. Globėjai raginami vaiko interesus vertinti kasdien, kai tik priimami vaikui svarbūs sprendimai; tai gali būti, pavyzdžiui, sprendimai dėl vaiko apgyvendinimo, saugumo, švietimo, sveikatos priežiūros, laisvalaikio užsiėmimų ir teisinio atstovavimo vaikui.

Globėjas užtikrina valdžios institucijų atskaitomybę už bet kokius vaikui svarbius sprendimus ir kad visuose

sprendimų priėmimo procesuose pirmiausia būtų vadovaujama vaiko interesų principu, kaip privaloma pagal **VTK 3 straipsnį**. Globėjas turi užtikrinti valdžios institucijų atskaitomybę. Jis privalo įsikišti, jeigu mano, kad vaiko gerovei gresia pavojus, ir pagal savo įgaliojimus užginčyti bet kokį sprendimą, kuris laikomas prieštaraujančiu ir (arba) nepalankiu vaiko interesams.

Vaiko interesų vertinimas ir nustatymas

Vertinant vaiko interesus būtina skirti vaikui pakankamai dėmesio, deramai atsižvelgiant į jo amžių ir brandą ir paisant vaiko nuomonės, poreikių bei rūpesčių. Vaiko teisių komitetas savo 2013 m. Bendrojoje pastaboje Nr. 14 išvardijo, į kokius dalykus reikia atsižvelgti vertinant vaiko interesus:

- vaiko nuomonę;
- vaiko asmenybę;
- šeimos aplinkos išsaugojimą ir tolesnius ryšius su šeima;
- vaiko priežiūrą, apsaugą ir saugumą;
- situacijas, kai vaikas yra pažeidžiamas;
- vaiko teisę į sveikatos apsaugą;
- vaiko teisę į mokslą.

Komitetas taip pat pateikė gairių, kaip visus šiuos dalykus reikėtų derinti. Šeimos aplinkos išsaugojimas, pavyzdžiui, gali prieštarauti poreikiui apsaugoti vaiką nuo tėvų smurto ar prievartos pavojaus. Tokiomis aplinkybėmis siekiant priimti sprendimą, kuris atitiktų vaiko interesus, reikia įvertinti ir pasverti visus šiuos veiksnius.

Kartu su tokiais reguliariais vaiko interesų vertinimais pagal nacionalinę teisę gali reikėti atlikti oficialaus vaiko interesų nustatymo procedūrą priimant vaiko gyvenimui svarbius sprendimus, kaip antai jam tinkamą ilgalaikį sprendimą. Taip nustatyti vaiko interesus turėtų įvairių sričių specialistų grupė laikydamosi griežtų procesinių garantijų. ES teisėje valstybėms narėms taip pat pateikta gairių, kaip vertinti vaiko interesus. [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) (2013/33/ES) 23 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Vertindamos vaiko interesus, valstybės narės visų pirma tinkamai atsižvelgia į šiuos veiksnius:

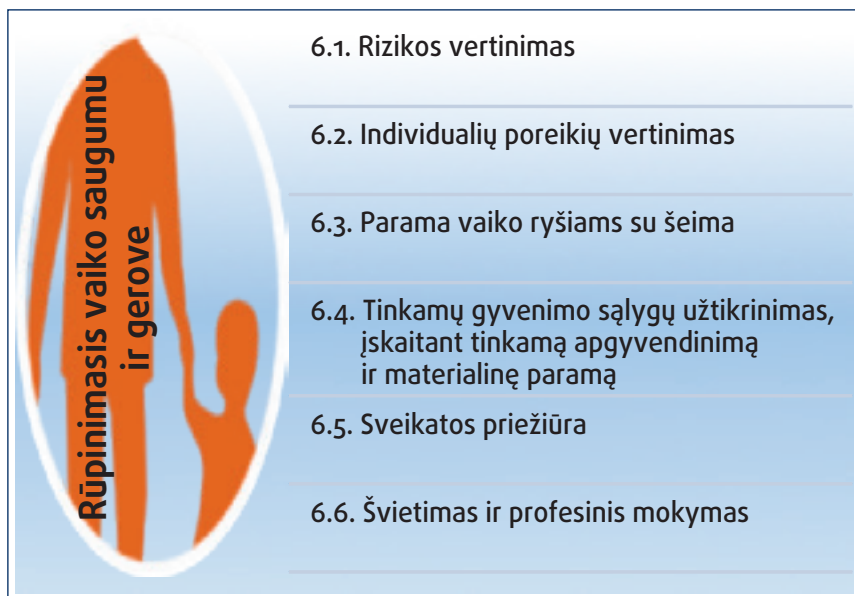
- a) šeimos susijungimo galimybes;
- b) nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, ypač – į nepilnamečio patirtį;
- c) saugumo ir apsaugos aspektus, ypač jei nepilnamečiui kyla grėsmė, kad nepilnametis yra arba gali tapti prekybos žmonėmis auka;
- d) nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą.“

Globėjas turi dalyvauti tokiose oficialaus vaiko interesų nustatymo procedūrose ir užtikrinti, kad priimant visus sprendimus vaiko interesams būtų teikiama pirmenybė ir būtų gerbiama vaiko teisė būti išklaustam, kaip privaloma pagal VTK 12 straipsnį.

6. Rūpinimasis vaiko saugumu ir gerove

Rūpindamasis vaiko gerove globėjas turi užtikrinti, kad būtų tenkinami vaiko teisiniai, socialiniai, sveikatos, psichologiniai, materialiniai ir švietimo poreikiai (9 paveikslas). Nuo savo tėvų aplinkos atskirti ir ypač prekybos žmonėmis aukomis tapę vaikai labai dažnai yra patyrę smurtą ir traumuoti. Patirtas smurtas didina tolesnės vaiko viktimizacijos ir smurtinės patirties riziką. Vaikų saugumo užtikrinimui ir aukomis tapusių vaikų apsaugai reikėtų teikti pirmenybę siekiant išvengti tolesnės jų viktimizacijos ir mažinti riziką, kad jie bus žmonių prekeivių parduoti dar kartą.

9 paveikslas. Rūpinimasis vaiko saugumu ir gerove

Šaltinis: FRA (2014 m).

6.1. Rizikos vertinimas

Kompetentingos vaikų apsaugos institucijos turėtų įvertinti kiekvienam savo prižiūrimam vaikui gresiančią prievartos, smurto ir išnaudojimo riziką ir nuspręsti dėl tinkamų apsaugos priemonių. Tokie rizikos vertinimai turėtų būti atliekami ir dėl nelydimų vaikų, kai kompetentingos institucijos dėl tokio vaiko priima ilgalaikį sprendimą. Taip siekiama užtikrinti, kad siūlomas sprendimas atitiktų vaiko interesus ir nekeltų jokio pavojaus, kad vaikas patirs išnaudojimą ar prievartą ar bus pažeistos jo teisės. Be to, visada reikėtų atlikti vaikų, prekybos žmonėmis aukų, rizikos vertinimą siekiant tinkamai apsaugoti vaiką ir užtikrinti jo saugumą, kad jis nebūtų dar kartą parduotas, nepatirtų tolesnio išnaudojimo ir prievartos.

Pagal [Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos \(2011/36/ES\) 12 straipsnį](#) prekybos žmonėmis aukos, tarp jų ir vaikai, turi teisę į tai, kad būtų imtasi tinkamų jų apsaugos priemonių remiantis individualiu rizikos vertinimu.

Tokį vertinimą reikėtų atlikti tinkamu laiku siekiant nustatyti priemones, reikalingas vaikui apsaugoti nuo keršto, bauginimo ir pakartotinio pardavimo rizikos. Šio rizikos vertinimo duomenys turėtų būti reguliariai atnaujinami iki bus priimtas tam vaikui tinkamas ilgalaikis sprendimas. Rizikos vertinimą turėtų atlikti įvairių sričių specialistų grupė, įskaitant vaikų apsaugos institucijų atstovus ir sveikatos bei socialinių paslaugų teikėjus.

10 paveikslas. Rizikos vertinimas ir globėjo vaidmuo

Šaltinis: FRA.

Globėjas turi užtikrinti, kad kompetentingos institucijos atliktų individualų kiekvieno vaiko, prekybos žmonėmis aukos, rizikos vertinimą. Su globėju visada reikėtų konsultuotis dėl konkrečių numatomų taikyti apsaugos priemonių ir suteikti jam galimybę pateikti pasiūlymų ir rekomendacijų. Nors globėjas nėra tiesiogiai atsakingas už apsaugos priemones, kurių imamasi, jo vaidmuo vis viena yra svarbus (10 paveikslas).

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl vaiko saugumo

- ✓ Informuoti vaiką apie esamas apsaugos priemones, kurių gali būti imtasi.
- ✓ Prašyti atlikti vaikui gresiančios rizikos vertinimą.
- ✓ Aktyviai dalyvauti rizikos vertinimo procese kartu su kitų atitinkamų institucijų atstovais, teisėsaugos pareigūnais ir teisiniu vaiko atstovu.
- ✓ Reguliariai vertinti riziką, kad vaikas gali dingti iš globos įstaigos.
- ✓ Užtikrinti, kad vaiko nuomonė būtų išklaudyta ir jos būtų deramai paisoma, kaip tinka pagal jo amžių ir brandą.
- ✓ Informuoti atitinkamas institucijas, kai gaunama naujos vaiko saugumui svarbios informacijos, dėl kurios gali reikėti pakeisti taikomas apsaugos priemones.
- ✓ Prašyti peržiūrėti atliktą rizikos vertinimą ir patvirtinti jį dokumentais, jei gaunama naujos informacijos, dėl kurios gali reikėti imtis kitokių arba papildomų priemonių.
- ✓ Užtikrinti, kad apie bet kokį vaiko dingimą būtų nedelsiant pranešama atitinkamoms institucijoms ir būtų stengiamasi vaiką surasti.
- ✓ Tais atvejais, kai aukos yra trečiosios šalies piliečiai, reguliariai priminti visoms dalyvaujančioms institucijoms neteikti informacijos apie vaiko kaip prekybos žmonėmis aukos statusą jo kilmės šalies institucijoms, kol nebaigtas rizikos vertinimas.

Galimybė naudotis paramos aukoms tarnybų paslaugomis

Globėjai turėtų raginti suteikti galimybę vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, naudotis konfidencialios paramos aukoms tarnybų paslaugomis, kaip nustatyta [Direktyvos dėl aukų \(2012/29/ES\) 8 ir 9 straipsniuose](#).

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl naudojimosi paramos aukoms tarnybų paslaugomis

- ✓ Padėti tinkamai ir saugiai apgyvendinti aukomis tapusius vaikus, kuriems reikia būti saugioje vietoje dėl gresiančios antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ar keršto rizikos.
- ✓ Informuoti apie paramos tinklus, kuriais vaikas gali naudotis; šią informaciją reikėtų pateikti vaikui tinkamu būdu ir suprantama kalba, žodžiu ir raštu.
- ✓ Padėti vaikui naudotis pagalbos telefonu tarnybų paslaugomis.
- ✓ Padėti naudotis tiksline ir integruota parama, kaip antai parama po traumų ir specialiomis konsultacijomis, ypatingų poreikių turinčioms aukoms, įskaitant seksualinio smurto aukas, neįgalias ir smurtą dėl lyties patyrusias aukas.

„Šeimos nariai turi turėti galimybę naudotis paramos aukoms tarnybų paslaugomis, atsižvelgiant į jų poreikius ir žalos, patirtos dėl nusikalstamos veikos prieš auką, dydį“ (*Direktyvos dėl aukų* (2012/29/ES) **8 straipsnis**). ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad paramos aukoms tarnybų paslaugomis tam tikromis sąlygomis galėtų naudotis ir vaiko šeimos nariai, jei jie yra toje (juos priimančioje) šalyje.

Šeima turėtų būti įvertinta siekiant įsitikinti, kad jos nariai nėra žmonių prekeivių bendrininkai ar kitaip įsitraukę į prekybą žmonėmis ir nekelia pavojaus vaikui.

Be to, *Direktyvos dėl aukų* (2012/29/ES) **18 straipsnyje** nustatyta, jog valstybės narės užtikrina, kad būtų galima naudotis „aukų ir jų šeimos narių apsaugos nuo antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir keršto priemonėmis, įskaitant priemones, kuriomis būtų užtikrinta, kad per apklausas ir liudijant aukoms nekiltų emocinės ar psichologinės žalos pavojus ir būtų apsaugotas jų asmens orumas. Prireikus tokios priemonės taip pat apima aukų ir jų šeimos narių fizinės apsaugos procedūras, nustatytas pagal nacionalinę teisę“.

Apgyvendinimas slėptuvėse

Bet kokie vaiko judėjimo laisvės apribojimai turėtų būti proporcingi rizikos vertinimo rezultatams ir jais pagrįsti. Sprendimus dėl jų visada turėtų patvirtinti teisminės institucijos. Globėjas taip pat turėtų įsitikinti, kad intervencinių apsaugos priemonių, tokių kaip dažnas gyvenamosios vietos keitimas ar griežti vaiko judėjimo laisvės apribojimai, būtų imamasi tik tada, kai tai laikoma neišvengiamai būtina vaiko apsaugai

užtikrinti. Įkurdinus auką slėptuvėje, į kurią patekimas ir išvykimas iš jos kontroliuojamas, reikėtų imtis priemonių tokiam režimui sušvelninti, kad vaikas nesijaustų kaip kalinys. Atsižvelgiant į vaiko saugumui gresiančius pavojus galima, be kita ko, leisti jam reguliariai išvykti iš slėptuvės kartu su globėju, socialiniais darbuotojais arba savanoriais. Globėjui turėtų būti leidžiama laisvai patekti pas uždaroje įstaigoje saugomą vaiką, o vaikui – laisvai susisiekti su savo globėju. Taip pat reikėtų garantuoti laisvę vaikui nevaržomai naudotis teisine pagalba ir galimybes naudoti tinkamomis gydymo bei reabilitacijos paslaugomis.

Jei vaikas apgyvendinamas slėptuvėje, kurioje jo judėjimo laisvė ribojama, sprendimus dėl jo kiekvieną mėnesį turėtų persvarstyti teisminės institucijos siekiant užtikrinti, kad vaikas tokiomis sąlygomis būtų laikomas tik tiek, kiek neišvengiamai būtina dėl jo saugumo, ir kuo trumpiau (**VTK 25 straipsnis ir EŽTK 5 straipsnis**).

Dingę vaikai

Europos Komisijos tyrimo duomenimis, kai kurios institucijos, dingus tam tikrų kategorijų (ypač nelydimiems) vaikams, prieš imdamosi dėl to veiksmų laukė, kol baigsis jų nustatytas laukimo terminas.

Šaltinis: Europos Komisija (2013 m.), Missing children in the European Union: Mapping, data collection and statistics („Dingę vaikai Europos Sąjungoje: žemėlapiai, duomenų rinkimas ir statistika“), paskelbta http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/missing_children_study_2013_en.pdf.

Visi vaikai ES teritorijoje turi teisę į apsaugą. Vaikų dingimo atvejais reikėtų imtis veiksmų vienoda tvarka dėl visoms kategorijoms priskiriamų vaikų.

Vaikų apgyvendinimo įstaigose turėtų veikti sistema, skirta užtikrinti, kad dingę vaikai būtų registruojami užrašant duomenis apie jų pilietybę, migracijos statusą ir, kai žinomos, dingimo aplinkybes. Tokioje sistemoje įstaigoms taip pat turėtų būti privaloma pastebėjus, kad dingo vaikas, iškart, nedelsiant ir ne vėliau kaip per 24 valandas apie tai pranešti vaiko globėjui ir kitoms reikiamoms tarnyboms. Laiku apie vaiko dingimą nepranešusios vaikų apgyvendinimo įstaigos turėtų už tai atsakyti.

Globėjas, sužinojęs, kad dingo jo globai patikėtas vaikas, taip pat turi nacionalinės teisės aktų nustatyta tvarka iškart apie tai pranešti policijai ir (arba) kitoms atitinkamoms institucijoms. Jei globėjas to nepadaro, jis turi už tai atsakyti. Globėjai turėtų užtikrinti, kad institucijos imtųsi visų reikiamų veiksmų ir taikytų visas įmanomas priemones bei procedūras siekdamos surasti dingusį vaiką. Institucijos turi bendradarbiauti su kompetentinga teisės saugos tarnyba ir, kai tinka, skambinti pranešimų apie dingusius vaikus linija 116 000, o galbūt ir pateikti perspėjimą pagal SIS II reglamento 32 straipsnį.

Kai dingęs vaikas surandamas, globėjas turi aktyviai dalyvauti imantis reikiamų tolesnių priemonių, kad vaikas nedingtų dar kartą.

Pavyzdinė praktika

Globos plano parengimas

Airijos teisės aktuose nustatyti reikalavimai dėl vaiko globos plano, suderinto ir raštu parengto konsultuojantis su vaiku ir asmenimis, kurie padeda juo rūpintis. Globos planas turėtų atitikti individualius vaiko poreikius dabar ir ateityje. Jame nustatomi trumpalaikiai, vidutinės trukmės ir ilgalaikiai tikslai vaiko labai ir nurodoma, kokių tarnybų paslaugomis būtina naudotis siekiant tų tikslų. Globos plane taip pat vertinama, kokį ilgalaikį sprendimą dėl vaiko reikėtų priimti. Airijos teisės aktuose numatyta tokio plano peržiūros tvarka.

Šaltinis: Airija (1995 m.), Child Care (Placement of Children in Foster Care) Regulations (Vaikų priežiūros (globėjų skyrimo vaikams) taisyklės), 1995 m. (SI Nr. 260, 1995 m.), 11 taisyklė.

6.2. Individualių poreikių vertinimas

Aukomis tapę vaikai turi teisę į tai, kad jiems būtų teikiama pagalba ir parama atsižvelgiant į ypatingas jų aplinkybes pagal Kovos su prekyba žmonėmis direktyvą (2011/36/ES) (**14 straipsnis**) ir Direktyvą dėl aukų (2012/29/ES) (**22 straipsnis**). Užtikrinant, kad vaikams būtų teikiama reikiamo pobūdžio pagalba ir parama, būtina įvertinti jų poreikius. Tokio poreikių vertinimo tikslas – nustatyti, kurios paramos priemonės atitinka vaiko interesus. Įvertinti ypatingus poreikius taip pat privaloma prieglobsčio prašančių vaikų atveju pagal Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 22 straipsnį ir Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 24 straipsnį, o pabėgėlių ir papildomos apsaugos gavėjų atveju – pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 31 straipsnį.

Gairių dėl individualių globos planų pateikta Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje CM/Rec (2007)9 valstybėms narėms dėl nelydimų nepilnamečių migrantų gyvenimo projektų rengimo. Šiais gyvenimo projektais siekiama socialinės vaikų integracijos, asmeninės ir kultūrinės jų raidos, taip pat tenkinti jų aprūpinimo būstu, sveikatos, švietimo, profesinio rengimo ir įdarbinimo poreikius.

Šaltinis: Europos Tarybos Ministrų Komitetas, Rec (2007)9, 2007 m. liepos 12 d.

Šį poreikių vertinimą turėtų atlikti įvairių sričių specialistų grupė bendradarbiaudama su vaiko globėju ir dalyvaujant kitiems asmenims, įskaitant sveikatos priežiūros specialistus, vaikų psichologus ir priežiūros darbuotojus. Remdamasis poreikių vertinimu globėjas turėtų parengti individualų vaikui skirtą planą.

Šiame plane reikėtų atsižvelgti į galimą trauminę vaiko patirtį. Jame reikėtų skirti deramą dėmesį vaiko nuomonei. Vaikas turėtų dalyvauti rengiant planą, kaip tinka pagal jo amžių ir brandą. Globėjo užduotis – palengvinti vaiko dalyvavimą tinkamai jį informuojant ir užtikrinant, kad vaiko nuomonė būtų išklausiama ir į ją būtų deramai atsižvelgiama. Bet koku atveju planą reikėtų aptarti su vaiku ir gauti jo pritarimą. Šiame procese turi dalyvauti įvairūs subjektai, kaip parodyta 11 paveiksle.

11 paveikslas. Poreikių vertinimas ir globėjo vaidmuo

Šaltinis: FRA (2014 m.).

Nors vaiko poreikius reikia pradėti vertinti jau nuo to momento, kai jam skiriamas globėjas, individualų tam vaikui skirtą planą reikėtų rengti tik po to, kai globėjas gerai susipažįsta su vaiko poreikiais ir norais. Parengtas planas turėtų būti reguliariai peržiūrimas ir tikslinamas.

Individualiame plane turėtų būti nustatyti bent šie svarbiausi dalykai:

- vaiko apgyvendinimo tvarka;
- vaiko saugumui ir apsaugai skirtos priemonės;
- ryšiai su vaiko tėvais;
- socialinių darbuotojų ir psichologų konsultacijos, galimybė vaikui naudotis psichikos sveikatos priežiūros paslaugomis;
- sveikatos priežiūra ir gydymas;
- teisinis konsultavimas ir teisinis atstovavimas;
- švietimas, įskaitant kalbos mokymą;
- migracijos statusas ir tarptautinės apsaugos poreikiai.

6.3. Parama vaiko ryšiams su šeima

Šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė ir natūraliai palanki aplinka jos nariams, visų pirma vaikams, vystytis ir jų gerovei užtikrinti. Vaiko teisė į šeimos gyvenimą turėtų būti visapusiškai saugoma. Vaikų apsaugos sistemoje svarbu stengtis neiškirti šeimų ir išsaugoti šeimos vienovę. Šeimos išsiskyrimo atveju vaikas turi teisę tiesiogiai bendrauti ir palaikyti asmeninius santykius su savo tėvais ir kitais šeimos nariais, nebent tai prieštarautų vaiko interesams (**VTK 9 straipsnio 3 dalis**).

Vaikai, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, gali būti atskirti nuo savo šeimų dar prieš tai, kai buvo parduoti žmonių prekeivių (t. y. dėl migracijos), arba galbūt dėl to, kad buvo parduoti.

Rūpindamiesi vaiko interesais globėjai turėtų padėti vaikui surasti savo šeimą, kai vaikas to nori, ir užmegzti arba toliau palaikyti ryšius su šeimos nariais. Prieš bandydamos atnaujinti ryšius su vaiko šeima institucijos turėtų įvertinti tėvų gebėjimą juo rūpintis ir įsitikinti, kad tėvai nekels vaikui pavojaus ir kad jie iš pradžių neprisidėjo prie to, kad vaikas tapo prekybos žmonėmis auka.

Šeimos narių paieška yra neatsiejama proceso dalis siekiant priimti bet kokią ilgalaikį sprendimą. Tai daryti reikėtų nepaisant to, ar imtasi kokių nors priemonių įvertinti galimybę vaikui grįžti į savo kilmės šalį.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai, susiję su vaiko šeimos paieška

- ✓ Raginti pradėti ieškoti vaiko šeimos kuo anksčiau, kai tik nustatoma vaiko tapatybė, ir tik gavus vaiko sutikimą.
- ✓ Atkreipti dėmesį į tai, kad ieškoti šeimos narių (atnaujinti ryšių su šeima) *neriektų* tuo atveju, kai galima pagrįstai manyti, kad šeimos ryšių atnaujinimas gali kelti pavojų vaikui arba jo šeimos nariams.
- ✓ Atsižvelgiant į konkrečią kiekvieno vaiko situaciją padėti vaikui ieškoti savo šeimos ir (arba) užmegzti ir palaikyti ryšius ir santykius su savo šeima, kai nustatoma, kad tai atitinka vaiko interesus.
- ✓ Bendradarbiauti su atitinkamomis valdžios institucijomis ir galbūt taip pat prašyti kitų susijusių organizacijų ir institucijų (pvz., Tarptautinės migracijos organizacijos arba Raudonojo Kryžiaus) pagalbos.
- ✓ Kai pavyksta surasti vaiko šeimą, prieš jai susijungiant ir vaikui grįžtant į šeimą užtikrinti, kad būtų atliktas rizikos vertinimas nustatant tėvų ir (arba) kitų šeimos narių tinkamumą rūpintis vaiku ir atstovauti jo interesams.
- ✓ Visada, kai stengiamasi surasti šeimas arba padėti joms susijungti, daryti tik tai, kas atitinka vaiko interesus, ir laikytis visų teisės aktų reikalavimų.

6.4. Tinkamos gyvenimo sąlygos, įskaitant apgyvendinimą tinkamame būste ir materialinę paramą

VTK 27 straipsnyje nustatyta: „Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi“. Konvencijoje nustatyta valstybių narių pareiga užtikrinti vaiko gerovę ir tinkamai globoti bei remti visus vaikus, kurie yra atskirti nuo savo šeimos aplinkos, įskaitant nelydimus ir ypač prievartą patyrusius vaikus (19 ir 20 straipsniai). Be to, **ES pagrindinių teisių chartijos** 24 straipsnyje nustatyta, kad vaikai turi turėti teisę į tokią apsaugą ir globą, kokia reikalinga jų gerovei.

Globojant vaiką ir teikiant jam pagalbą būtina paisyti jo kultūrinio tapatumo, kilmės, lyties ir amžiaus. Vaiko saugumui neturėtų grėsti jokie pavojai. Be to, tinkama speciali pagalba turėtų būti teikiama ypatingų poreikių turintiems, pavyzdžiui, neįgaliems ar sunkią traumą patyrusiems vaikams.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES) ir **Direktyvoje dėl aukų** (2012/29/ES) pateikta nuostatų dėl prekybos žmonėmis aukų, tarp jų ir vaikų, teisių gauti pagalbą

ir paramą. Priėmimo sąlygų direktyvoje (2013/33/ES) ir Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje (2011/95/ES) ES valstybės narės panašiai įpareigotos tinkamai remti, be kita ko, tinkamai apgyvendinti nelydimus vaikus. Teikiant paramą vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, taikoma ir nuostata juos apgyvendinti tinkamuose ir saugiuose būstuose, kuriuose jie galėtų palankiomis sąlygomis atsigauti po patirtos traumos. Nors rūpinimasis vaiko apgyvendinimu nėra globėjo pareiga, jis vis vien turėtų dalyvauti ir imtis tam tikrų veiksmų šiame procese.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl vaiko apgyvendinimo ir materialinio aprūpinimo

- ✓ Įsitikinti, kad vaiko apgyvendinimo ir stacionarinės globos sąlygos palankios jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi. Apie bet kokias spręstinas problemas globėjas turėtų pranešti tiems asmenims, kurie yra atsakingi už vaiko apgyvendinimą; kai tinka, reikėtų įtraukti tarpininkus, padedančius bendrauti tarp kultūrų, ir su jais konsultuotis.
- ✓ Informuoti vaiką apie jo teises ir pareigas toje įstaigoje, kurioje jis apgyvendintas, ir įsitikinti, kad vaikas žino apie savo teises ir žino, kaip prireikus galėtų pasiskųsti.
- ✓ Įsitikinti, kad vaikas yra informuotas apie įstaigos, kurioje jis apgyvendintas, personalo ir priežiūros darbuotojų teises bei pareigas ir supranta skirtumą tarp savo pareigų ir atsakomybės ir savo globėjo pareigų bei atsakomybės.
- ✓ Padėti sudaryti vaiko laisvalaikio veiklai tinkamas sąlygas, kad vaikas galėtų žaisti ir užsiimti kitokiais laisvalaikio užsiėmimais pagal savo amžių, brandą ir pomėgius. Tokie užsiėmimai turėtų vykti pačioje apgyvendinimo įstaigoje arba, kai tinka, vietos bendruomenėje ir jais turėtų būti siekiama padėti vaikui bendrauti ir palaikyti ryšius su bendraamžiais ir vietos bendruomene.

Siekiant užtikrinti tinkamas vaiko gyvenimo sąlygas, globėjas turėtų lankyti vaiką jo apgyvendinimo vietoje ir su juo kalbėtis konfidencialioje aplinkoje. Globėjas turėtų imtis reikiamų priemonių įtarus bet kokį vaiko teisių pažeidimą, dėl kurio pasiskųsta arba kuris buvo pastebėtas.

Daugiau informacijos žr. Generalinės Asamblėjos (2010 m.) rezoliucijoje Nr. 64/142 *Guidelines for the alternative care of children* („Gairės dėl alternatyvios vaikų globos“), 2010 m. vasario 24 d., A/RES/64/142, p. 19, paskelbta www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf.

6.5. Sveikatos priežiūra

JT Vaiko teisių komiteto bendrojoje pastaboje Nr. 13 pateikta išsamių gairių dėl vaikų apsaugos nuo visų formų smurto.

VTK 24 straipsnyje nustatyta, kad visi vaikai turi teisę naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis, o 39 straipsnyje valstybės įpareigos imtis

reikiamų priemonių, kad padėtų prievartą patyrusiems vaikams fiziškai ir psichologiškai atsigauti ir reintegruoti į visuomenę. Jiems atsigauti ir reintegruoti turi būti padedama jų sveikatai palankioje, vaiko savigarbą ir orumą puoselėjančioje aplinkoje.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) **11 straipsnyje** pripažintas aukų pažeidžiamumas ir nustatyta, kad visos prekybos žmonėmis aukos turi teisę į reikiamą gydymą, įskaitant psichologinę pagalbą. Pagal **Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 19 straipsnį prieglobsčio prašytojai turi teisę į būtiną sveikatos priežiūrą, o pagal **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** (2011/95/ES) 30 straipsnį pripažinti pabėgėliai ir tie, kuriems reikia papildomos apsaugos, turi teisę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės narės piliečiai.

Vaikai, prekybos žmonėmis aukos, gali būti patyrę sunkių fizinių ar psichologinių traumų, sirgti depresija arba patirti kitokių psichikos sveikatos problemų, įskaitant potrauminio streso sutrikimus, dėl praeityje patirtos prievartos. Tai ypač būdinga vaikams, kurie žmonių prekeivių aukomis tapo dėl artimo žmogaus, kuriuo pasitikėjo, kaltės.

Reikėtų skirti dėmesio toms sveikatos priežiūros problemoms, kurios būdingos tam tikrai lyčiai arba atsiradusios dėl tam tikrų formų išnaudojimo, kaip antai:

- aukų mergaičių reprodukcinės sveikatos problemoms;
- seksualinio išnaudojimo tikslais parduotų vaikų savanoriškiems sveikatos tyrimams ir konfidencialiam konsultavimui dėl užkrečiamųjų ligų;
- priklausomybei nuo narkotikų ir (arba) alkoholio.

Globėjo vaidmuo – teikti reikiamą informaciją vaikams, padėti vaikui naudotis medicinos paslaugomis ir teikti paramą, kai reikia priimti vaikui svarbius sprendimus.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl vaiko sveikatos priežiūros

- ✓ Užtikrinti, kad aukomis tapusiems vaikams būtų išduota reikiama paciento kortelė ar kitas dokumentas, suteikiantis vaikui teisę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis.
- ✓ Nusiųsti vaiką į reikiamą medicinos paslaugų tarnybą, planuoti jo apsilankymus pas gydytoją, lydėti vaiką, užtikrinti, kad vaikas nepamirštų sutartų vizitų pas gydytoją ir vėlesnių sveikatos patikrų, ir įsitikinti, kad vaikas supranta jam suteiktą informaciją.
- ✓ Prireikus perspėti sveikatos priežiūros paslaugų teikėją, kad vaikui reikia teikti tinkamą informaciją pagal jo poreikius ir jam suprantama kalba.
- ✓ Duoti informuoto asmens sutikimą arba padėti vaikui duoti tokį sutikimą, kad būtų atliktos jo sveikatos patikros arba pradėtas gydymas, kai toks sutikimas privalomas pagal nacionalinę teisę.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikų sveikatos patikros nebūtų atliekamos be reikalo.
- ✓ Užtikrinti, kad specialistas įvertintų psichosocialinius vaiko poreikius ir, jei reikia, pradėtų tinkamą gydymą.
- ✓ Reikalauti, kad sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai ypač atsižvelgtų į vaiko lyties ir kultūros aspektus, be kita ko, pavyzdžiui, kad mergaitės apžiūrėtų gydytoja moteris, jei jos to nori, arba kad vaikas ligoninėje būtų maitinamas jo kultūrai priimtinu maistu.
- ✓ Padėti naudotis tinkamomis vertimo žodžiu paslaugomis.

Kai vaikai yra prekybos žmonėmis aukos, reikėtų ypač atkreipti dėmesį į jų poreikį gauti psichologinę paramą ir naudotis reabilitacijos paslaugomis. Globėjai turi užtikrinti, kad vaikas būtų tinkamai prižiūrimas ir gydomas, o prireikus galėtų naudotis psichikos sveikatos priežiūros paslaugomis. Globėjai turėtų remti vaikus jų gydymo metu, visapusiškai atsižvelgdami į medicinos specialistams privalomus etikos kodeksus.

Neįgaliems vaikams reikia ypatingos apsaugos (**VTK 23 straipsnis**). Negalia gali būti patirto išnaudojimo ir prekybos žmonėmis padarinys, tačiau ji gali būti ir rizikos veiksnys, didinantis pavojų tapti prekybos žmonėmis auka. Globėjai ir visi kiti subjektai, dalyvaujantys nustatant aukas ir teikiant joms apsaugą, turėtų atsižvelgti į išskirtinę neįgalių vaikų padėtį. Paramos aukoms ir vaikų apsaugos tarnybos turėtų užtikrinti, kad neįgaliems vaikams būtų teikiama tinkama parama, o prireikus jiems turėtų būti teikiama specializuota pagalba bendradarbiaujant su kitomis specialiomis tarnybomis ir organizacijomis.

6.6. Švietimas ir profesinis mokymas

Visų vaikų teisė mokytis įtvirtinta **VTK 28 straipsnyje**. ES pagrindinių teisių chartijos **14 straipsnyje** taip pat nustatyta kiekvieno žmogaus teisė į mokslą. Prekybos žmonėmis aukoms vaikams galimybė mokytis aiškiai suteikta **Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 14 straipsnyje**, taip pat pagal ES prieglobsčio *acquis* (Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES), 14 straipsnis, ir Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES), 27 straipsnis). ES valstybės narės, gerbdamos vaiko teisę mokytis, turėtų apsvarstyti galimybes užtikrinti teisę mokytis visiems vyresniems negu privalomojo mokyklinio amžiaus vaikams ir ne tik pagal privalomojo mokslo nuostatas.

Be to, visiems vaikams turėtų būti užtikrinta galimybė mokytis profesijos ir dalyvauti tęstiniame profesiniame mokyme. FRA tyrimais nustatyta, kad daug vaikų norėtų dalyvauti profesinio mokymo kursuose, tačiau dažnai to daryti negali. Toks mokymas galėtų būti ypač naudingas trečiųjų šalių piliečiams, kurie gali ilgai būti grįžti į savo kilmės šalis.

Šaltinis: FRA (2010 m.), Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report („Atskirti, prieglobsčio prašantys vaikai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Lyginamoji ataskaita“), paskelbta http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPA-comparative-report_EN.pdf.

Vaikus reikėtų priimti į mokyklą tik po to, kai jiems skiriama pakankamai laiko atsigauti, ir dėl to tariantis su pačiu vaiku. Kai tinka, vaikams reikėtų suteikti galimybę lankyti kalbos pamokas.

Globėjas turėtų surinkti reikiamą informaciją apie ankstesnius vaiko mokslus, tinkamai informuoti vaiką apie jam prieinamas švietimo galimybes ir programas, o tada tardamasis su vaiku parengti jam skirtą asmeninį mokymosi planą. Šį specialų planą reikėtų įtraukti į bendrąjį individualų tam vaikui parengtą planą.

Globėjas turėtų užtikrinti, jog vaikas gautų visą reikiamą psichologinę paramą ir pagalbą mokytis, kad galėtų sėkmingai integruotis mokyklos aplinkoje ir įveikti bet kokius mokymosi sunkumus, kilusius dėl potrauminių sutrikimų ar ilgesnio mokyklos nelankymo.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai, susiję su vaiko švietimu

- ✓ Imtis visų reikiamų veiksmy, kad vaikas būtų sėkmingai užregistruotas ir priimtas į mokyklą ar kitą švietimo įstaigą pagal jo švietimui skirtą planą.
- ✓ Dažnai palaikyti ryšius su mokyklos personalu ir prašyti suteikti informacijos apie vaiko pažangą ir elgesį mokykloje.
- ✓ Dalyvauti mokykloje vykstančiuose susirinkimuose ir tėvų susitikimuose su mokytojais.
- ✓ Su vaiko mokytojais svarstyti jam kylančius sunkumus ir rūpesčius.
- ✓ Su vaiku tartis dėl jo švietimo plano ir galimų sunkumų, o prireikus pasirūpinti reikiama parama vaikui bendradarbiaujant su kitais subjektais, pavyzdžiui, nevyriausybinėmis organizacijomis, organizuojančiomis kalbų kursus ar paramos užsiėmimus.

7. Vaiko dalyvavimo palengvinimas

Vaiko teisė būti išklausytam ir teisė į tai, kad jo nuomonės būtų deramai paisoma, įtvirtintos **VTK 12 straipsnyje**. Pagal vaiko interesų principą institucijos, priimdamos vaikui svarbius sprendimus, visada privalo atsižvelgti į jo nuomonę.

Globėjas, kuris yra už vaiko interesų apsaugą atsakingas asmuo, turi padėti vaikui dalyvauti visuose jam svarbių sprendimų priėmimo procesuose užtikrindamas, kad tuos sprendimus priimančios institucijos gerbtų vaiko teisę būti išklausytam ir kad jo nuomonės būtų deramai paisoma.

Prireikus globėjas turėtų kalbėti vaiko vardu ir išreikšti vaiko nuomonę; kad galėtų tai daryti, globėjas turi nuolat tartis su vaiku.

Siekiant, kad vaikas aktyviau dalyvautų jam svarbiuose procesuose, globėjas turėtų padėti vaikui susidaryti savo nuomonę, tinkamai pagal jo amžių ir brandą informuodamas jį visais svarbiais klausimais.

Kaip reikėtų informuoti vaiką?

Globėjas turi nuolat informuoti vaiką apie jo teises ir pareigas ir apie bet kokius procesus, kuriuose vaikas gali dalyvauti. Be to, globėjas turi pateikti vaikui reikiamą gairių ir patarti, kaip jis galėtų naudotis savo teisėmis pagal VTK, įskaitant teisę būti išklausytam. Tai reikėtų daryti tinkamu būdu, atsižvelgiant į vaiko raidą.

Pavyzdinė praktika

Naudojimasis tarpininkų, padedančių bendrauti tarp kultūrų, pagalba

Neapolio savivaldybė (Italija) 2007 m. sukūrė specialų registrą, kuriame iš įvairios kultūrinės ir etninės aplinkos kilę savanoriai mokytojai registruojasi kaip tarpininkai, galintys padėti bendrauti tarp įvairių kultūrų ir susikalbėti įvairiomis kalbomis. Naudojimasis tokių tarpininkų pagalba labai palengvina globėjų darbą ir socialinę vaikų integraciją.

Šaltinis: FRA tyrimai (2013 m.).

Globėjas turėtų kalbėtis su vaiku konfidencialioje aplinkoje (taip pat žr. II dalies įvadą).

Kad vaikas galėtų tinkamai dalyvauti įvairiuose procesuose, jam turi būti suteikta pakankamai informacijos. Tai svarbu:

- įgyvendinant vaiko teisę visapusiškai dalyvauti visose procedūrose ir sprendimų priėmimo procesuose ir teisę į tai, kad jo nuomonė būtų išklaudyta ir jos būtų deramai paisoma;
- užtikrinant visapusišką atstovavimą ir pagarbą vaiko interesams;
- rūpinantis vaiko gerove;
- užmezgant pasitikėjimu, abipusiu supratingumu ir pagarba grindžiamus santykius su vaiku.

JT Vaiko teisių komitetas savo bendrojoje pastaboje Nr. 12 pateikė gairių, kaip sėkmingai įgyvendinti vaiko teisę būti išklaudytam.

Informacija turėtų būti teikiama vaikui tinkamu būdu. Kad ji būtų naudinga, reikėtų ją pateikti žodžiu ir (arba) raštu (tinkamiausia forma), vaikui suprantama kalba, atsižvelgiant į jo amžių, brandą ir raidą. Globėjas turėtų įsitikinti, kad vaikas jam pateiktą informaciją supranta ir geba ją prisiminti. Informuojant vaiką derėtų atsižvelgti ir į vaiko lyties bei kultūros aspektus. Tarpininkų, padedančių bendrauti tarp kultūrų, pagalba gali būti neįkainojama ir, kai tinka, reikėtų raginti ja naudotis.

Europos Komisija parengė leidinį *Prekybos žmonėmis aukų ES teisės*, kuriame apžvelgiamos šios teisės, suteiktos aukoms pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, ES direktyvas, pamatinius sprendimus ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką. Šį 2013 m. leidinį galima įsigyti visomis ES kalbomis.

Vaikai, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, turi **Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES)** ir **Direktyvoje dėl aukų (2012/29/ES)** nustatytą aukų teisę gauti informaciją. **Direktyvos dėl aukų (2012/29/ES) 4 straipsnio 1 dalyje** nustatyta visų nusikaltimų aukų teisė į tai, kad nuo jų pirmo kontakto su kompetentingomis institucijomis (kaip antai policija ar teisminėmis institucijomis) be nepagrįsto delsimo joms būtų teikiama reikiama informacija. Informacija turėtų būti suteikta aukai suprantama kalba, antraip ji nebūtų suteikta tinkamai (**Direktyvos dėl aukų (2012/29/ES) 3 straipsnio 1 ir 2 dalys**). ES teisėje nustatytas išsamus informacijos, kurią reikėtų suteikti nusikaltimų aukoms, įskaitant vaikus, prekybos žmonėmis aukas, sąrašas (**Direktyvos dėl aukų (2012/29/ES) 4 straipsnio 1 dalis**).

Su prekybos žmonėmis aukomis vaikais dirbantys globėjai ir kiti specialistai turi visapusiškai gerbti vaiko teisę būti išklaustam, tačiau reikėtų turėti omenyje, kad vaikui vis dar gali daryti įtaką jį į prekybą žmonėmis įtraukęs asmuo. Būtina sužinoti, kiek vaikas tebėra psichologiškai arba kitaip žmonių prekeivio kontroliuojamas. Tokiais atvejais gali reikėti objektyvaus specialistų patarimo, kaip vertinti vaiko parodymus tinkamame kontekste siekiant užtikrinti vaiko saugumą ir apsaugą.

8. Tarpininkavimas tarp vaiko ir kitų asmenų

Atlikdamas savo užduotis ir užtikrindamas, kad būtų tinkamai tenkinami vaiko teisiniai, socialiniai, sveikatos, psichologiniai, materialiniai ir švietimo poreikiai, globėjas turi tarpininkauti tarp vaiko ir specialiųjų tarnybų bei asmenų, kurie yra atsakingi už visapusišką būtiną vaiko priežiūrą. Jis taip pat turi gerbti ir ginti vaiko teisę būti išklaustam ir padėti vaikui dalyvauti priimant visus jam svarbius sprendimus.

Pavyzdinė praktika

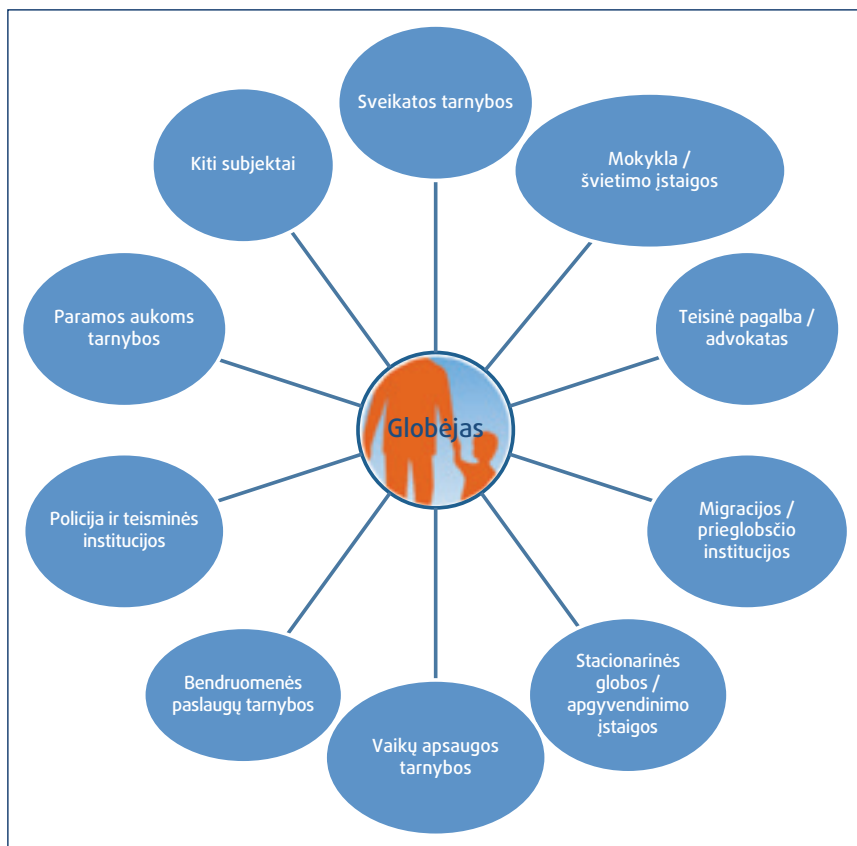
Ilgalaikio sprendimo priėmimas. Globėjo vaidmuo

Pagal Belgijos teisę globėjas raštu išdėsto valdžios institucijoms savo nuomonę dėl ilgalaikio sprendimo, atitinkančio vaiko interesus. Jis taip pat praneša Atvykimo ir apsigyvenimo šalyje direktorato Nepilnamečių biurui apie bet kokias vaiko padėties permainas, galinčias turėti įtakos ilgalaikiam sprendimui dėl jo.

Galutinį sprendimą priima migracijos institucijos, tačiau globėjai jų sprendimą gali apskųsti, jeigu mano, kad jis prieštarauja vaiko interesams.

Šaltiniai: Belgija, 2005 m. rugsėjo 15 d. aplinkraštis, įsigaliojęs nuo 2005 m. spalio 7 d.; 2002 m. gruodžio 24 d. Įstatymas dėl globos, įsigaliojęs nuo 2004 m. sausio 29 d.

12 paveikslas. Globėjo tarpininkavimas tarp įvairių dalyvaujančių subjektų

Šaltinis: FRA (2014 m.).

Globėjas vaikui atstoja jo biologinius tėvus arba kitus asmenis, kurie turėtų atlikti tėvų pareigas. Jis yra vaiko kontaktinis asmuo ir tarpininkas tarp vaiko ir jį prižiūrinčių bei pagalbą jam teikiančių specialistų. Globėjas turėtų padėti vaikui palaikyti ryšius ir bendrauti su kitais specialistais, taip pat stebėti jų veiksmus užtikrindamas, kad jų teikiamos paslaugos atitiktų vaiko interesus. 12 paveiksle parodyta, su kokių sričių subjektais globėjas turėtų palaikyti ryšius.

9. Pagalba priimti vaiko interesus atitinkantį ilgalaikį sprendimą

Šiame skyriuje aptariama nelydimų vaikų padėtis už jų kilmės šalies ribų. Kiekvienam globojamam vaikui svarbu ne tik tai, kad būtų tenkinami būtiniausi jo poreikiai, – turi būti parengtas ir ilgalaikis jam skirtas planas. Rengiant nelydimiems vaikams, esantiems ne savo kilmės šalyje, skirtus ilgalaikius planus reikia priimti tokį ilgalaikį sprendimą, kuris atitiktų vaiko interesus. Galimi ilgalaikiai sprendimai yra, pavyzdžiui, pagalba vaikui vietoje integruotis į jį priimančios šalies visuomenę, reintegracija grįžus į kilmės šalį ar vaiko perdavimas trečiojoje šalyje esantiems šeimos nariams. Vaikui esant ne savo kilmės šalyje, kurioje tebegyvena jo šeimos nariai, reikia nuspręsti, ar vaiko interesams geriau būtų grąžinti jį tėvams, ar leisti jam integruotis į priimančiosios šalies visuomenę.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje 2011/36/ES (**23 konstatuojamoji dalis**) nustatyta, kad:

„Sprendimas dėl kiekvieno be palydos esančio vaiko ateities turėtų būti priimtas kaip galima greičiau, siekiant rasti ilgalaikį sprendimą, paremtą individualiu vaiko interesų vertinimu, kas turėtų būti svarbiausias faktorius. Ilgalaikis sprendimas galėtų būti grąžinimas ir reintegracija į kilmės arba grąžinimo šalį, integracija į priimančios šalies visuomenę, tarptautinio apsaugos statuso suteikimas arba kitokio statuso suteikimas, priklausomai nuo valstybių narių nacionalinės teisės.“

Be to, Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 14 straipsnio 1 dalyje, kaip ir VTK 3 ir 12 straipsniuose, pabrėžiamas vaiko dalyvavimo principas ir nustatyta, kad atitinkamos institucijos turėtų atsižvelgti „į vaiko nuomonę, poreikius ir rūpesčius, siekiant vaiko atžvilgiu rasti ilgalaikį sprendimą“.

Ilgalaikiu sprendimu dėl vaiko turėtų būti užtikrinta jo teisių apsauga ateityje. Priimant tokį sprendimą reikėtų atsižvelgti ne tik į būtiniausius vaiko poreikius, bet ir į jo vystymuisi svarbias reikmes. Vienas svarbiausių dalykų – užtikrinti, kad vaikas, kol taps suaugusiu, galėtų augti tokioje aplinkoje, kurioje būtų saugomos jo teisės ir tenkinami jo poreikiai, kaip apibrėžta VTK, ir jis būtų apsaugotas nuo didelės žalos ar persekiojimo. Nutarimas arba planas, kuriame numatyta remti vaiką tik iki 18 metų, nėra tinkamas ilgalaikis sprendimas. Taip pat nedera

Gairių dėl to, kaip reikėtų priimti ilgalaikį sprendimą dėl nelydimo vaiko, esančio ne savo kilmės šalyje, galima rasti JT Vaiko teisių komiteto (2005 m.) bendrojoje pastaboje Nr. 6, *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin* („Elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų“), 79–94 punktai, 2005 m. rugsėjo 1 d., CRC/GC/2005/6, paskelbta <http://www.refworld.org/docid/42d-d174b4.html>.

Pagarba vaiko teisei išreikšti savo nuomonę ir tinkamo teisinio atstovavimo vaikui užtikrinimas yra dvi pagrindinės procesinės garantijos, nurodytos Bendrojoje pastaboje Nr. 14 (2013 m.) dėl vaiko interesų vertinimo ir nustatymo proceso. Joje nustatyta, kad „būtina tokio proceso dalis yra bendravimas su vaikais siekiant padėti vaikui prasmingai dalyvauti procese ir nustatyti vaiko interesus. Taip bendraujant su vaikais reikėtų juos informuoti apie procesą, apie galimus ilgalaikius sprendimus ir apie paslaugas, kuriomis jie galėtų naudotis, taip pat iš vaikų gauti reikiamą informaciją ir išklausti jų nuomones“ (3 straipsnio 1 dalis).

Šaltinis: JT Vaiko teisių komitetas (2013 m.), Bendroji pastaba Nr. 14 dėl vaiko teisės į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus, paskelbta http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf.

be reikalo delsti priimti sprendimą dėl vaiko teisės į tarptautinę apsaugą, kol jam sukaks 18 metų.

Ilgalaikiai sprendimai turi rimtų padarinių vaikui, todėl per tokių sprendimų priėmimo procedūrą turėtų būti taikomos tinkamos garantijos ir sprendimai turėtų būti priimami įvairių sričių specialistų grupės, kurioje dalyvautų visų reikiamų institucijų atstovai ir būtų deramai paisyta vaiko nuomonės, kaip tinka pagal jo amžių ir brandą. Tokiame procese reikia įvertinti įvairius veiksnius, kurie išvardyti 5 skyriuje; tai dažnai vadinama vaiko interesų nustatymu. Tokio spren-

dimo priėmimo priežastys turi būti nurodytos ir pats sprendimas patvirtintas asmeninės vaiko bylos dokumentais.

Globėjas turėtų aktyviai dalyvauti sprendimo priėmimo procese užtikrindamas, kad vaiko nuomonė būtų deramai išklaudyta ir į ją būtų atsižvelgta pagal Vaiko teisių komiteto bendrąją pastabą Nr. 14.

Nustatydamos vaiko interesus institucijos visada turėtų stengtis atsižvelgti į jo globėjo pažiūras ir nuomonę siekdamos užtikrinti, kad būtų laikomasi vaiko interesų principo ir kad vaiko nuomonė būtų tinkamai išreikšta ilgalaikio sprendimo priėmimo procese. Globėjo pozicija ir vaidmuo tokiame procese turėtų būti grindžiami nacionalinės teisės aktų arba oficialių gairių nuostatomis, kuriomis turėtų būti nustatyta globėjo teisė ir pareiga raštu pateikti ataskaitą šiuo klausimu.

9.1. Repatriacija ir grįžimas į kilmės šalį

Grąžinti vaiką į kilmės šalį iš esmės reikėtų nuspręsti tik tuomet, kai tai atitinka vaiko interesus. Būtina laikytis negrąžinimo principo, pagal kurį vaiką draudžiama grąžinti ten, kur jam grėstų pavojus patirti kankinimus, persekiojimą ar kitokią didelę žalą.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES) nustatyta, kad jeigu žmonių prekeivių auka parduota ne savo kilmės šalyje, grįžimas į šią šalį yra viena iš daugelio galimybių, tačiau ne vienintelis galimas sprendimas (23 konstatuojamoji dalis). Direktyvos 16 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybės narės „įimsi būtinų priemonių, siekdamos rasti ilgalaikį sprendimą, grindžiamą individualiu vaiko interesų vertinimu“.

Prekybos žmonėmis panaikinimo strategijoje (A prioritetas, 3 priemonė „Vaikų, prekybos žmonėmis aukų, apsauga“) taip pat pažymima: „Jei vaiko grįžimas neprieštarauja jo interesams, valstybės narės turi užtikrinti, kad jis saugiai ir ilgam grįžtų į kilmės šalį Europos Sąjungoje ir už jos ribų, ir neleisti, kad jis pakartotinai taptų prekybos žmonėmis auka.“

Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) **10 straipsnyje** nustatyta: „Prieš priimant sprendimą grąžinti nelydimą [vaiką], atitinkamos įstaigos (ne tos įstaigos, kurios vykdo grąžinimą) turi suteikti pagalbą deramai atsižvelgdamos į vaiko interesus.“ Jame taip pat reikalaujama nelydimą vaiką grąžinti jo šeimos nariui, perduoti jį paskirtam globėjui arba nusiųsti į tinkamą priėmimo įstaigą.

Apskritai nelydimo vaiko interesams geriausia būtų grįžti į savo šeimą. Tačiau grėsmė saugumui, įskaitant riziką dar kartą tapti prekybos žmonėmis auka, gali viršyti naudą, kurią vaikui duotų šeimos susijungimas. Nustatant, ar šeimos susijungimas atitinka vaiko interesus, reikia įvertinti ir pasverti įvairius veiksnius, įskaitant paties vaiko nuomonę. Šiuo atveju svarbūs tie patys veiksniai, kurie išvardyti **5 skyriuje** aptariant vaiko interesų vertinimą.

Pagal tinkamą procedūrą nusprendus, kad vaiko interesams būtų geriausia prisijungti prie savo kilmės šalyje likusios šeimos, globėjas turi teikti jam paramą jo **savanoriško grįžimo** proceso metu. Gavęs vaiko sutikimą globėjas gali tiesiogiai susisiekti su vaiko šeimos nariais ir su atitinkamomis įstaigomis priimančiojoje šalyje ir kilmės šalyje, kad būtų galima tinkamai pasirengti vaiko grįžimui.

UNHCR vaiko interesų nustatymo gairėse (2008 m.) ir šių gairių įgyvendinimo praktiniame vadove (2011 m.) pateikta išsamių gairių atsakingoms institucijoms ir specialistams, dalyvaujantiems priimant sprendimus. Jose aiškinama, kaip praktikoje taikyti vaiko interesų principą priimant ir įgyvendinant ilgalaikius sprendimus dėl nelydimų vaikų.

Šaltiniai: UNHCR (2008 m.), UNHCR guidelines on determining the best interests of the child (UNHCR vaiko interesų nustatymo gairės), 2008 m. gegužės mėn., paskelbtos www.refworld.org/docid/48480c342.html; UNHCR ir Tarptautinis gelbėjimo komitetas (IMC) (2011 m.), Field handbook for the implementation of UNHCR BID guidelines (Praktinis UNHCR vaiko interesų nustatymo gairių įgyvendinimo vadovas), paskelbtas www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf.

Vaiko teisių komitetas išvardijo konkrečius kriterijus, į kuriuos visada reikėtų atsižvelgti per vaiko interesų nustatymo procedūras vertinant galimybes jam grįžti į kilmės šalį.

Šaltinis: JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6, Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin („Elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų“), 2005 m. rugsėjo 1 d., CRC/GC/2005/6, 84 punktas.

Globėjo vaidmuo priimant ilgalaikį sprendimą dėl vaiko nustatytas tik kelių ES valstybių narių įstatymuose. Vis dėlto daugumoje valstybių narių globėjas kaip teisinis vaiko atstovas turi teisę apskusti sprendimą dėl jo grąžinimo, jeigu mano, kad tai neatitinka vaiko interesų.

Šaltinis: FRA (2014 m.), Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union („Vaikai – prekybos žmonėmis aukos: jų globos sistemų Europos Sąjungoje apžvalga“); dar nepaskelbta.

Valdžios institucijos, ketinančios priimti **sprendimą grąžinti** nelydimą vaiką, turėtų pirmiausia kreiptis į jo globėją. Jos turėtų susisiekti ir konsultuotis su globėju ir deramai atsižvelgti į jo nuomonę dėl to, kas atitinka vaiko interesus. Siekiant nustatyti, ar vaiko grąžimas atitiktų jo interesus, remiantis gerąja patirtimi, reikėtų nustatyti vaiko interesus pirmiau aprašyta tvarka. Globėjas galėtų paskatinti pradėti šį procesą prašydamas kompetentingų nacionalinių institucijų gauti ir išnagrinėti reikiamą informaciją iš vaiko kilmės šalies.

Taip pat svarbu užtikrinti, kad kompetentingos institucijos būtinai įvertintų vaiko šeimą ir socialinę aplinką prieš priimdamos šia informacija pagrįstą sprendimą, ar repatriacija ir šeimos susijungimas atitiktų vaiko interesus.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl vaiko repatriacijos

- ✓ Kreiptis į institucijas, priimančias sprendimą dėl grąžinimo, ir reikalauti, kad jos dėl to tartųsi su juo.
- ✓ Pateikti išvadas, ar grąžinimas atitinka vaiko interesus, ir reikalauti deramai atsižvelgti į vaiko nuomonę.
- ✓ Rekomenduoti grąžinti vaiką į kilmės šalį tik tada, kai tai atitinka vaiko interesus.
- ✓ Raginti teikti pirmenybę savanoriškam grąžimui prieš priverstinį grąžinimą, o jei manoma, kad vaiko interesams geriausia grįžti į kilmės šalį, prašyti skirti laiko vaikui tinkamai tam pasirengti.
- ✓ Reikalauti nepriimti jokie sprendimo dėl vaiko grąžinimo prieš tai neatsižvelgus į globėjo ir vaiko nuomonę.
- ✓ Jeigu institucijų priimtas sprendimas dėl vaiko grąžinimo prieštarauja globėjo nuomonei, reikalauti raštu paaiškinti, kodėl kiti argumentai buvo laikomi viršesniais už vaiko interesus.

- ✓ Reikalauti sustabdyti grąžinimo procesą, jei prieš priimant sprendimą grąžinti vaiką nedalyvavo jokios kitos institucijos, tik tos, kurios vykdo grąžinimą, pagal [Grąžinimo direktyvos](#) (2008/115/EB) 10 straipsnį.
- ✓ Jei vaikas grąžinamas į kilmės šalį, bet ne šeimos nariams, raginti jo negrąžinti iki bus pasirengta saugiai ir užtikrintai perduoti atsakomybę už jo priežiūrą ir globą.
- ✓ Prižiūrėti individualaus vaiko reintegracijos plano rengimą ir stebėseną prieš grįžtant ir grįžus į kilmės šalį.
- ✓ Teikti informaciją vaikui apie padėtį jo kilmės šalyje jam grįžtant ir padėti vaikui pasirengti į ją sugrįžti.
- ✓ Jei manoma, kad reikia, ir dėl to susitarus su vaiku, lydėti vaiką, grįžtantį į savo šalį, arba užtikrinti, kad tai darytų kiti patikimi asmenys ir kad jie susitiktų su grįžusio vaiko šeima.
- ✓ Raginti sukurti priemonę grįžusio vaiko padėčiai stebėti ir apie ją pranešti.
- ✓ Bendradarbiauti su tarptautinėmis organizacijomis, kaip antai Tarptautine migracijos organizacija, arba kitomis institucijomis, įgyvendinančiomis savanoriško grįžimo ir reintegracijos programas.

9.2. Integracija priimančiojoje šalyje

Kitas galimas ilgalaikis sprendimas, atitinkantis vaiko interesus, galėtų būti jo integracija priimančiojoje šalyje, kurioje jam nebus pavojaus patirti prievartą ir išnaudojimą.

Priimant tokį sprendimą turi būti sudarytos sąlygos vaikui saugiai augti ir tapti suaugusiu. Nustačius, kad integracija priimančiojoje šalyje atitinka vaiko interesus, reikėtų išduoti vaikui leidimą nuolat joje gyventi. Kai vaikui sukaks 18 metų, taigi jis nebeturės teisės į paramą ir būstą arba leidimo likti toje valstybėje, tokiu leidimu taip pat bus garantuota vaiko apsauga, kad jis nebūtų ilgiam laikui sulaukytas, nedingtų be žinios ir netaptų lengvu grobiu prekybos žmonėmis tinklams.

Vien leidimas vaikui gyventi šalyje, kol jam sukaks 18 metų, nėra prasmingas ar ilgalaikis sprendimas; taip nepaisoma vaiko ateities poreikių ir tai nėra ilgalaikė perspektyva. Taip neužtikrinama vaiko teisių apsauga ateityje tiek, kiek tą ateitį įmanoma numatyti.

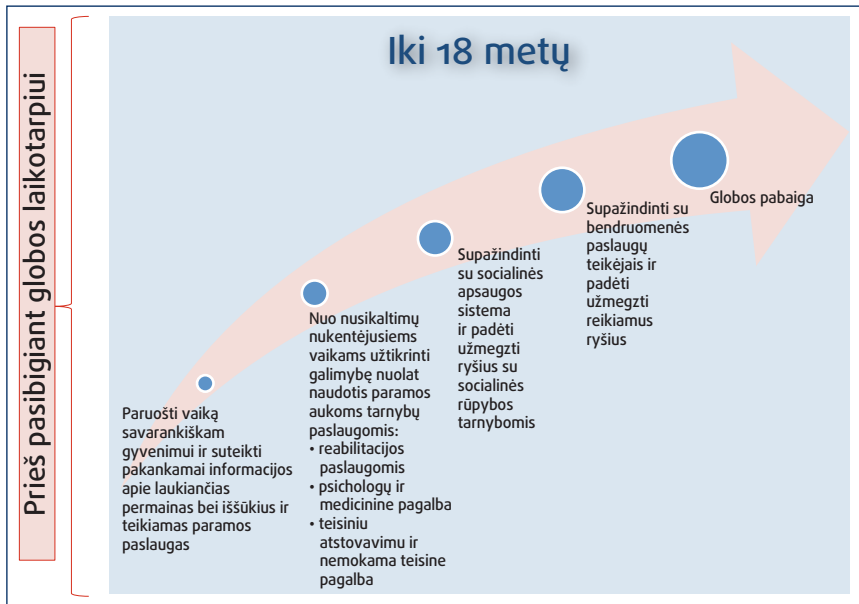
Kai integracija į priimančiosios šalies visuomenę atitinka vaiko interesus, globėjas turėtų reikalauti atsižvelgti į ilgalaikius vaiko poreikius. Šiuo tikslu kompetentingos institucijos turės užtikrinti, kad vaikui būtų suteiktas tos šalies gyventojų statusas, todėl jis galėtų teisėtai joje likti ir sulaukęs pilnametystės.

Globėjas turėtų remti vaiką visą laiką, kol šis taps suaugęs, ir padėti vaikui pasirengti gyventi savarankiškai (13 paveikslas; taip pat žr. 4.2 skirsinį).

Globėjas turėtų pakankamai ir sąžiningai informuoti vaiką ir padėti jam sužinoti apie jo gyventojų statuso, teisių ir pareigų pokyčius ir, kai tinka, apie jo teises į apsaugą.

Globėjas turėtų nusiųsti vaiką arba suaugusį jaunuolį į reikiamas socialinės rūpybos tarnybas, užmegzti ryšius su bendruomenės paslaugų teikėjais ir apskritai padėti vaikui susikurti savo socialinės apsaugos tinklą, kuris teiktų jam paramą ir užtikrintų sklandžią savarankiško gyvenimo pradžią.

13 paveikslas. Pagalba vaikui pasirengti tapti suaugusiu

Šaltinis: FRA (2014 m.).

Kai integracija į priimančiosios šalies visuomenę atitinka vaiko interesus, globėjas turėtų visapusiškai remti šį procesą ypač daug dėmesio skirdamas tokiems dalykams kaip švietimo galimybės, galimi kalbos ir profesinio mokymo kursai, sveikatos priežiūros ir reabilitacijos paslaugos, socialiniai ryšiai ir saitai su vietos bendruomene.

Bendradarbiaudamas su vaiku globėjas turėtų parengti individualų jo globos planą siekdamas padėti vaikui vystytis ir įgyti bei lavinti įgūdžius, reikalingus, kad jis taptų savarankišku, atsakingu ir aktyviu visuomenės nariu. Naudingų patarimų, kaip tai daryti, pateikta pagal Europos Tarybos remiamų „gyvenimo projektų“ koncepciją. Tokiais gyvenimo projektais siekiama rūpintis socialine vaikų integracija, asmenine ir kultūrine jų raida ir tenkinti jų aprūpinimo būstu, sveikatos, švietimo, profesinio rengimo ir įdarbinimo poreikius.

„Kai nepilnametis, kurio gyvenimo projektas įgyvendinamas, sulaukia pilnametystės ir įrodo, jog rimtai ketina tęsti mokslus ar pradėti profesinę karjerą ir nori integruotis į priimančiosios šalies visuomenę, reikėtų išduoti jam leidimą laikinai gyventi šalyje, kad būtų galima užbaigti jo gyvenimo projektą, tokiam laikui, kokio reikia tam padaryti.“

Šaltinis: Europos Taryba, Ministrų Komitetas (2007 m.), Ministrų komiteto rekomendacija CM/Rec(2007)9 valstybėms narėms dėl nelydimų nepilnamečių migrantų gyvenimo projektų rengimo, 2007 m. liepos 12 d., 26 punktas, paskelbta <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1164769>.

Nederėtų nepaisyti smurto prieš vaikus ir netinkamo elgesio su vaikais trumpalaikių ir ilgalaikių neigiamų padarinių sveikatai. Prekybos žmonėmis ir kitokių formų smurto bei prievartos aukomis tapę vaikai yra itin pažeidžiami; ji tai reikėtų atsižvelgti ir globėjai turėtų užtikrinti, kad vaikai galėtų naudotis tinkamomis paramos ir reabilitacijos paslaugomis.

Globėjas turėtų pakankamai ir sąžiningai informuoti ir remti augantį vaiką iki tol, kol jam nebereikės globos. Šiuo tikslu globėjas, kai tinka, turėtų rekomenduoti toliau teikti specialią pagalbą ir paramą suaugusiam jaunuoliui tokiomis pačiomis sąlygomis, kokiomis ji teikiama jauniems suaugusiems tos šalies piliečiams.

10. Teisinis atstovavimas ir parama vaikui teisinių procesų metu

Be tėvų priežiūros likę vaikai gali dalyvauti įvairiuose teisiniuose procesuose. Dažniausi iš jų aprašyti šiame skyriuje (išskyrus grąžinimo procedūras, kurias aprašytos 9.1 skirsnyje). Globėjas turi atlikti tam tikrą vaidmenį per šias procedūras nepriklausomai nuo to, ar vaikui paskirtas specialus teisinis atstovas, ar ne.

Pagal bendrąsias nuostatas globėjas turi:

- informuoti vaiką apie jo teisę naudotis teisinėmis konsultacijomis ir teisiniu atstovavimu;
- užtikrinti, kad vaikui būtų paskirtas teisinis atstovas ir jis nemokamai konsultuotųsi teisės klausimais visada, kai turi teisę tai daryti;

- stebėti teisinę pagalbą teikiančių ir atstovaujančių vaikui teisės specialistų darbą;
- prireikus padėti vaikui bendrauti su tokiais specialistais, be kita ko, imtis priemonių, kad dalyvautų kvalifikuotas vertėjas žodžiu;
- prireikus lydėti vaiką ir aktyviai kartu su juo dalyvauti pokalbiuose ir svarstymuose.

Kartu su tokiomis bendrosiomis užduotimis globėjas gali atlikti ir labiau specializuotą vaidmenį, kuris priklauso nuo procedūros pobūdžio ir individualios vaiko padėties. Tolesniuose skirsniuose aprašytos globėjo užduotys konkrečių administracinių, civilinių ir baudžiamųjų procesų metu (14 paveikslas).

14 pav. Naudojimasis teisiniu atstovavimu, parama vaikui teisinių procesų metu ir užtikrinimas, kad vaikas galėtų naudotis teisine pagalba ir konsultavimu

The infographic features a central graphic of a hand holding a child, with the text 'Naudojimasis teisiniu atstovavimu, parama vaikui teisinių procesų metu ir užtikrinimas, kad vaikas galėtų naudotis teisine pagalba ir konsultacijomis' written vertically. To the right, a list of seven legal procedures is presented in a light blue box with horizontal lines separating the items.

10.1. Amžiaus nustatymo procedūros
10.2. Leidimų gyventi šalyje išdavimo procedūros
10.3. Tarptautinės apsaugos procedūros
10.4. Kompensacijos ir žalos atlyginimas
10.5. Civiliniai procesai
10.6. Baudžiamieji procesai
10.7. Policijos tyrimai

Šaltinis: FRA (2014 m.).

10.1. Amžiaus nustatymo procedūros

Kovos su prekyba žmonėmis (2011/36/ES) **13 straipsnio 2 dalyje** nustatyta prielaida dėl asmens buvimo vaiku: „Valstybės narės užtikrina, kad jeigu prekybos žmonėmis aukos amžius tiksliai nežinomas ir jeigu yra priežasčių manyti, kad asmuo yra vaikas, tas asmuo laikomas vaiku, kad jam nedelsiant būtų galima suteikti pagalbą, apsaugą ir paramą.“

Žmonių prekeivių aukos gali būti iš jų gavusios suklastotus dokumentus, vaikai gali būti žmonių prekeivių pamokyti sakyti, kad yra suaugę, arba, priešingai, suaugusios aukos gali tvirtinti, kad yra vaikai. Imigracijos arba teisminės institucijos gali reikalauti nustatyti asmens amžių. Institucijos turėtų pradėti amžiaus nustatymo procesą ne tik suabejojusios dėl asmens amžiaus, bet ir tada, kai pagrįstai manoma, kad asmuo, teigiantis, kad yra suaugęs, iš tiesų gali būti vaikas, tapęs auka.

ES prieglobsčio teisėje yra tam tikrų nuostatų dėl nelydimų vaikų amžiaus nustatymo procedūros.

Prieglobsčio procedūrų direktyvos 25 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad abejotinas aplinkybes reikėtų aiškinti asmens naudai. Prieš atliekant amžiaus nustatymo procedūrą privaloma gauti vaiko ir (arba) jo atstovo sutikimą (Prieglobsčio procedūrų direktyvos 25 straipsnio 5 dalies b punktas).

Prieš pradėdant asmens, kuris tvirtina, kad yra vaikas, amžiaus nustatymo procedūrą turėtų būti paskirtas asmuo, atliksiantis jo globėjo užduotis. Priklausomai nuo aplinkybių, šis asmuo gali tokias užduotis atlikti laikinai arba tapti nuolatiniu globėju. Jis turėtų padėti vaikui pasirengti amžiaus nustatymo procedūrai ir lydėti bei remti vaiką viso šio proceso metu.

EASO pažymi, kad šiuo metu nėra tokio metodo, pagal kurį būtų įmanoma tiksliai nustatyti asmens amžių. Taikant esamus amžiaus nustatymo metodus derėtų gerbti asmenis ir žmogaus orumą; esama susirūpinimo dėl pernelyg intervencinio kai kurių metodų pobūdžio ir dėl jų tikslumo. Amžiaus nustatymas turi rimtų padarinių, nes po to su vaiku gali būti elgiamasi kaip su suaugusiu žmogumi, o su suaugusiuoju – kaip su vaiku. EASO taip pat rekomenduoja paskirti globėją arba teisinį atstovą asmeniui dar iki jo amžiaus nustatymo procedūros.

Šaltinis: Europos prieglobsčio paramos biuras (2014 m.), EASO age assessment practice in Europe (EASO asmenų amžiaus nustatymo praktika Europoje), paskelbta <http://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Age-assessment-practice-in-Europe.pdf>

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai, susiję su amžiaus nustatymu

- ✓ Įsitikinti, kad asmens amžių nustatyti reikia dėl pagrįstų priežasčių, ir reikalauti to nedaryti tais atvejais, kai akivaizdu, kad vaikai yra nepilnamečiai.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikui būtų suteikta visa reikiama informacija apie jo amžiaus nustatymo procedūrą, įskaitant aiškią informaciją apie jos tikslą, eigą ir galimus padarinius; ši informacija turėtų būti suteikta vaikui tinkamu būdu ir suprantama kalba.
- ✓ Užtikrinti, kad amžiaus nustatymas būtų atliktas tik gavus vaiko ir jo globėjo sutikimą, prieš tai tinkamai juos informavus.

- ✓ Įsitikinti, kad vaiko amžių nustatys nepriklausomi ir kompetentingi specialistai, susipažinę su vaiko etnine ir kultūrine kilme, ir kad tai bus atlikta saugiai, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir lytį ir deramai gerbiant vaiko orumą.
- ✓ Tuo atveju, jei ir amžiaus nustatymo procedūra neišsklaido visų abejonių dėl vaiko amžiaus, reikalauti tą asmenį laikyti vaiku.
- ✓ Užtikrinti, kad šios procedūros rezultatas būtų išaiškintas vaikui tinkamu būdu ir suprantama kalba.
- ✓ Reikalauti, kad vertinimo procedūros rezultatai būtų pateikti globėjui, ir įtraukti juos į vaiko bylą.
- ✓ Kartu su vaiku apsvarstyti galimybę apskųsti sprendimą, priimtą dėl jo amžiaus, pagal nacionalinę teisę nustatyta tvarka.
- ✓ Jei vaikas sutinka, kartu su juo dalyvauti jo amžiaus nustatymo procedūros metu.

10.2. Leidimų gyventi šalyje išdavimo procedūros

Visi vaikai, kurie yra prekybos žmonėmis aukos ir neturi teisės būti juos priimančioje šalyje, turi teisę į tai, kad jiems būtų suteiktas **apsvarstymo laikotarpis**, kuriuo jų nebūtų galima išsiųsti iš šalies, pagal **Prekybos žmonėmis aukų (leidimų gyventi šalyje išdavimo) direktyvos (2004/81/EB) 6 straipsnį** ir **Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 13 straipsnį**. Visos prekybos žmonėmis aukos besąlygiškai ir nepriklausomai nuo turimo gyventojų statuso turi teisę pasinaudoti šiuo svarstymo laikotarpiu, skirtu tam, kad asmeniui pakaktų laiko atsigauti, išsivaduoti iš žmonių prekeivių įtakos ir pagrįstai nuspręsti, ką daryti toliau, be kita ko, ar bendradarbiauti su institucijomis, kurios atsakingos už žmonių prekeivių baudžiamąjį persekiojimą (taip pat žr. **Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 18 konstatuojamąją dalį**).

Prekybos žmonėmis aukų (leidimų gyventi šalyje išdavimo) direktyva (2004/81/EB) taikoma visiems trečiųjų šalių piliečiams, nors jos taikymą galima apriboti, kad ji būtų taikoma tik suaugusiems žmonėms, kaip tai padarė kelios valstybės narės. Taikydamos šią direktyvą vaikams valstybės narės turi paisyti vaiko interesų, o trečiųjų šalių piliečių, kurie yra nelydimi vaikai, atveju jos, be kita ko, „nedelsiant imasi būtinų priemonių teisiniu atstovavimui pagal nacionalinius teisės aktus užtikrinti, įskaitant atstovavimą baudžiamuosiuose procesuose, jei tai būtina“ (10 straipsnio c punktas).

Prekybos žmonėmis aukų (leidimų gyventi šalyje išdavimo) direktyvos (2004/81/EB) 8 straipsnyje ES valstybės narės įpareigotos, jei tenkinamos tam tikros sąlygos,

išduoti **leidimą gyventi šalyje** prekybos žmonėmis aukoms, kurios bendradarbiauja su atitinkamomis institucijomis. Toks leidimas turi galioti bent šešis mėnesius, o prireikus pratęsimas. **Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 14 straipsnyje** nustatyta, kad kompetentinga institucija gali išduoti aukoms leidimą gyventi šalyje, kurį galima pratęsti, jeigu mano, kad aukai reikia būti šalyje dėl asmeninių aplinkybių arba dėl baudžiamosios veikos tyrimo. Aukomis tapusiems vaikams leidimas gyventi šalyje išduodamas atsižvelgiant į vaiko interesus ir prireikus pratęsimas tokiomis pačiomis sąlygomis (14 straipsnio 2 dalis). Nacionalinėje teisėje gali būti numatyta ir kitokių būdų išduoti leidimą gyventi šalyje vaikui, kuris yra prekybos žmonėmis auka.

Sprendimus dėl svarstymo laikotarpio suteikimo arba leidimo gyventi šalyje išdavimo paprastai priima imigracijos institucijos, dažnai konsultuodamosi su teisminėmis ir (arba) už socialinius reikalus atsakingomis institucijomis. Globėjas turėtų kreiptis į imigracijos institucijas reikalaujamas išduoti vaikui leidimą, kai tai nustatyta nacionalinės teisės aktuose, ir šiuo tikslu padėti vaikui.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl leidimų gyventi šalyje

- ✓ Informuoti vaiką apie jo turimą gyventojų statusą ir apie tai, kokių yra galimybių įteisinti jo buvimą šalyje.
- ✓ Įsitikinti, kad auka tapęs vaikas pakankamai, vaikui tinkamu būdu ir jam suprantama kalba informuotas apie jo teisę pasinaudoti svarstymo laikotarpiu ir apie galimybę gauti leidimą gyventi šalyje dėl aukos statuso pagal ES ir nacionalinę teisę.
- ✓ Reikalauti paskirti vaikui teisinį atstovą, kuris kaip specialistas patartų ir padėtų vaikui ir jo globėjui dėl teisinių procedūrų ir su jomis susijusių klausimų ir atstovautų vaikui, kai tai numatyta nacionalinėje teisėje.
- ✓ Vaiko vardu, prireikus padedant teisiniam atstovui, prašyti nustatyti svarstymo laikotarpį ir (arba) išduoti vaikui leidimą gyventi šalyje.
- ✓ Siekiant apsaugoti vaiko interesus ir užtikrinti, kad vaiko nuomonė būtų išklausyta ir į ją būtų deramai atsižvelgta, lydėti vaiką ir kartu su juo dalyvauti jo pokalbio su imigracijos institucijomis metu.
- ✓ Per visą procedūrą padėti užtikrinti, kad vaikas galėtų naudotis tinkamomis vertimo raštu ir žodžiu paslaugomis.

10.3. Tarptautinės apsaugos procedūros

UNHCR paskelbė 1951 m. Konvencijos ir (arba) jos 1967 m. Protokolo 1 straipsnio A skirsnio 2 dalies taikymo, susijusio su pabėgėlio statuso suteikimu prekybos žmonėmis aukoms ir asmenims, rizikuojantiems tapti tokios prekybos aukomis, [gaires](#).

Šaltinis: UNHCR, Guidelines on International Protection No. 7: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the status of refugees to victims of trafficking and persons at risk of being trafficked („Tarptautinės apsaugos gairės Nr. 7: 1951 m. Konvencijos ir (arba) jos 1967 m. Protokolo 1 straipsnio A skirsnio 2 dalies taikymas, susijęs su pabėgėlio statuso suteikimu prekybos žmonėmis aukoms ir asmenims, rizikuojantiems tapti tokios prekybos aukomis“), 2006 m. balandžio 7 d., HCR/GIP/06/07, paskelbta www.refworld.org/docid/443679fa4.html.

Nors tarptautinės apsaugos reikia ne visoms prekybos žmonėmis aukoms, kai kurioms iš jų gali būti tinkama suteikti pabėgėlio arba papildomos apsaugos statusą pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą](#) (2011/95/ES).

Teisinis atstovas, kurį skirti privaloma pagal ES prieglobsčio *acquis*, yra asmuo, atliekantis vieną iš šiame vadove aprašytų globėjo užduočių, t. y. teisiškai atstovaujantis vaikui. Būtų geriausia, jei tai darytų vaiko globėjas, jei jis paskirtas, nes globėjas paprastai yra geriausiai

susipažinęs su vaiko padėtimi. Turint omenyje prieglobsčio procedūrų sudėtingumą, globėjas turėtų prašyti prieglobsčio teisės specialisto paramos pagal nacionalinėje teisėje nustatytas teisinės pagalbos prieglobsčio bylose procedūras.

[Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) (2013/32/ES) **25 straipsnyje** nustatyta, kad vaikas turi turėti atstovą, jam atstovaujantį per prieglobsčio procedūras, ir bendrais bruožais aprašytos tokio atstovo užduotys.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo, o jei jo nėra – teisinio atstovo veiksmai dėl prieglobsčio suteikimo vaikui

- ✓ Informuoti vaiką apie jo teisę prašyti prieglobsčio.
- ✓ Pateikti prieglobsčio prašymą vaiko vardu arba padėti vaikui pateikti prašymą, kai tai atitinka vaiko interesus.
- ✓ Prašyti kvalifikuoto advokato, prieglobsčio teisės specialisto, paramos, jei vaikui dar nepaskirtas advokatas, ir prirėikus stebėti advokato veiksmus.
- ✓ Padėti vaikui bendrauti su savo advokatu.
- ✓ Reikalauti suteikti vaikui visą reikiamą informaciją apie prieglobsčio procedūrą ir apie jo užduotis ir pareigas vaikui tinkamu būdu, kaip tinka pagal jo amžių.
- ✓ Prašyti sudaryti aukai saugaus priėmimo sąlygas atsižvelgiant į ypatingus vaiko poreikius, be kita ko, leidžiant jo neapgyvendinti privalomo apgyvendinimo vietose, jei tai keltų pavojų vaiko saugumui.

- ✓ Lydėti vaiką į pokalbius dėl prieglobsčio suteikimo ir prirėikus padėti jo advokatui.
- ✓ Remti vaiką ir padėti jam emociškai bei psichologiškai pasirengti pokalbiui (-iams) dėl prieglobsčio, o po pokalbio, kai reikia, nusiųsti jį papildomai pasikonsultuoti su psichologu.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikui būtų suteikta galimybė būti išklaustam ir kad jo nuomonės bei pažiūrų būtų deramai paisoma, atstovauti vaiko interesams ir juos ginti.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikas gautų reikiamus vertimus raštu, o prirėikus galėtų naudotis nemokamomis vertimo žodžiu paslaugomis.
- ✓ Užtikrinti, kad sprendimą nesuteikti vaikui prieglobsčio būtų galima apskųsti, kai to reikia dėl vaiko interesų, ir šiuo tikslu naudotis specialisto teisininko parama.
- ✓ Su vaiku aptarti sprendimą dėl prieglobsčio išaiškinant, kokią reikšmę jis turi vaiko ateičiai; prirėikus atitinkamai ir tariantis su vaiku pakeisti individualų vaikui skirtą planą. Užtikrinti, kad reikiamos procedūros būtų tęsiamos ir po to, kai vaikui sukaks 18 metų.

Papildomos pastabos dėl Dublino procedūrų

Pagal ES prieglobsčio *acquis* nustatytą mechanizmą, paprastai vadinamą „Dublino procedūra“, nustatoma, kuri ES valstybė narė atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą.

Dublino reglamento (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) **6 straipsnyje** dėl vaikų reikalaujama teikti pirmenybę vaiko interesams. Nelydimiems vaikams turi padėti atstovas, tinkamai kvalifikuotas ir kompetentingas rūpintis vaiko interesais kiekviename Dublino procedūros etape.

Kontrolinis sąrašas. Galimi papildomi globėjo, o jei jo nėra – teisinio atstovo veiksmai pagal Dublino procedūras

- ✓ Peržiūrėti atitinkamus vaiko prieglobsčio bylos dokumentus.
- ✓ Patikrinti ir įsitikinti, kad prieglobsčio institucijos laikosi visų nelydimų vaikų apsaugos garantijų, nustatytų Dublino reglamente.
- ✓ Rekomenduoti priimančiam sprendimui paisyti šeimos vienovės, vaiko gerovės ir socialinės raidos poreikių, vaiko saugumo ir vaiko nuomonės.

- ✓ Užtikrinti, kad vaikas būtų tinkamai informuojamas, ir palengvinti jo dalyvavimą procese.
- ✓ Padėti vaikui palaikyti ryšius su šeimos nariais, kai vaikas to prašo.
- ✓ Rekomenduoti neapriboti vaiko laisvės ir reikalauti, kad vaikas priėmimo įstaigoje būtų apgyvendintas saugiai ir atsižvelgiant į ypatingus to vaiko poreikius.
- ✓ Kai vaikas perkeliamas į kitą ES valstybę narę, raginti tai daryti vaikui tinkamu būdu, lydėti vaiką, kai to reikia esamomis aplinkybėmis, arba rekomenduoti jį perkelti tik tuomet, kai tai atitinka vaiko interesus.

10.4. Kompensacijos ir žalos atlyginimas

Pagal [Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) (2011/36/ES) **17 straipsnį** privaloma leisti prekybos žmonėmis aukoms naudotis esamomis kompensacijų smurtinių nusikaltimų aukoms sistemomis. Tos pačios direktyvos **15 straipsnio 2 dalyje** taip pat numatyta užtikrinti, kad vaikai, prekybos žmonėmis aukos, nedelsiant galėtų gauti nemokamą teisinę konsultaciją ir nemokamai naudotis teisinio atstovavimo paslaugomis, be kita ko, siekdami gauti kompensacijas. Be to, [Direktyvos dėl aukų](#) (2012/29/ES) **4 straipsnio 1 dalies e punkte** nustatyta, kad aukos nuo pirmo kontakto su kompetentinga institucija turi teisę gauti informaciją apie savo teisę į kompensaciją ir apie tai, kaip ir kokiomis sąlygomis galima gauti kompensaciją.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai, kai prašoma skirti kompensacijas

- ✓ Teikti vaikui informaciją apie jo teisę prašyti kompensacijos.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikas gautų teisinių konsultacijų ir patarimų dėl galimybės prašyti kompensacijos ir dėl tam skirtų specialių teisinių procedūrų pagal nacionalinę teisę.
- ✓ Jei vaikas pateikia kompensacijos prašymą, padėti vaikui viso proceso metu, be kita ko, padėti surinkti reikiamus dokumentus ir paprašyti kvalifikuoto advokato pagalbos.
- ✓ Tvarkyti vaikui išmokėtos kompensacijos lėšas.
- ✓ Užtikrinti, kad procedūros būtų tęsiamos ir tuo atveju, jei vaikui sukaktų 18 metų.

10.5. Civiliniai procesai

Dėl prievartos prieš vaikus ir jų išnaudojimo, įskaitant prekybą vaikais, gali būti pradėti civiliniai procesai, jeigu atlikus vaiko tėvų vertinimą nustatoma, kad vienas ar abu tėvai prisidėjo prie prievartos prieš vaiką ir (arba) jo pardavimo. Tokių procesų metu nustatoma, ar reikėtų uždrausti tėvams naudotis tėvų teisėmis ir paskirti globėją vaikui.

Be to, jeigu vaikas yra atskirtas nuo savo tėvų aplinkos ir jam grįžti į šeimą ar prie jos prisijungti neįmanoma arba yra nustatyta, kad tai neatitinka vaiko interesų, atsakingos vaikų apsaugos institucijos gali pradėti civilinius procesus siekdamas, kad vaikai būtų apgyvendinti stacionarinės globos įstaigose arba globėjų šeimose, taip padedant jiems integruotis į visuomenę arba siekiant išvengti rizikos. Globėjas turėtų visapusiškai dalyvauti ir atstovauti vaiko interesams tokiuose procesuose, užtikrindamas, kad priimami sprendimai atitiktų vaiko interesus ir kad į vaiko nuomonę būtų atsižvelgiama ir jos deramai paisoma, kaip tinka pagal vaiko amžių ir brandą.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo ir (arba) teisinio atstovo veiksmai dėl civilinių procesų

- ✓ Informuoti vaiką apie atitinkamas procedūras ir sprendimo priėmimo procesą.
- ✓ Informuoti vaiką apie jo galimybes ir paaiškinti vaikui galimus proceso rezultatus.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikas galėtų gauti teisinę pagalbą.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikui būtų suteikta galimybė naudotis savo teisėmis būti išklaustytam ir kad jo nuomonės būtų deramai paisoma.
- ✓ Padėti vaikui pasirėngti pokalbiams ir svarstymams su atitinkamomis institucijomis ir teikti vaikui paramą viso proceso metu.
- ✓ Rūpintis vaiko interesais sprendimo priėmimo proceso metu.
- ✓ Visais atvejais užtikrinti, kad vaiko interesams būtų teikiama pirmenybė, būtų taikomos visos procesinės garantijos ir prašoma vaiko sutikimo.
- ✓ Dalyvauti reguliariuose vaiko perkėlimo procesų peržiūrose.

10.6. Baudžiamieji procesai

Direktyvoje dėl aukų (2012/29/ES) yra kelios nuostatos dėl nusikaltimų aukų apsaugos (žr. visų pirma jos 24 straipsnį). Baudžiamuosiuose procesuose dalyvaujančių vaikų apsaugos garantijos nustatytos ir Direktyvoje dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu (2011/93/ES). Abi šios

direktyvos atitinka Europos Tarybos gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo (2010 m.) nustatytus standartus.

Europos Taryba, siekdama padėti vaikams naudotis teisingumo sistema ir gerinti elgesį su jais tokioje sistemoje, 2010 m. priėmė gaires dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo. Šiose gairėse aptarti tokie klausimai kaip informavimas, atstovavimas ir dalyvavimo teisės, privatumo apsauga, saugumas, vadovavimasis tarpdalykiniu požiūriu ir mokymas, apsaugos priemonės visuose procesų etapuose ir laisvės atėmimas.

Europos Tarybos Gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtos 2010 m. lapkričio 17 d., paskelbtos <http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>.

Prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas, todėl Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES) priimtos kelios aukoms palankios nuostatos dėl jų apsaugos iki baudžiamojo proceso pradžios, baudžiamojo proceso metu ir jam pasibaigus. Baudžiamuosiuose procesuose gali dalyvauti ir vaikai, kurie yra prekybos žmonėmis aukos. Globėjas turi būti pasirengęs šiuo tikslu padėti vaikui. Direktyvoje suteikta specialių garantijų per nusikalstamų veikų tyrimus ir bau-

džiamuosius procesus visoms prekybos žmonėmis aukoms (**12 straipsnis**) ir konkrečiai toms aukoms, kurios yra vaikai (**15 straipsnis**). Be to, pagal Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) **8 straipsnyje** nustatytą principą aukos neturi būti baudžiamos:

„Valstybės narės, vadovaudamosi savo teisinės sistemos pagrindiniais principais, imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos turėtų įgaliojimus netraukti baudžiamojon atsakomybėn prekybos žmonėmis aukų ir netaikyti joms sankcijų už dalyvavimą nusikalstamose veikose, kurias jie buvo priversti padaryti tiesiogiai dėl [to, kad buvo įtraukti į prekybą žmonėmis].“

Tokios nuostatos itin svarbios tiems vaikams, prekybos žmonėmis aukoms, kurie išnaudojami verčiant juos dalyvauti nusikaltimuose.

Auka tapusiam vaikui baudžiamosios justicijos sistemoje paprastai skiriamas advokatas, turintis jam teikti teises konsultacijas ir pagalbą. Globėjo užduotis – užtikrinti, kad vaikas galėtų naudotis teisine pagalba pagal nacionalinės teisės nuostatas. Jei advokatas vaikui neskiriamas, globėjas turėtų prašyti kompetentingų institucijų jį paskirti.

Globėjas, glaudžiai bendradarbiaudamas su vaikui paskirtu advokatu, turėtų reikalauti leisti vaikui visapusiškai naudotis Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) ir (arba) nacionalinės teisės nuostatomis ir reikalauti užtikrinti vaiko teisių apsaugą jam dalyvaujant kaip aukai ir kaip liudytojui prieš žmonių prekeivį pradėtame baudžiamajame procese.

Pagrindinis globėjo vaidmuo baudžiamajame procese yra teikti paramą vaikui, nes svarbiausią teisinę pagalbą jam suteiks advokatas.

Kontrolinis sąrašas. Galimi globėjo veiksmai dėl baudžiamųjų procesų

- ✓ Užtikrinti, kad vaikas gautų tinkamą teisinę pagalbą – jam būtų nedelsiant paskirtas kvalifikuotas advokatas, teisiškai konsultuojantis vaiką ir jam atstovaujantis taip, kaip privaloma pagal nacionalinę teisę.
- ✓ Padėti vaikui priimti reikiama informacija pagrįstą sprendimą dėl dalyvavimo ir bendradarbiavimo baudžiamuosiuose procesuose: užtikrinti, kad auka tapęs vaikas būtų informuotas apie susijusias saugumo bei apsaugos problemas ir apie riziką ir aiškiai visa tai suprastų prieš nusprenddamas, ar dalyvaus ir liudys baudžiamuosiuose procesuose prieš įtariamus žmonių prekeivius.
- ✓ Įsitikinti, kad vaikas aiškiai supranta, kurios jo teisės gauti pagalbą ir apsaugą priklauso nuo jo sutikimo dalyvauti baudžiamajame procese, o kurios nuo to nepriklauso, ir užtikrinti, kad vaikas turėtų teisę ateityje pakeisti savo sprendimą dėl bendradarbiavimo su teisingumo sistema.
- ✓ Auka tapusį vaiką raginti pasinaudoti visu jam suteiktu svarstymo laikotarpiu prieš priimant sprendimą šiuo klausimu, jei tai atitinka vaiko interesus.
- ✓ Padėti vaikui suprasti bet kokius gautus, be kita ko, jo teisinio atstovo pranešimus.
- ✓ Lydėti vaiką ir kartu su juo dalyvauti visuose pokalbiuose ir svarstymuose.
- ✓ Padėti vaikui emociškai ir psichologiškai pasirengti pokalbiams ir svarstymams ir įsitikinti, kad jis tinkamai supranta šį procesą ir jo rezultatą.
- ✓ Su vaiku aptarti procesų ir teismo sprendimų rezultatus, išaiškinti jų reikšmę konkrečiai vaiko padėčiai bei ateities perspektyvoms ir kokių veiksmų dėl to būtų galima imtis.
- ✓ Bendradarbiaujant su teisine pagalba vaikui teikiančiu asmeniu užtikrinti, kad vaikas nebūtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir jam nebūtų taikomos sankcijos už dalyvavimą nusikaltimuose, susijusiuose su jo išnaudojimu, kaip nustatyta [Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) (2011/36/ES) 8 straipsnyje.

„Globėjas, kviečiamas liudyti teisme dėl vaiko, turėtų turėti teisę atsisakyti tai daryti. Globėjai taip pat turėtų vadovautis principu nekenkti vaikui, už kurį yra atsakingi, nei savo veiksmais, nei bet kokiais sprendimais, kurie jiems dalyvaujant priimami dėl vaiko. Svarbu, kad policija ir prokuratūros žinotų apie šias nuostatas ir suprastų, kad neturi teisės versti globėjo daryti nieko, kas, globėjo manymu, prieštarautų vaiko interesams.“

Šaltinis: UNICEF (2008 m.), Reference guide on protecting the rights of the child victims of trafficking in Europe („Vaikų, prekybos žmonėmis aukų, teisių apsaugos Europoje orientacinės gairės“), Ženeva, p. 54, paskelbta www.unicef.org/ceecis/UNICEF_Child_Trafficking_low.pdf.

10.7. Policijos tyrimai

Visais atvejais ir bet kada, kai vaikui taikomos teisės nuostatos ir jis įtraukiamas į teismines sistemas, įskaitant policijos tyrimus, ES valstybės narės raginamos vadovautis *Europos Tarybos Ministrų Komiteto gairėmis dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo* (2010 m.).

Apskritai globėjas viso proceso metu pirmiausia turėtų rūpintis vaiko interesais ir ginti vaiko teises neleidamas jam patirti antrinės viktimizacijos. Šiuo tikslu globėjas turėtų bendradarbiauti su teisiniu atstovu siekdamas, kad būtų visapusiškai pasinaudota visomis esamomis procesinėmis garantijomis.

Vaiko nereikėtų įtraukti į policijos tyrimų veiklą, kaip antai tardymus, svarstymus ar paieškas, iki jam bus paskirtas globėjas (net ir laikinas) ir advokatas arba kitas kvalifikuotas teisės specialistas (kai tai nustatyta įstatymų). Ta pati nuostata turėtų būti taikoma ir teisminių tyrimų veikloje.

1 priedas. Teisės šaltiniai

ES teisės aktai	
ES pagrindinių teisių chartija	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL C 364, 2000, 43 tomas, 2000 m. gruodžio 18 d.
Priėmimo sąlygų direktyva (2013/33/ES)	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, OL L 180, 2013, p. 96–116.
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos, OL L 180, 2013, p. 60–95.
Dublinko reglamentas (ES) Nr. 604/2013	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, OL L 180, 2013 m. birželio 29 d., p. 31–59.
Direktyva dėl aukų (2012/29/ES)	2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OL L 315, 2012, p. 57–73.
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų, OL L 337, 2011, p. 9–26.
Direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu (2011/93/ES)	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, OL L 335, 2011, p. 1–14.
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, OL L 101, 2011, p. 1–11.
Gražinimo direktyva (2008/115/EB)	2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse, OL L 348, 2008, p. 98–107.
Reglamentas „Briuselis II“	2004 m. gruodžio 2 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2116/2004, iš dalies keičiantis [2003 m. lapkričio 27 d.] Reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, dėl sutarčių su šventuoju Sostu, OL L 367, 2004 m. gruodžio 14 d., p. 1–2.
Direktyva dėl leidimų gyventi šalyje išdavimo prekybos žmonėmis aukoms (2004/81/EB)	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis, OL L 261, 2004, p. 19–23.
Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (tekstas svarbus EEE), OL L 158, 2004, p. 77–123.

Tarptautinės teisės aktai	
JT vaiko teisių konvencija, Jungtinės Tautos	JT vaiko teisių konvencija, Jungtinės Tautos, Niujorkas, 1989 m. lapkričio 20 d.; <i>Treaty Series, Vol. 1577</i> , p. 3.
Europos Tarybos konvencija prieš prekybą žmonėmis	Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, Varšuva, 2005 m.
1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso	1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso, Jungtinės Tautos; <i>Treaty Series, Vol. 189</i> , p. 137.
1993 m. Hagos konvencija	1993 m. gegužės 29 d. Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje
1996 m. Hagos konvencija	1996 m. spalio 19 d. Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje
Kiti neprivalomi teisės šaltiniai	
UNCRC bendroji pastaba Nr. 6	Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6, <i>Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin</i> („Elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų“), 2005 m. rugsėjo 1 d., <i>CRC/GC/2005/6</i> .
UNCRC bendroji pastaba Nr. 12	Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 12, <i>The right of the child to be heard</i> („Vaiko teisė būti išklaustam“), 2009 m. liepos 1 d., <i>CRC/C/GC/12</i> .
UNCRC bendroji pastaba Nr. 13	Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 13, <i>The right of the child to freedom from all forms of violence</i> („Vaiko teisė nepatirti jokių formų smurto“), 2011 m. balandžio 18 d., <i>CRC/C/GC/13</i> .
UNCRC bendroji pastaba Nr. 14	Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 14 (2013) <i>Right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration</i> („Vaiko teisė į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus“), 2013 m. gegužės 29 d., <i>CRC/C/GC/14</i> .
Rezoliucija Nr. 64/142. Gairės dėl alternatyvios vaikų globos	Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 64/142, <i>Guidelines for the alternative care of children</i> („Gairės dėl alternatyvios vaikų globos“), 2010 m. vasario 24 d., <i>A/RES/64/142</i> .
Europos Tarybos gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo	Europos Taryba, Europos Tarybos Ministrų Komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, priimtos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. 1098ajame ministrų pavaduotojų posėdyje) – pataisyta 2011 m. gegužės 31 d. redakcija.
Europos Taryba. Nelydimų nepilnamečių migrantų gyvenimo projektai	Europos Taryba, Ministrų Komitetas. Ministrų komiteto rekomendacija CM/Rec(2007)9 valstybėms narėms dėl gyvenimo projektų rengimo nelydimiems nepilnamečiams migrantams, 2007 m. liepos 12 d.

2 priedas. Rinktinė literatūra

EASO (Europos prieglobsčio paramos biuras) (2014), *EASO age assessment practice in Europe*, <http://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Age-assessment-practice-in-Europe.pdf>.

ENGI (Europos globos institucijų tinklas) (2011), *Care for unaccompanied minors: Minimum standards, risk factors and recommendations for practitioners*, Guardianship in practice, final report, Utrechtas, <http://engi.eu/about/documentation/>.

Europos Komisija (2013), *Missing children in the European Union: Mapping, data collection and statistics*, Roterdamas, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/missing_children_study_2013_en.pdf.

Europos Komisija (2013), *The EU rights of victims of trafficking in human beings*, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras (Leidinių biuras), http://ec.europa.eu/anti-trafficking/EU-Policy/EU_rights_victims.

Europos Komisija (EC) (2010), *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Action plan on unaccompanied minors (2010-2014)*, 2010 m. gegužės 6 d., COM(2010) 213/3, Briuselis, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:EN:PDF>.

Europos Komisija (EC) (2012), *Report from the Commission to the Council and the European Parliament, Mid-term report on the implementation of the Action Plan on Unaccompanied Minors*, Briuselis, 2012 m. rugsėjo 28 d., COM(2012) 554 final, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/uam/uam_report_20120928_en.pdf.

Europos Taryba (2009), *Council of Europe's policy guidelines on integrated national strategies for the protection of children from violence*, Strasbūras, www.coe.int/t/dg3/children/News/Guidelines/Adoption_guidelines_en.asp.

Europos Taryba (2010), *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice and their explanatory memorandum*, 2010 m. lapkričio 17 d. priėmė Europos Tarybos Ministrų Komitetas, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Guidelines%20on%20child-friendly%20justice%20and%20their%20explanatory%20memorandum%20_4_.pdf.

Europos Taryba (2011), Parlamentinė Asamblėja, Migracijos, pabėgėlių ir perkeltųjų asmenų komitetas, *Migrant Children: What rights at 18? (Report|Doc. 13505|23 April 2014)*, <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20140313-MigrantRights18-EN.pdf/e190a6e-1794-4d30-b153-8c18dc95669f> <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20589&lang=en>.

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2009), *Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/529-Pub_Child_Trafficking_09_en.pdf.

FRA (2011), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAC-comparative-report_EN.pdf.

Jungtinės Tautos (2011), *Joint UN Commentary on the EU Directive – A Human Rights-Based Approach, Prevent Combat Protect Human Trafficking*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2011/UN_Commentary_EU_Trafficking_Directive_2011.pdf.

Jungtinės Tautos, Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (OHCHR) (2008), *Recommended principles and guidelines on human rights and human trafficking: commentary*, http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_en.pdf.

Nyderlandų ECPAT organizacija „Defence for Children“ (2011), *Core standards for guardians of separated children in Europe*, Leidenas, <http://www.corestandardsforguardians.eu/>.

OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) (2004), *National Referral Mechanisms – Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons: A Practical Handbook*, Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuras (ODIHR), <http://www.osce.org/odihr/13967>.

Tarptautinė migracijos organizacija (IOM) (2007), *The IOM handbook on Direct Assistance for Victims of Trafficking*, Ženeva, Šveicarija, http://publications.iom.int/bookstore/free/IOM_Handbook_Assistance.pdf.

Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas (ICRC) (2004), *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*, Centrinė paieškų agentūra ir apsaugos skyrius, Ženeva, Šveicarija, http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/IAG_UASCs.pdf.

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras (UNHCR) (2006), *Guidelines on international protection No. 7: The application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees to Victims of Trafficking and Persons at Risk of Being Trafficked*, HCR/GIP/06/07, www.refworld.org/docid/443679fa4.html.

UNHCR (2008), *UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, 2008 m. gegužės mėn., www.refworld.org/docid/48480c342.html.

UNHCR ir Europos Taryba (2014), *Unaccompanied and separated asylum-seeking and refugee children turning eighteen: What to celebrate?*, Strasbūras, Prancūzija, www.refworld.org/DOCID/53281A864.HTML.

UNHCR ir Tarptautinis gelbėjimo komitetas (IMC) (2011), *Field handbook for the implementation of UNHCR BID Guidelines*, www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf.

UNICEF (Jungtinių Tautų vaikų fondas) (2008), *Reference guide on protecting the rights of the child victims of trafficking in Europe*, Ženeva, www.unicef.org/ceecis/UNICEF_Child_Trafficking_low.pdf.

UNICEF (2008), *Unicef Child Protection Strategy*, E/ICEF/2008/5/Rev.1, 2008 m. gegužės 20 d., www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf.

UNICEF (2013), *Age assessment: a technical note* (Smith, T. and Brownless, L.), Niujorkas, [http://www.unicef.org/protection/files/Age_Assessment_Note_final_version_\(English\).pdf](http://www.unicef.org/protection/files/Age_Assessment_Note_final_version_(English).pdf).

KAIP ĮSIGYTI EUROPOS SĄJUNGOS LEIDINIŲ

Nemokamų leidinių galite įsigyti:

- vieną egzempliorių:
svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>);
- daugiau negu vieną egzempliorių / plakatą / žemėlapi:
Europos Sąjungos atstovybėse (http://ec.europa.eu/represent_lt.htm),
ES nepriklausančių šalių delegacijose (http://eeas.europa.eu/delegations/index_lt.htm),
susisiekę su tarnyba *Europe Direct* (http://europa.eu/europedirect/index_lt.htm)
arba paskambinę numeriu 00 800 6 7 8 9 10 11 (nemokamai visoje ES (*)).

(*) Informacija teikiama nemokamai, daugelis skambučių taip pat nemokami (nors kai kurie ryšio paslaugų teikėjai gali imti mokesť, taip pat gali reikėti mokėti, jeigu skambinsite taksofonu arba viešbučio telefonu).

Parduodamų leidinių galite įsigyti:

- svetainėje *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>).

Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa siekiama stiprinti vaikų apsaugą daugiau dėmesio skiriant ypatingiems tų vaikų, kurie yra prekybos žmonėmis aukos, poreikiams. *Prekybos žmonėmis panaikinimo ES 2012–2016 m. strategijoje* pripažįstama visapusiškų vaikų poreikiams pritaikytų apsaugos sistemų, kurių pagrindas – patikima globos sistema, svarba. Veiksmingos globos sistemos nepaprastai svarbios siekiant užkirsti kelią prievartai prieš vaikus, nesirūpinimui jais ir jų išnaudojimui, tačiau įvairiose valstybėse narėse skiriasi globėjų vaidmenys, kvalifikacija ir kompetencija. Šis vadovas, bendras Europos Komisijos ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros leidinys, parengtas kaip pagalbinė priemonė standartizuojant globos praktiką, siekiant užtikrinti, kad ji būtų tinkamesnė ypatingiems vaikų, prekybos žmonėmis aukų, poreikiams tenkinti. Jame ES valstybėms narėms pateikiama gairių ir rekomendacijų, kaip stiprinti savo globos sistemas nustatant esminius jų principus, pagrindinę struktūrą ir valdymą. Jame padedant išaiškinti svarbiausias globos sistemos funkcijas taip, kad jos būtų visuotinai suprantamos, siekiama gerinti sąlygas globojamiems vaikams ir stiprinti pagarbą pagrindinėms jų teisėms.

FRA-EUROPOS SĄJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija

tel. +43 158030-0 – faksas +43 158030-699

fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Leidinių biuras

ISBN 978-92-9239-977-1